

**ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ**

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**«Οικονομική βιωσιμότητα και προοπτικές ανάπτυξης της
μελισσοκομίας στις Κυκλάδες»**

Ευάγγελος Α. Παπάς

Επιβλέπων Καθηγητής:
Μαρτίνος Νικόλαος. Καθηγητής ΓΠΑ

Αθήνα
2008

**ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**«Οικονομική βιωσιμότητα και προοπτικές ανάπτυξης
της μελισσοκομίας στις Κυκλάδες»**

**“Economic sustainability and prospects beekeeping
development in the Cyclades”**

Ευάγγελος Α. Παπάς

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Μαρτίνος Νικόλαος, Καθηγητής ΓΠΑ (Επιβλέπων)
Δαμιανός Δημήτριος, Καθηγητής ΓΠΑ
Καρανικόλας Παύλος, Λέκτορας ΓΠΑ
Τσιμπούκας Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ
Χαριζάνης Πασχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ

Οικονομική βιωσιμότητα και προοπτικές ανάπτυξης της μελισσοκομίας στις Κυκλάδες

Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης
Εργαστήριο Πολιτικής Οικονομίας & Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα ερευνητική εργασία μελετήθηκε η οικονομική βιωσιμότητα των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο νησιωτικό χώρο των Κυκλάδων.

Για την επίτευξη του σκοπού συγκεντρώθηκαν δευτερογενή στοιχεία από πηγές του Τμήματος της Διεύθυνσης Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Κυκλάδων και από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία και η ανασκόπηση της αντίστοιχης βιβλιογραφίας.

Επίσης, επεξεργάστηκαν πρωτογενή στοιχεία που συλλέχθηκαν μετά από επιτόπια έρευνα στο χώρο άσκησης της μελισσοκομίας σε διάφορα νησιά με τη διενέργεια συνεντεύξεων έχοντας σαν εργαλείο το αναλυτικό ερωτηματολόγιο του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Έγινε κατηγοριοποίηση των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων βάσει ορισμένων δεικτών (Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα, Εισόδημα αναφορά κ.λ.π.). Το 33,33% των εκμεταλλεύσεων ανήκει στις Βιώσιμες Ανταγωνιστικές, το 14,8% στις Εν Δυνάμει Βιώσιμες, το 27,8% στις Φθίνουσες και το υπόλοιπο 24,1% στις Λοιπές.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης φαίνεται ότι η άσκηση της μελισσοκομίας στο Νομό των Κυκλάδων, είτε σαν κύρια απασχόληση, είτε σαν παράλληλη απασχόληση στα πλαίσια της πολυδραστηριότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων, είναι ένας δυναμικός κλάδος που εκτός από τα οικονομικά οφέλη για τις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, συντελεί στη συγκράτηση των κατοίκων σε μειονεκτικές και ορεινές περιοχές όπως είναι πολλά νησιά με ελάχιστους κατοίκους και συμβάλλει πολλαπλάσια στην οικολογική ισορροπία.

Επιστημονική περιοχή: Μελισσοκομία

Λέξεις κλειδιά: βιωσιμότητα, νησιωτικότητα, μελισσοκομική εκμετάλλευση, εισόδημα, αγροτική ανάπτυξη

Economic sustainability and prospects beekeeping development in the Cyclades

Department of Agricultural Economics & Rural Development
Laboratory of Political Economy and European Integration

ABSTRACT

In the present study the economic viability of the beekeeping holdings in the island area of the Cyclades was studied.

To achieve the goal, secondary data were collected from sources of the Department of Animal Production of the Ministry of Rural Development and Food, the Directorate of Rural Development of Cyclades and the National Statistical Service and the review of the corresponding literature.

Also, primary data were collected that were collected after field research in the field of beekeeping in various islands by conducting interviews using as a tool the detailed questionnaire of the Laboratory of Political Economy and European Integration. The beekeeping holdings were categorized based on certain indicators (Agricultural Family Income, Reference Income, etc.) 33.33% of the holdings belong to the Sustainable Competitive, 14.8% to the Potentially Sustainable, 27.8% to the Declining and the remaining 24.1% in the Other.

According to the results of the present study, it seems that the practice of beekeeping in the Prefecture of Cyclades, either as a main occupation or as a parallel employment in the context of multifaceted beekeeping, is a dynamic sector that in addition to the economic benefits for family farms, contributes to the retention of inhabitants in disadvantaged and mountainous areas such as many islands with few inhabitants and contributes a great deal to the ecological balance.

Scientific area: Beekeeping

Key words: sustainability, insularity, beekeeping holdings, income, rural development

Στη σύζυγό μου Λαμπρινή

και στα παιδιά μου,

Ευφροσύνη και Αλέξανδρο

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ABSTRACT

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
Ευχαριστίες.....	12
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1 ^ο	17
Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο	17
1.1. Γενικά.....	17
1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού	19
1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού	19
Κεφάλαιο 2 ^ο	21
2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα	21
2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου	21
2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία	24
2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)	25
2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής	26
2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	27
Κεφάλαιο 3 ^ο	28
Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων	28
3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων	28
3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων.....	31
Κεφάλαιο 4 ^ο	35
4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες	35
4.1. Γενικά.....	35
4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων.....	36
4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί	42
4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.	44
4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων.....	46

4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία	48
4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων.....	50
4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων.....	51
4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων	51
Μέρος Β΄	53
Κεφάλαιο 5^ο	53
Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας	53
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο	53
Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	56
Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:	56
5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία	61
Κεφάλαιο 6^ο	66
6. Αποτελέσματα Έρευνας.....	66
6.1. Γενικά στοιχεία	66
6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων.....	66
6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος	67
6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης	67
6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση	69
6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος.....	70
6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)	71
6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία	74
6.1.8. Γεωργική Απασχόληση	74
6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια)	74
6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου	75
6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο.....	76
6.1.12. Κτίσματα	76
6.1.13. Έγχειες βελτιώσεις.....	78
6.1.14.. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο.....	79
6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών	83
6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων.....	83
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	84
6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού.....	84
6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα	85
6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά.....	86
6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής	86
6.2.1. Μέλι	87
6.2.2. Γύρη	88
6.2.3.. Κερί.....	89

6.2.4.. Βασιλικός Πολτός.....	90
6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης	90
6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης.....	91
6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων	95
6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις(A1)	95
6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2).....	97
6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)	97
6.5.4. Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)	98
6.5.5. Φθίνουσες.....	99
6.5.6. Λοιπές (Οριακές)	101
6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών	104
6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού.....	104
Κεφάλαιο 7^ο	107
7. Συζήτηση - Συμπεράσματα	107
7.1. Συζήτηση.....	107
7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων.....	111
7.3. Συμπεράσματα.....	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
A) Ελληνική	115
B) Διεθνής.....	117
Γ) Ιστότοποι	117
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
1) Ερωτηματολόγιο Έρευνας	
2) Πίνακες με αναλυτικά στοιχεία μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη μεταπτυχιακή μου εργασία και ταυτόχρονα άλλο ένα σημαντικό κύκλο στην εκπαίδευσή μου, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που συνεισέφεραν σε αυτή την προσπάθεια. Απευθύνω τις ευχαριστίες μου στον, κ. Ν. Μαρτίνο, Καθηγητή του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης που δέχτηκε να είναι ο επιβλέπων της εργασίας μου. Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον κ. Π. Καρανικόλα, Λέκτορα του ιδίου εργαστηρίου, για την βοήθειά του στην επιλογή του θέματος ώστε να είναι στα πλαίσια των ενδιαφερόντων μου αλλά και για την επίβλεψη, την πολύτιμη καθοδήγησή του και την παροχή στοιχείων για τη διεκπεραίωση της παρούσας εργασίας. Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Δ. Δαμιανό, Καθηγητή του Εργαστηρίου Αγροτικής Πολιτικής και Συνεταιρισμών, τον κ. Κ. Τσιμπούκα, Αναπληρωτή Καθηγητή του Εργαστηρίου Διοίκησης (Μάνατζμεντ) των Γεωργικών Επιχειρήσεων και Εκμεταλλεύσεων, τον κ. Π. Χαριζάνη, Αναπληρωτή Καθηγητή του Εργαστηρίου Σηροτροφίας και Μελισσοκομίας για τη βοήθεια που μου προσέφεραν με την επιστημονική τους εμπειρία.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Μ. Ρισσάκη, γεωπόνο του Τμήματος Μελισσοκομίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υπ.Α.Α.Τ.) για την παροχή πολύτιμων στατιστικών στοιχείων για τη διεκπεραίωση της παρούσας μελέτης.

Επίσης ευχαριστώ τους γεωπόνους της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Κυκλάδων στη Σύρο, για την παροχή στοιχείων του Μητρώου Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων του Νομού Κυκλάδων.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω και στους πενήντα τέσσερις (54) μελισσοκόμους των νησιών των Κυκλάδων που με μεγάλη προθυμία δέχτηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που επέβαλε η παρούσα μελέτη, ελπίζοντας τα συμπεράσματά της να συνεισφέρουν στην κατανόηση της διάρθρωσης και των προβλημάτων του κλάδου της μελισσοκομίας στις Κυκλάδες και στη χάραξη μιας αγροτικής πολιτικής εκ μέρους της πολιτείας που θα τους στηρίζει ώστε να συνεχίζουν να ασκούν τη μελισσοκομία.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου, κυρίως τη σύζυγό μου Λαμπρινή και τα παιδιά μας Ευφροσύνη και Αλέξανδρο για την ηθική συμπαράσταση κατά τη διάρκεια διεκπεραίωσης της παρούσας μελέτης, στους οποίους και την αφιερώνω.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αγρ.	Αγροτικός, αγροτικό
Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Γ.Ο.Ε.	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα
Γ.Π.Α.	Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δημ.	Δημόσιος
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Ε.Σ.Υ.Ε.	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
Ιδ.	Ιδιωτικός
κ.λ.π.	και λοιπά
Καν.	Κανονισμός
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΟΑ	Κοινή Οργάνωση Αγοράς
Μ.Α.Ε.	Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας
ΜΑΕγεωρ.	Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας στη γεωργία
ΜΑΕεξωγ.	Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας στον εξωγεωργικό τομέα
μελίσ.	Μελίσσι
Μελισ.	Μελισσοκομικός
Μ.Ο.	Μέσος Όρος
Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α.	Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης
Οικογ.	Οικογενειακός, οικογενειακό
ΣΟΕ	Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα
Υπ.Α.Α.Τ.	Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
FAO	Food and Agriculture Organization
tn,t	Τόνοι

Εισαγωγή

Η μελισσοκομία είναι ένας από τους βασικότερους κλάδους της αγροτικής οικονομίας και συγκεκριμένα της ζωικής παραγωγής. Οι επιδράσεις της μελισσοκομίας είναι πολλαπλές: συμβάλλει στην απασχόληση, στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και κυρίως συμβάλλει στην επικονίαση των φυτών.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία εξέλιξη στον κλάδο σε ό,τι αφορά τον τρόπο εκτροφής των μελισσιών, τον τρόπο παραγωγής και διάθεσης του προϊόντος. Με τη μελισσοκομία ασχολήθηκαν πολλοί επιστήμονες σε ολόκληρο τον κόσμο επιβεβαιώνοντας τα τόσο ευεργετικά αποτελέσματα των προϊόντων της. Είναι γνωστό ότι τόσο το μέλι, όσο και τα άλλα προϊόντα της μέλισσας θεωρούνται άριστη τροφή αλλά και θεραπευτικά μέσα για δεκάδες παθήσεις.

Η άσκηση της μελισσοκομίας στην Ελλάδα έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα. Το ξηροθερμικό κλίμα και η πλούσια χλωρίδα προσφέρονται για την ενασχόληση με τον κλάδο αυτόν. Στο νησιωτικό χώρο των Κυκλάδων από ευρήματα είναι γνωστό πόσο σημαντικό ρόλο έπαιζε στην τοπική οικονομία από την αρχαιότητα. Σήμερα το θυμαρίσιο μέλι των Κυκλάδων αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά κυκλαδίτικα προϊόντα.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας έγινε μία προσπάθεια να μελετηθεί ο κλάδος της μελισσοκομίας στο χώρο των Κυκλάδων.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να μελετηθεί η διάρθρωση των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων και συγχρόνως να διερευνηθεί η οικονομική βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων και των αγροτικών νοικοκυριών που απασχολούνται ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά με τη μελισσοκομία.

Τα βασικά ερωτήματα που τίθενται είναι:

1. Ποια είναι η διάρθρωση της κυκλαδίτικης μελισσοκομίας;
2. Ποια είναι η οικονομική βιωσιμότητα των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων και των αγροτικών νοικοκυριών στις Κυκλάδες;
3. Σε τι βαθμό συμβάλλει η άσκηση της μελισσοκομίας στο Γεωργικό Οικογενειακό εισόδημα των μελισσοκόμων των Κυκλάδων;
4. Είναι ικανή η μελισσοκομία σαν κλάδος να συγκρατήσει τους κατοίκους στα νησιά και να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη;

Ως **μεθοδολογία** χρησιμοποιήθηκε:

1) η συγκέντρωση δευτερογενών στοιχείων από πηγές του Τμήματος Μελισσοκομίας της Διεύθυνσης Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υπ.Α.Α.Τ.), της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Κυκλάδων και από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.Ε.) και η ανασκόπηση αντίστοιχης βιβλιογραφίας.

2) η επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων που συλλέχθηκαν μετά από επιτόπια έρευνα στο χώρο άσκησης της μελισσοκομίας σε διάφορα νησιά και με τη διενέργεια συνεντεύξεων έχοντας σαν εργαλείο το αναλυτικό ερωτηματολόγιο του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Συχνά πριν τη διενέργεια των συνεντεύξεων προηγούνται ομαδικές ανοιχτές συζητήσεις, συνήθως σε χώρο του Μελισσοκομικού Συνεταιρισμού, για τα προβλήματα του κλάδου στα εν λόγω νησιά.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο **πρώτο μέρος** και αναλυτικότερα:

Στο **1^ο Κεφάλαιο** της παρούσας εργασίας περιγράφονται θέματα που αφορούν τα προϊόντα της μέλισσας, την παγκόσμια αγορά μελιού και την ευρωπαϊκή αγορά μελιού όπως και τα προβλήματα της ευρωπαϊκής μελισσοκομίας.

Στο **2^ο Κεφάλαιο** γίνεται περιγραφή της μελισσοκομίας στην Ελλάδα. Παρατίθενται αναλυτικοί Πίνακες με τη διάρθρωση των μελισσοκόμων, γίνεται μια σύγκριση με τα προϊόντα που παράγονται τα τελευταία χρόνια και περιγράφεται το νομικό πλαίσιο που αφορά την ελληνική μελισσοκομία.

Στο **3^ο Κεφάλαιο** γίνεται μία προσπάθεια προσέγγισης των όρων της νησιωτικότητας και της νησιωτικής περιφέρειας σε συνδυασμό με το Νομό Κυκλάδων. Παράλληλα παρατίθενται πίνακες με τα οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού.

Στο **4^ο Κεφάλαιο** περιγράφεται η διάρθρωση του κλάδου της μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων βάσει μελέτης του Μητρώου Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων της Σύρου, στατιστικών στοιχείων του Υπ.Α.Α.Τ. και της ΕΣΥΕ ενώ παράλληλα παρατίθενται αναλυτικοί πίνακες με τα συμπεράσματα της έρευνας.

Στο **δεύτερο μέρος** της παρούσας εργασίας και αναλυτικότερα:

Στο **5^ο Κεφάλαιο** γίνεται επισκόπηση και διερεύνηση του θεωρητικού πλαισίου και περιγράφεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε όπως και ο τρόπος της επιλογής του δείγματος. Περιγράφεται αναλυτικά ο πληθυσμός από τον οποίο προέρχεται το δείγμα. Γίνεται αναλυτική περιγραφή της διάρθρωσης του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα. Στο τέλος του κεφαλαίου και μετά από στατιστική επεξεργασία των δεδομένων παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Στο **6^ο Κεφάλαιο** κατατάσσονται οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις βάσει ορισμένων δεικτών και των αποτελεσμάτων της επιτόπιας έρευνας σε κατηγορίες οικονομικής βιωσιμότητας. Στη συνέχεια γίνεται κατάταξη των αγροτικών νοικοκυριών σε κατηγορίες ανάλογα με την επίδοσή τους σε ορισμένους δείκτες και τέλος γίνεται μία συνδυασμένη θεώρηση της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού του Νομού Κυκλάδων, ώστε να έχουμε πληρέστερη εικόνα για τον κλάδο στο χώρο.

Στο **7^ο Κεφάλαιο** γίνεται μία συζήτηση βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας. Αναλύονται τα κυριότερα προβλήματα της μελισσοκομίας στο χώρο και γίνεται μια επισκόπηση των συμπερασμάτων της παρούσας έρευνας ενώ παράλληλα γίνεται μία προσπάθεια να προσεγγιστούν οι προοπτικές του κλάδου ώστε να αποτελέσουν την αφετηρία περαιτέρω διερεύνησης.

Στο τελευταίο μέρος παρατίθεται το **Παράρτημα** με το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας και αναλυτικοί πίνακες με στοιχεία της έρευνας.

Μέρος Α΄

Κεφάλαιο 1^ο

Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο

1.1. Γενικά

Η μελισσοκομία είναι κλάδος της πρωτογενούς παραγωγής του οποίου κύριες λειτουργίες είναι η οικονομική δραστηριότητα, η αγροτική ανάπτυξη, η παραγωγή μελιού και άλλων προϊόντων της κυψέλης και η συμβολή στην οικολογική ισορροπία. Η άσκηση της μελισσοκομίας στην Ελλάδα έχει τις ρίζες της στα βάθη των αιώνων και η χρησιμότητα των προϊόντων της είναι γνωστή από την αρχαιότητα. Η άσκηση της μελισσοκομίας επιδρά πολλαπλασιαστικά στην οικονομία, κοινωνία και το περιβάλλον, αντανακλώντας τις κυρίαρχες επιδιώξεις της αειφορικής ανάπτυξης.

Η μελισσοκομία αποτελεί την τέχνη της εκμετάλλευσης των μελισσών και παίζει σπουδαιότατο ρόλο στη διατήρηση της βιοποικιλότητας της χλωρίδας. Στην σημερινή εποχή των υψηλών τεχνολογιών και της γενετικής επέμβασης πάνω στα έμβια όντα με τον προβληματισμό που υπάρχει για το μέλλον της ανθρωπότητας, η μέλισσα αποτελεί ένα σοβαρό παράγοντα αντίστασης και άμυνας στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Παράλληλα είναι κλάδος της εντομολογίας, που ασχολείται με τη μελέτη της βιολογίας, της οικολογίας της μέλισσας (*Apis mellifera* L.) και την εκμετάλλευση αυτού του εντόμου.

Η μέλισσα πέρα από τη συμμετοχή της στην παραγωγή προϊόντων συμβάλλει ανεκτίμητα στην επικονίαση των φυτών. Εξασφαλίζει την αναπαραγωγή και την ανάπτυξη των φυτών, καθ' όσον το 80% των εντομόφιλων φυτών γονιμοποιούνται με τις μέλισσες. Η προσφορά της στη φύση ξεπερνάει το 15πλάσιο της αξίας όλων των προϊόντων της μελισσοκομίας. Τα φυτά από την πλευρά τους προσφέρουν στις μέλισσες τα αναγκαία θρεπτικά συστατικά για την ύπαρξή τους και την αναπαραγωγή τους, όπως είναι το νέκταρ, η γύρη και τα διάφορα εκκρίματά τους. Επί πλέον η κοινωνία των μελισσών είναι τόσο οργανωμένη πού αφήνει έκθαμβο καθένα, που έστω κι ελάχιστα, ασχολείται με τη ζωή τους.

Το μέλι αποτελεί το κύριο προϊόν της κυψέλης και το μοναδικό μείγμα σακχάρων, που μας παρέχει η φύση έτοιμο για κατανάλωση. Σύμφωνα με την Κοινοτική Νομοθεσία (Οδηγία 2001/110/EK του Συμβουλίου), μέλι είναι η φυσική γλυκιά ουσία που παράγουν οι μέλισσες του είδους *Apis mellifera* από το νέκταρ των φυτών ή από εκκρίσεις ζώντων μερών φυτών ή εκκρίματα εντόμων απομυζούντων φυτά ευρισκόμενα πάνω στα ζώντα μέρη φυτών, τα οποία οι μέλισσες συλλέγουν, μετατρέπουν

αναμειγνύοντας με ειδικές ύλες του σώματός τους, αποθέτουν, αφυδατώνουν, εναποθηκεύουν και φυλάσσουν στις κηρήθρες της κυψέλης, προκειμένου να ωριμάσουν.

Το **κερί**, που παράγεται από τους κηρογόνους αδένες της μέλισσας και χρησιμοποιείται για την κατασκευή των κηρηθρών, ύστερα από ζύμωση και ανάμιξη με τις εκκρίσεις των σιελογόνων αδένων, είναι άλλο ένα προϊόν της μελισσοκομίας. Έχει αποδειχτεί ότι έχει αντιβιοτικές ιδιότητες και χρησιμοποιείται για την παρασκευή λαμπάδων και κεριών, για την κατασκευή κηρηθρών, στη φαρμακοβιομηχανία για την παρασκευή αλοιφών κ.ά., στη ζωγραφική, στην οδοντοτεχνική, κ.λ.π.

Ένα άλλο προϊόν της μελισσοκομίας είναι η **γύρη**, το προϊόν που συλλέγουν οι μέλισσες από διάφορα άνθη, συντελώντας στην επικονίαση των λουλουδιών. Είναι η πλουσιότερη φυσική τροφή σε πρωτεΐνες, βιταμίνες, αμινοξέα, ένζυμα και άλλα χρήσιμα συστατικά και χρησιμοποιείται τόσο για τη διατροφή της μέλισσας, σαν πηγή πρωτεϊνών, λιπών, βιταμινών και άλλων ανόργανων αλάτων, όσο και για τη διατροφή του ανθρώπου, για καλλυντικά και για φαρμακευτική χρήση.

Ο **βασιλικός πολτός** είναι άλλο ένα προϊόν της μελισσοκομίας και είναι η λευκή κρεμμώδης ουσία που παράγεται από τους υποφαρυγγικούς αδένες των νεαρών εργατριών μελισσών. Ο βασιλικός πολτός προορίζεται για την τροφή των προνυμφών της βασίλισσας και είναι πλούσιος σε πρωτεΐνες, αμινοξέα, λιπαρά οξέα, βιταμίνες και ανόργανα άλατα.

Ένα άλλο προϊόν της μέλισσας είναι η **πρόπολη**, η ρητινώδης κολλητική ουσία που συλλέγουν οι μέλισσες από διάφορα φυτά και τη χρησιμοποιούν για τη στεγανοποίηση και απολύμανση του εσωτερικού της κυψέλης. Χρησιμοποιείται ολόένα και περισσότερο σαν φαρμακολογικό, θεραπευτικό προϊόν για την ίαση διαφόρων ασθενειών λόγω της αποδεδειγμένης αντιμικροβιακής ιδιότητας αλλά και σαν καλλυντικό.

Ένα άλλο προϊόν της μελισσοκομίας που τα τελευταία χρόνια αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η αξία του είναι το **δηλητήριο**. Αποτελεί μία πολύπλοκη ουσία που η φαρμακευτική του δράση είναι γνωστή από παλιά (καταπολέμηση της ρευματοειδούς αρθρίτιδας, περιορισμός των ισχιακών πόνων, της νευραλγίας κ.ά).

Η μελισσοκομία είναι ένας κλάδος με σημαντική συμβολή στο αγροτικό οικογενειακό εισόδημα, είτε αυτή αποτελεί κύρια απασχόληση, είτε ως δευτερεύουσα.

1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού

Η παγκόσμια παραγωγή του βασικότερου προϊόντος της μελισσοκομίας που είναι το μέλι, σύμφωνα με στοιχεία του FAO, για το 2005 έφθασε σχεδόν τους 1,5 εκατ. τόνους (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Παγκόσμια παραγωγή μελιού

Ήπειροι	2001	2002	2003	2004	2005
Αφρική	145	153	152	152	154
Βόρεια και Κεντρική Αμερική	193	188	191	187	188
Νότια Αμερική	127	132	137	133	133
Ασία	458	497	525	543	545
Ευρώπη	311	294	320	328	332
Ωκεανία	29	23	29	29	29
Σύνολο	1264	1287	1354	1372	1381

Πηγή: FAO (2006), σε 1.000t

Η συνολική παγκόσμια παραγωγή μελιού αυξήθηκε κατά πολύ μεταξύ των ετών 1975 (900.000t), 1985 (1.000.000 t), 1995 (1.150.000 t) και 2005 (1.381.000 t).

Η Κίνα παραμένει σταθερά η πρώτη παραγωγός χώρα στον κόσμο με 305.000 τόνους για το 2005 και ακολουθούν η πρώην Σοβιετική Ένωση με 139.000 τόνους, η Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 μελών με 174.000 τόνους, οι ΗΠΑ με 82.000 τόνους, η Αργεντινή με 80.000 τόνους και η Τουρκία με 74.000 τόνους.

1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού

Η συνολική παραγωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) ανέρχεται σε 116.000 τόνους με συνολικό αριθμό κυψελών 8.652.643. Η παραγωγή μελιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε μεταξύ 2004 και 2005 κατά 4.000 τόνους. Οι τρεις κατά σειρά πρώτες χώρες της Ε.Ε. σε μέλι ήταν: η Ισπανία (με 33.000), η Γαλλία (με 27.000) και η Γερμανία (με 16.000).

Η εγχώρια παραγωγή της Ε.Ε. καλύπτει λιγότερο από το 50% των αναγκών της. Το υπόλοιπο καλύπτεται με εισαγωγές κυρίως από τη Λατινική Αμερική (Αργεντινή, Ουρουγουάη, Σαλβαδόρ), το Μεξικό, χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία), την Τουρκία, Κούβα κ.α..

Σε αριθμό κυψελών τις πρώτες τέσσερις (4) θέσεις στην Ε.Ε. κατέχουν η Ισπανία (2.464.601), η Ελλάδα (1.388.000), η Γαλλία (1.150.000) και η Ιταλία (1.100.000).

Από το 1997 υπάρχει ο Κανονισμός 1221 του Συμβουλίου περί των γενικών κανόνων εφαρμογής για ενέργειες βελτίωσης της παραγωγής και της εμπορίας του μελιού που ισχύει μέχρι σήμερα. Ο Κανονισμός εφαρμόστηκε ύστερα από ανησυχίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την ανησυχητική κατάσταση του μελισσοκομικού τομέα στην Ευρώπη, σε ό,τι αφορά:

- ο τους κλιματικούς περιορισμούς, την εμφάνιση ασθενειών καθώς και τις εξαιρετικά δυσχερείς περιορισμούς στην αγορά
- ο σοβαρά προβλήματα που συνδέονται με την απώλεια του ζωικού τους κεφαλαίου που παρουσιάζουν επιδείνωση από χρονιά σε χρονιά
- ο την υγεία των μελισσοσμηνών που δεν αποτελεί μόνο θέμα ανησυχίας για τους μελισσοκόμους, αλλά αποκαλύπτει επίσης στοιχεία για την κατάσταση του περιβάλλοντος γενικότερα.

Η ευρωπαϊκή μελισσοκομία έχει ανάγκη από σημαντική βοήθεια για την ανάπτυξη κατάλληλων μελισσοκομικών μέτρων για την επίλυση των σημερινών προβλημάτων και τη βελτίωση της υγείας των μελισσών μακροπρόθεσμα.

Εικόνα 1. Μελισσοκομείο στη Νάξο (2008)

Κεφάλαιο 2^ο

2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα

2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου

Η Χώρα μας είναι δεύτερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά την Ισπανία, από απόψεως κατοχής μελισσοσμηνών και παράγει κατά μέσο όρο 14.000 τόνους μέλι ετησίως. Η εγχώρια παραγωγή καλύπτει περίπου το 90% της κατανάλωσης. Σήμερα υπολογίζεται ότι η αξία του συνόλου των προϊόντων της μελισσοκομίας αντιπροσωπεύει περίπου το 2,4% της αξίας της ζωικής παραγωγής και το 0,5% της αξίας της γεωργικής παραγωγής (Κιτσοπανίδης, 2006). Το κυριότερο προϊόν της μελισσοκομίας στην Ελλάδα είναι το μέλι. Η ελληνική μελισσοκομία έχει τις ρίζες της στα βάθη των αιώνων και η χρησιμότητα των προϊόντων της είναι γνωστή από την αρχαιότητα. Μέσα από τη συνεχή έρευνα αναδεικνύονται όλο και περισσότερο τα χαρακτηριστικά και η αξία του μελιού και των άλλων προϊόντων της μελισσοκομίας και επιβεβαιώνεται η ωφελιμότητά τους στον άνθρωπο. Η μελισσοκομία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής για τη Χώρα μας. Σύμφωνα με στοιχεία της τελευταίας πενταετίας (2000-2004) του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υπ.Α.Α.Τ), στον κλάδο της μελισσοκομίας απασχολούνται περί τους 20.000 μελισσοκόμοι, με μικρές αυξομειώσεις από χρονιά σε χρονιά, εκ των οποίων το 30% περίπου είναι επαγγελματίες και το υπόλοιπο 70% ερασιτέχνες, παράγοντας συνολικά γύρω στους 14.000 τόνους ετησίως. Στον Πίνακα 2. φαίνεται η εξέλιξη του αριθμού των μελισσοκόμων και της μέσης ετήσιας παραγωγής μελιού στη χώρα μας από το 2000 έως το 2004.

Πίνακας 2. Αριθμός μελισσοκόμων και μέση παραγωγή μελιού στην Ελλάδα (2000-2004)

ΕΤΟΣ	Επαγγελματίες	% επί του συνόλου	Ερασιτέχνες	% επί του Συνόλου	Σύνολο	Μέλι (tn)
2000	4.966	22,9	16.737	77,1	21.703	13.623
2001	6.305	30,1	14.661	69,9	20.966	13.824
2002	5.978	30,6	13.583	69,4	19.561	13.887
2003	6.557	32,6	13.532	67,4	20.089	13.512
2004	6.466	32,2	13.645	67,8	20.111	14.610

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ

Οι αυξομειώσεις που παρατηρούνται από χρονιά σε χρονιά έχουν να κάνουν τόσο με την είσοδο ή έξοδο μελισσοκόμων από το επάγγελμα, όσο και με το χαρακτήρα της μελισσοκομίας, η οποία εξαρτάται πολύ από τις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες.

Η εξέλιξη του αριθμού των κατεχόμενων κυψελών στην Ελλάδα για την πενταετία 2000-2004 φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 3:

Πίνακας 3. Αριθμός κυψελών στην Ελλάδα (2000-2004)

ΕΤΟΣ	Επαγγελματίες	% επί του συνόλου	Ερασιτέχνες	% επί του Συνόλου	Κυψέλες
2000	744.900	54,6	617.428	45,4	1.362.328
2001	945.750	68,4	436.613	31,6	1.382.363
2002	896.700	64,6	492.008	35,4	1.388.708
2003	983.550	72,8	367.714	27,2	1.351.264
2004	969.900	66,4	491.053	33,6	1.460.953

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι, αν και οι επαγγελματίες αποτελούν το 1/3 του συνολικού αριθμού μελισσοκόμων κατέχουν περί τα 2/3 του συνολικού αριθμού των κυψελών. Οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις που διέθεταν μέχρι 50 κυψέλες και αντιπροσώπευαν το 85% των εκμεταλλεύσεων το 1977, έφθασαν να αποτελούν κατά το έτος 1992 το 60%, και το 66,39% το 2004, γεγονός που σημαίνει ότι αυξήθηκε το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, συνεπώς και η παραγωγικότητά τους.

Η αναλογία της αξίας της ζωικής παραγωγής στο σύνολο της γεωργικής παραγωγής μειώθηκε κατά την τελευταία δεκαετία σε αντίθεση με την αξία του μελιού που αυξήθηκε κατά το ίδιο διάστημα, γεγονός που πιθανόν σημαίνει ότι το εισόδημα των μελισσοκόμων αυξήθηκε περισσότερο από τους παραγωγούς των άλλων κλάδων της ζωικής παραγωγής.

Στον Πίνακα 4 παρατηρούμε το ισοζύγιο μελιού στη χώρα μας με βάση στοιχεία της Eurostat (2006) για τις μελισσοκομικές χρονιές 2002/2003, 2003/2004, 2004/2005.

Πίνακας 4. Ισοζύγιο μελιού της Ελλάδος από το 2002 έως το 2005.

Μελισ. Έτη	Παραγωγή (1000 tn)	Εισαγωγές (1000 tn)	Εξαγωγές (1000 tn)	Κατανάλωση Kg/κεφαλή	Βαθμός αυτάρκειας (%)
2002/2003	15.0	3.0	0.7	1.6	86.7
2003/2004	15.0	2.0	0.4	1.5	90.4
2004/2005	16.0	3.0	0.6	1.7	87.0

Πηγή: Eurostat(2006)

Παρατηρούμε η Ελλάδα να κατέχει την πρώτη θέση στην κατά κεφαλή κατανάλωση (1.5-1.7Kg/κεφαλή), όταν ο μέσος όρος στην Ε.Ε. των 25 να είναι 0.6 για τις αντίστοιχες χρονιές. Επίσης βλέπουμε ότι ο βαθμός αυτάρκειας αγγίζει περίπου το 90%, όταν ο μέσος όρος στην Ε.Ε.

των 25 είναι 52,3. Το ελληνικό μέλι σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. εξάγεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Κύπρο, τη Γερμανία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, την Ινδία και την Ισπανία.

Γενικά πάντως, είτε ως αποκλειστική είτε ως δεύτερη απασχόληση, η μελισσοκομία είναι ένας κλάδος της αγροτικής οικονομίας που συμβάλλει σημαντικά στο εισόδημα των γεωργικών και μη οικογενειών.

Από πλευράς γεωγραφικής κατανομής, η μελισσοκομία είναι διαδεδομένη σε όλη τη Χώρα. Υπάρχουν όμως περιοχές που έχουν αυξημένο μελισσοκομικό ενδιαφέρον, όπως εκείνες των Νομών Χαλκιδικής, Καβάλας, Φθιώτιδας, Ευβοίας, Νησιών του Αιγαίου, Αττικής, Αρκαδίας, Ηρακλείου, Χανίων και άλλες. Το μέλι θεωρείται **εθνικό προϊόν** και η παραγωγή του συντελεί στην αύξηση του εισοδήματος τόσο σε αυτούς που η μελισσοκομία είναι κύρια απασχόλησή τους όσο και σε εκείνους που την ασκούν παράλληλα με κάποιο άλλο επάγγελμα.

Υπάρχουν δύο (2) κατηγορίες μελισσοκόμων ανάλογα με το μέγεθος της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης στη χώρα μας:

1. **επαγγελματίες μελισσοκόμοι**, οι οποίοι κατέχουν πάνω από 150 κυψέλες και είναι άτομα από τον αγροτικό ή αστικό πληθυσμό που έχουν τη μελισσοκομία ως αποκλειστικό βιοποριστικό επάγγελμα
2. **ερασιτέχνες μελισσοκόμοι**, οι οποίοι κατέχουν λιγότερες από 150 κυψέλες και είναι αγρότες, που παράλληλα με τη γεωργική τους ενασχόληση διατηρούν και μικρό αριθμό μελισσοσμηνών για να ενισχύσουν το εισόδημά τους ή αστοί διαφόρων επαγγελμάτων, σε πλήρη δραστηριότητα ή συνταξιούχοι

Οι μεγαλύτερες ποσότητες της ετήσιας παραγωγής μελιού προέρχονται από το πεύκο (55-60%), το έλατο (5-10%), το θυμάρι (15%) και υπόλοιπα ανθόμελα (20-25%).

Σε ό,τι αφορά την κατανομή της παραγωγής μελιού κατά γεωγραφικό διαμέρισμα τη μεγαλύτερη παραγωγή δίνει η Μακεδονία (25,7%), ακολουθεί η Στερεά Ελλάδα και Εύβοια (18,6%), η Πελοπόννησος, (18,3%), η Κρήτη (11%) ,τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους (8,5%), η Θεσσαλία (8%) και ακολουθούν τα υπόλοιπα διαμερίσματα με μικρότερη παραγωγή.

Στην Ελλάδα έχουν ταυτοποιηθεί οκτώ (8) τύποι αμιγών μελιών μετά από ερευνητική δραστηριότητα χρόνων. Με την Απόφαση 127/2004 του Υπ.Α.Α.Τ. καθορίστηκαν και θεσμοθετήθηκαν οι εξής τύποι μελιού: 1)μέλι πεύκου, 2)ελάτου, 3)καστανιάς, 4)ερείκης, 5)θυμαριού, 6)πορτοκαλιάς, 7)βαμβακιού, 8)ηλιάνθου.

Στη χώρα μας σήμερα δραστηριοποιούνται περί τις είκοσι (20) μονάδες τυποποίησης μελιού. Από αυτές οι δέκα (10) ανήκουν σε κοινοπραξίες και συνεταιρισμούς και οι δέκα (10) σε ιδιώτες τυποποιητές. Η συνολική δυναμικότητά τους ξεπερνά τις 10.000 τόνους το χρόνο, ενώ η παραγωγή τους τα τελευταία χρόνια κυμαίνεται περί τις 5.000 τόνους ετησίως. Αυτό σημαίνει ότι

μόνο το 1/3 του μελιού τυποποιείται από τις βασικές τυποποιητικές μονάδες ενώ ο υπόλοιπος όγκος διακινείται μέσω απευθείας πωλήσεων.

Σε ό,τι αφορά τα άλλα προϊόντα της μελισσοκομίας, όπως το κερί, η πρόπολη, το δηλητήριο, ο βασιλικός πολτός και τη γύρη η κατάσταση δεν είναι το ίδιο θετική με το μέλι. Στη χώρα μας η παραγωγή κεριού σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ (2006) φαίνεται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5. Παραγωγή κεριού από το 2001-2005

ΕΙΔΟΣ	2001	2002	2004	2005
ΚΕΡΙ	438	423	407	432

Πηγή: ΕΣΥΕ, σε τν

Η πρόπολη δεν αξιοποιείται στη χώρα μας για να αυξήσει το εισόδημα του μελισσοκόμου, με αποτέλεσμα να αποτελεί μία χαμένη πηγή εισοδήματος. Αποτέλεσμα αυτής της δυσμενούς υφιστάμενης κατάστασης είναι οι εισαγωγές πρόπολης να είναι αυξημένες αφού τα επίπεδα της εγχώριας παραγωγής είναι σχεδόν μηδενικά.

Η αξιοποίηση του δηλητηρίου της μέλισσας ως προϊόντος της μελισσοκομίας στην Ελλάδα φαίνεται ότι αργεί υπερβολικά. Πάντως υπάρχουν ευοίωνες προοπτικές στην παραγωγή δηλητηρίου αφού η ζήτηση αυξάνεται συνεχώς με την εξέλιξη της μελισσοθεραπείας και στους νέους τρόπους ίασης που αναζητεί σήμερα ο άνθρωπος. Οι μελισσοκόμοι θεωρούνται παγκοσμίως οι πιο υγιείς από πλευράς προβλημάτων ρευματισμών και αρθρίτιδας.

Η παραγωγή του βασιλικού πολτού, που είναι πλούσιος σε πρωτεΐνες, αμινοξέα, λιπίδια, βιταμίνες, ανόργανα στοιχεία και άλλες χρήσιμες ουσίες αποτελεί αντικείμενο ιατρικών ερευνών για τις ευεργετικές επιδράσεις του στον ανθρώπινο οργανισμό. Λόγω της μεγάλης ζήτησης απολαμβάνει υψηλές τιμές και αν και απαιτεί εξειδικευμένη γνώση και εξοπλισμό μπορεί να στηρίξει οικονομικά τον μελισσοκόμο.

Επίσης και η γύρη μπορεί να συνεισφέρει στην οικονομική στήριξη του μελισσοκόμου. Μία παραγωγή 3-15 κιλά κατά περίπτωση είναι εφικτή για τα ελληνικά δεδομένα.

2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία

Το μέλι είναι από τα προϊόντα που δεν εντάσσονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και δεν έχουν δική τους Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ). Παρόλα αυτά υπάρχουν προγράμματα που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και δίνουν κίνητρα στους

μελισσοκόμους των χωρών –μελών για τη διατήρηση και ανάπτυξη της μελισσοκομικής εκμετάλλευσής τους:

2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)

Η Επιτροπή πρότεινε γνωρίζοντας τα προβλήματα της ευρωπαϊκής μελισσοκομίας έναν Κανονισμό που να αφορά «τους γενικούς κανόνες εφαρμογής για ενέργειες βελτίωσης της παραγωγής και της εμπορίας του μελιού». Στη συνέχεια η επιτροπή πρότεινε τη θέσπιση τριετών εθνικών προγραμμάτων, με τις ακόλουθες ενέργειες:

- α)** Τεχνική βοήθεια προς τους μελισσοκόμους και τις ομάδες των μελισσοκόμων
- β)** Καταπολέμηση της βαρρόας
- γ)** Εξορθολογισμό της ομαδικής μελισσοκομίας
- δ)** Μέτρα στήριξης για την ανασύσταση του κοινοτικού μελισσοκομικού κεφαλαίου
- ε)** Συνεργασία με οργανισμούς ειδικευμένους στην υλοποίηση προγραμμάτων εφαρμοσμένης έρευνας στον τομέα της μελισσοκομίας και των προϊόντων που προέρχονται από τη μελισσοκομία.

Τα κράτη μέλη εκπονούν μελέτη για τη διάρθρωση του τομέα της μελισσοκομίας στα αντίστοιχα εδάφη τους, τόσο σε επίπεδο παραγωγής όσο και σε επίπεδο εμπορίας και την κοινοποιούν στην Επιτροπή μαζί με το μελισσοκομικό πρόγραμμα. Η χρηματοδότηση εκ μέρους της κοινότητας ανέρχεται στο 50%. Τα υπόλοιπα 50% προέρχεται από εθνικούς πόρους κάθε κράτους- μέλους. Ο Καν.797/04(1221/97) είναι το μοναδικό κοινό μέσο στήριξης της ευρωπαϊκής μελισσοκομίας που διαθέτουν οι μελισσοκόμοι στην Ε.Ε. γι' αυτό και διατηρείται μέχρι και σήμερα. Μάλιστα πρόσφατα εγκρίθηκε το τριετές πρόγραμμα για την τριετία 2008-2010. Η Επιτροπή έχοντας υπόψη της τα προβλήματα της ευρωπαϊκής μελισσοκομίας όπως είναι οι διαρθρωτικές δυσχέρειες και των προβλημάτων διατήρησης τους εισοδήματος που αντιμετωπίζουν οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αντιμετώπιση μιας ασταθούς αγοράς που εξαρτάται υπερβολικά από την παγκόσμια τιμή του μελιού, επίσης υφίσταται τις αυξανόμενες κλιματολογικές αντιξοότητες που οφείλονται στην αλλαγή του κλίματος όπως και η θνησιμότητα που πλήττει τις μέλισσες για διάφορους λόγους τα τελευταία χρόνια, θεωρεί ότι είναι ανεπαρκές μέτρο αν μάλιστα συγκριθεί με τις ενισχύσεις που προβλέπονται στα πλαίσια της ΚΑΠ.

2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής

Δικαιούχοι του Κανονισμού είναι οι Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί που δραστηριοποιούνται στα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους και αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν ετήσια Προγράμματα Πρωτοβουλιών. Υπάγονται όλα τα νησιά με πληθυσμό μέχρι 100.000 κατοίκους. Στον Κανονισμό αυτό εντάσσονται όλοι οι μελισσοκομικοί συνεταιρισμοί νησιών του Αιγαίου Πελάγους εκτός από την Κρήτη και την Εύβοια. Η ενίσχυση ανέρχεται σε 12 Ευρώ ανά κυψέλη και μέχρι 100.000 κυψέλες. Οι δράσεις που δύνανται να ενισχύονται μέσω των Προγραμμάτων Πρωτοβουλιών αφορούν:

α) Στη διατήρηση της απόδοσης του ζωικού κεφαλαίου με τη χορήγηση μέσων, όπως υλικά διατροφής, για τη υποβοήθηση των μελισσοσμηνών κατά το κρίσιμο στάδιο ανάπτυξής τους.

β) Στην προώθηση της εμπορίας των προϊόντων της μελισσοκομίας με τη βελτίωση της μηχανοργάνωσης των γραφείων των συνεταιριστικών οργανώσεων (σύνδεση με Internet, δημιουργία ιστοσελίδας κ.λ.π.) και την αγορά του κατάλληλου ηλεκτρονικού εξοπλισμού (H/Y, εκτυπωτών, κ.λ.π.).

γ) Στην προώθηση της εμπορίας των προϊόντων της μελισσοκομίας με μελέτες αγοράς, την εφαρμογή νέων μεθόδων συσκευασίας, καθώς και την οργάνωση από τις συνεταιριστικές οργανώσεις ή και τη συμμετοχή τους σε εμποροπανηγύρεις και άλλες εκδηλώσεις εμπορικής φύσεως, την έκδοση ενημερωτικών ή και διαφημιστικών φυλλαδίων, πινακίδων κ.λ.π.).

δ) Στη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής, εμπορίας και προώθησης των προϊόντων της μελισσοκομίας, με τη συμμετοχή των μελών των συνεταιριστικών οργανώσεων σε ενημερωτικές ημερίδες, σεμινάρια και συνέδρια στο εσωτερικό και εξωτερικό, σχετικά με τη μελισσοκομία και τα προϊόντα της.

ε) Στη βελτίωση της παραγωγής των προϊόντων της μελισσοκομίας με τη χρήση κατάλληλων, εγκεκριμένων από τον ΕΟΦ φαρμάκων για την καταπολέμηση ασθενειών της μέλισσας, πλην της βαρροϊκής ακαρίωσης, η καταπολέμηση της οποίας διενεργείται στα πλαίσια του Καν. 797/2004 του Συμβουλίου.

στ) Στην ενίσχυση των μελισσοκόμων με βάση τον αριθμό των μελισσοσμηνών τους, με σκοπό την αντιμετώπιση του επιπλέον κόστους παραγωγής των προϊόντων της μελισσοκομίας στα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους. 2.2.3. Νέοι Αγρότες (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)

Στο πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνονται οι παρακάτω δράσεις, εφόσον ο δικαιούχος πληρεί κάποιες προϋποθέσεις (ηλικία κάτω των 40 ετών κ.ά.):

- I. Οικονομική ενίσχυση της πρώτης εγκατάστασης νέων αγροτών, υπό μορφή άμεσης επιχορήγησης.
- II. Χορήγηση χαμηλότοκου δανείου για την αντιμετώπιση των δαπανών που ενδεχομένως προκύψουν κατά την πρώτη εγκατάσταση, για την κανονική λειτουργία της εκμετάλλευσης και κυρίως για την προσαρμογή της εκμετάλλευσης στα κριτήρια της οικονομικής βιωσιμότητας, της προστασίας του περιβάλλοντος, της υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων, κλπ.

2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)

Δικαιούχοι υποβολής σχεδίων βελτίωσης είναι οι μελισσοκόμοι (φυσικά πρόσωπα) αλλά και νομικά πρόσωπα, με κύρια δραστηριότητα την άσκηση της μελισσοκομίας καθώς και συνεργαζόμενες εκμεταλλεύσεις. Επενδύσεις που μπορούσαν να ενισχυθούν ήταν:

- I.** Αύξηση του ζωικού τους κεφαλαίου
- II.** Κατασκευή αποθήκης και εργαστηρίου
- III.** Αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού, κλπ.

Η οικονομική ενίσχυση υπολογίζεται σαν ποσοστό (από 40% έως 70%) του συνολικού κόστους της επένδυσης, το οποίο ενδεικτικά μπορούσε για τα Σχέδια Βελτίωσης να φθάσει τα 225.000 Ευρώ ανά εκμετάλλευση φυσικού προσώπου και τα 600.000 Ευρώ ανά εκμετάλλευση νομικού προσώπου.

Κεφάλαιο 3^ο

Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων

3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων

Ο Νομός Κυκλάδων (Χάρτης 1) περιλαμβάνει το σύνολο των νησιών του κεντρικού και νοτίου Αιγαίου πελάγους, που αποτελείται από 34 νησιά από τα οποία μονίμως κατοικούνται τα 24 και πολλές βραχονησίδες. Η συνολική του έκταση είναι 2.572 τ.χλμ. και ο πληθυσμός του κατά την απογραφή του 2001 ήταν 109.956 (ΕΣΥΕ) κάτοικοι. Κύριο χαρακτηριστικό του νομού είναι η πολυνησία.

Χάρτης 1. Νομός Κυκλάδων

Πηγή: <http://dipe.kyk.sch.gr/>

Τα κυριότερα νησιά του νομού από τις ανατολικές Κυκλάδες είναι τα: Σύρος, Τήνος, Άνδρος, Μύκονος, Πάρος, Αντίπαρος, Νάξος, Αμοργός, Ηρακλεία, Σχοινούσα, Δονούσα, Κουφονήσια, Ίος, Σίκινος, Φολέγανδρος, Θήρα, Ανάφη και από τις δυτικές Κυκλάδες τα: Κέα, Κύθνος, Σίφνος, Σέριφος, Κίμωλος, Μήλος. Διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου που περιλαμβάνει το Νομό Κυκλάδων και το Νομό Δωδεκανήσου. Η έδρα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (Ν.Α.) Κυκλάδων είναι η Ερμούπολη της Σύρου. Στη Ν.Α. Κυκλάδων λειτουργούν και 7 Επαρχεία με έδρα τα νησιά: Άνδρο, Θήρα, Κέα, Μήλο, Νάξο, Πάρο και Τήνο.

Για να μελετήσουμε την αναπτυξιακή διαδικασία στο νησιωτικό χώρο των Κυκλάδων αλλά και μία συγκεκριμένη παραγωγική δραστηριότητα όπως η μελισσοκομία, πρέπει να κατανοήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της νησιωτικής οικονομίας και της έννοιας της νησιωτικότητας. Προκειμένου να προσδιορισθεί το

περιεχόμενο της νησιωτικότητας, έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί και έχει γίνει σημαντική προσπάθεια να διασαφηνισθούν οι έννοιες που σχετίζονται με το νησιωτικό χώρο (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2002).

Ένας στατιστικός κυρίως ορισμός για το νησιωτικό χώρο, που περιλαμβάνει ωστόσο και κοινωνικοοικονομικές διαστάσεις, θεωρείται αυτός που έχει δώσει η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUROSTAT), σύμφωνα με τον οποίο, νησί είναι κάθε τμήμα γης με έκταση τουλάχιστον 1 km², που διαθέτει επιπλέον τα εξής χαρακτηριστικά (Eurisles, 2002):

1. Απέχει τουλάχιστον 1 χλμ από την ξηρά, ενώ δεν έχει σταθερή σύνδεση μ' αυτήν.
2. Έχει δημιουργηθεί με φυσικό τρόπο.
3. Είναι μικρότερο από ήπειρο.
4. Έχει ένα μόνιμο πληθυσμό στατιστικά σημαντικό (η EUROSTAT θέτει ως ενδεικτικό όριο τους 50 κατοίκους) και συνεπώς στηρίζει κατοικία και οικονομικές δραστηριότητες.
5. Δεν περιλαμβάνει πρωτεύουσα κράτους.

Η νησιωτική περιφέρεια ορίζεται ως η γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει ομάδα νησιών ή ένα μεγάλο νησί και τα χαρακτηριστικά της, κυρίως κοινωνικό-οικονομικά, τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες ηπειρωτικές περιφέρειες (Σοφούλης, 1990). Τα προβλήματα ανάπτυξης που χαρακτηρίζουν το είδος αυτής της περιφέρειας είναι ομοιογενή σε όλη την έκτασή της και αναφέρονται κυρίως:

- I. στη δυσχέρεια πρόσβασης
- II. στη μεγάλη απόσταση που χωρίζει τα εντασσόμενα νησιά
- III. και στο μικρό τους μέγεθος .

Καταρχήν, **η νησιωτικότητα** αναφέρεται με συνδυασμένο τρόπο σε φυσικά και κοινωνικοοικονομικά στοιχεία. Οι ορισμοί που παρουσιάστηκαν τονίζουν κυρίως τις φυσικές διαστάσεις της έννοιας της νησιωτικότητας. Ωστόσο, η αναφορά σε φυσικά χαρακτηριστικά δε φωτίζει παρά μία μόνο πλευρά της νησιωτικότητας. Η νησιωτικότητα είναι επιβαρυντικός παράγοντας, που προκαλεί άνιση ανάπτυξη του παραγωγικού δυναμικού και χωρική διαφοροποίηση των εισοδημάτων και των συνθηκών ζωής. Αναλυτικότερα, τα χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας, που προκύπτουν ως συνδυασμός των φυσικών και κοινωνικοοικονομικών στοιχείων της, είναι τα εξής (Ακαδημία Αθηνών, 2003 και EC, 2003):

- ♦ Η σχετική απομόνωση και η αίσθηση της μοναδικότητας.

- ◆ Η ατελής πρόσβαση στις αγορές και στις δημόσιες υπηρεσίες και τα προβλήματα στις μεταφορές.
- ◆ Η μικρή σχετικά κλίμακα και η εξαιρετικά ευρεία διαφοροποίηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.
- ◆ Η ιδιότητά του ως δεξαμενής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και η ιδιόμορφη αντίληψη και συμπεριφορά του πληθυσμού σε σχέση με το χώρο, το χρόνο και τις κοινωνικές σχέσεις και η ιδιότυπη δυναμική και περιπλοκότητα των σχέσεων του νησιωτικού πληθυσμού με τη θάλασσα.
- ◆ Η σχετικά περιορισμένη διαθεσιμότητα των παραγωγικών πόρων.
- ◆ Οι εξαιρετικά μεγάλες εποχικές διακυμάνσεις του ανθρώπινου δυναμικού και των οικονομικών δραστηριοτήτων των νησιών.
- ◆ Τα δημογραφικά προβλήματα στα μικρά νησιά.

Ως βασικό χαρακτηριστικό της νησιωτικότητας μπορεί να αναφερθεί ότι η νησιωτικότητα είναι ένα διαρκές φαινόμενο της γεωγραφικής ασυνέχειας και εντείνεται αντιστρόφως ανάλογα με το μέγεθος του νησιού και ανάλογα με την απόστασή του από τις ακτές. Ειδικότερα στην περίπτωση του νησιωτικού χώρου ενεργοποιούνται στο μέγιστο βαθμό οι παράγοντες – αίτια που δημιουργούν και συντηρούν το περιφερειακό πρόβλημα (Κόνσολας, 1997). Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος που μεγιστοποιούνται είναι:

- Οι γεωγραφικοί παράγοντες και συγκεκριμένα: ο κατακερματισμός των αγορών, η απομόνωση των νησιωτικών χωρικών μονάδων, η ασυνέχεια του χώρου, η ορεινότητα που οφείλεται σε γεωλογικούς παράγοντες.
- Η ατελής κινητικότητα κεφαλαίου και εργασίας που οφείλεται στην ασυνέχεια του χώρου.
- Οι αρνητικές εξωτερικές οικονομίες στις μικρές νησιωτικές γεωγραφικές ενότητες.

Τα μειονεκτήματα της νησιωτικότητας δεν δημιουργούν προβλήματα συγκυριακής φύσης, αλλά δομικά προβλήματα, που έχουν στη βάση τους το μόνιμο φαινόμενο της γεωγραφικής ασυνέχειας. Η φυσική ασυνέχεια του γεωγραφικού χώρου είναι σαφές ότι δημιουργεί προβλήματα στη συνεκτικότητα, στη λειτουργία και στην ολοκλήρωση (με την έννοια της ενσωμάτωσης των επιμέρους μονάδων-συστημάτων) του οικονομικού και του κοινωνικού χώρου. Η χωρική ασυνέχεια παρεμβάλλεται ανάμεσα στις ανθρώπινες δραστηριότητες, επηρεάζοντας σημαντικά τις διασυνδέσεις και τη σύγκλιση των δραστηριοτήτων, τις αγορές προϊόντων και εργασίας, την επιλογή του

τόπου εγκατάστασης των δραστηριοτήτων, τον ανταγωνισμό και τη διαμόρφωση των τιμών, το κόστος παραγωγής, τις μεταφορές και επικοινωνίες κλπ. Η ασυνέχεια βέβαια υπάρχει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και στον υπόλοιπο, εκτός του νησιωτικού, χώρο. Στην περίπτωση όμως του ηπειρωτικού χώρου, η γεωμορφολογία του εδάφους και η απόσταση, επηρεάζουν έμμεσα τη συνέχεια του χώρου. Στην περίπτωση του νησιωτικού χώρου, στα προηγούμενα έρχεται να προστεθεί και η φυσική ασυνέχεια του χώρου.

Συνεπώς, τα μέσα πολιτικής για το νησιωτικό χώρο μπορεί να έχουν θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη, αλλά δεν εξαλείφουν τα αίτια και τις επιπτώσεις της νησιωτικότητας (δηλαδή τη γεωγραφική ασυνέχεια), απλώς τις αμβλύνουν. Με λίγα λόγια, τα νησιά εξακολουθούν να παραμένουν νησιά. Παρά τις όποιες προσπάθειες αναπτυξιακής πολιτικής, υπάρχει σημαντική διαφορά από τις επιπτώσεις της περιφερειακής πολιτικής στην ηπειρωτική χώρα.

Στην περίπτωση των νησιών των Κυκλάδων η ασυνέχεια λειτούργησε εν μέρει και θετικά εφόσον κάθε νησί αποτελεί μία δεξαμενή πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

Η ασυνέχεια του χώρου λειτούργησε με τέτοιο τρόπο ώστε παρόλο που υπήρχαν όλα τα αρνητικά που τη χαρακτηρίζουν (απομόνωση, δυσκολία επικοινωνίας μεταξύ των νησιών και με το κέντρο κ.ά.) παράλληλα διατηρήθηκε το παραδοσιακό τοπίο που ελκύει χιλιάδες τουρίστες κάθε χρόνο για να το επισκεφτούν.

3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων

Έχοντας λοιπόν υπόψη τα παραπάνω περί της έννοιας της νησιωτικότητας, παρατηρούμε ότι ο νησιωτικός χώρος των νησιών του Νομού Κυκλάδων έχει όλα τα χαρακτηριστικά της. Στα νησιά των Κυκλάδων, όπως και στα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου έχουν καθιερωθεί ειδικά μέτρα, που περιλαμβάνουν δημοσιονομικά μέτρα (ειδικές φορολογικές ρυθμίσεις, επιδότηση κόστους μεταφοράς) και διαρθρωτικά μέτρα (στήριξη των υποδομών στις μεταφορές, τις επικοινωνίες, την ενέργεια, τη γεωργία, την αλιεία κ.ά.), στο πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2019/93 για τη θέσπιση ειδικών μέτρων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα προς όφελος των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους.

Στη συνέχεια παρατίθενται με κάθε επιφύλαξη ορισμένοι πίνακες με στοιχεία που προέρχονται από τη Στατιστική Επεξεργασία (Ε.Σ.Υ.Ε.) και τα οποία ίσως θα απαιτούσαν περαιτέρω διερεύνηση και ανάλυση.

Μελετώντας τις μακροοικονομικές εξελίξεις παρατηρούμε στον Πίνακα 6 τη μεταβολή του Κατά Κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (σε ευρώ και σε τρέχουσες τιμές) στο σύνολο της χώρας και στο Νομό Κυκλάδων στο χρονικό διάστημα 2000-2005 σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ (2006).

Πίνακας 6. Κατά κεφαλή ΑΕΠ Χώρας και Ν. Κυκλάδων

Κατά Κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) στο σύνολο της χώρας και στο Νομό Κυκλάδων (Nuts II)						
Έτη	2000	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*
Σύνολο Ελλάδος	12.483	13.357	14.342	15.536	16.745	17.886
Νομός Κυκλάδων	14.325	16.119	17.264	19.296	19.170	18.831

Πηγή: ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία, * προσωρινά στοιχεία

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ο Νομός Κυκλάδων παρουσιάζει και τις έξι (6) χρονιές κατά κεφαλή ΑΕΠ υψηλότερο από το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας. Το 2005 κατέχει την τέταρτη θέση μεταξύ των νομών της χώρας με το υψηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ (μετά τους Νομούς Βοιωτίας, Κορίνθου και Αττικής). Ο Ν. Κυκλάδων κατατάσσεται στους δυναμικούς νομούς (κατά κεφαλή ΑΕΠ νομού μεγαλύτερο από το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας). Βάσει της κατάταξης των περιφερειών το Νότιο Αιγαίο, (Ν.Κυκλάδων και Ν.Δωδεκανήσων), παίρνοντας υπόψη το συντελεστή συμμετοχής (QL) παρουσιάζει πολύ μεγάλη κλαδική ειδίκευση ($QL > 2$) στον τριτογενή τομέα (ξενοδοχεία, εστιατόρια), στα ορυχεία και λατομεία και στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος. Μεγάλη ειδίκευση ($2 > QL > 1.25$) παρουσιάζει η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου στις κατασκευές, στις μεταφορές και στην αποθήκευση και στις επικοινωνίες. Ειδίκευση ($QL < 1.25$) παρουσιάζει στην αλιεία και στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο και καθόλου ειδίκευση στη γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία.

Ερευνώντας το παραγόμενο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) στο Νομό Κυκλάδων βλέπουμε στον Πίνακα 7 ότι ανέρχεται σε τρέχουσες τιμές μεταξύ 1.567 ευρώ (2000) και 2.080 ευρώ (2005).

**Πίνακας 7. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στο σύνολο της Ελλάδος
και στο Ν. Κυκλάδων**

Έτη	2000	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*
Σύνολο Ελλάδος	136.281	146.260	157.586	171.258	185.225	198.609
Νομός Κυκλάδων	1.567	1.774	1.908	2.136	2.119	2.080

Πηγή: ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία, * προσωρινά στοιχεία

Στον Πίνακα 8 παρατηρούμε την εξέλιξη της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας στον κλάδο της Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Αλιείας σε τρέχουσες τιμές (σε εκατομμύρια ευρώ) για τα έτη 2000-2005 στον Ν. Κυκλάδων σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

**Πίνακας 8. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στο κλάδο Γεωργία, Δασοκομία και
Αλιεία στη χώρα και στο Ν. Κυκλάδων**

Έτη	2000	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*
Σύνολο Ελλάδος	7.933	7.481	7.902	8.260	7.812	7.697
Νομός Κυκλάδων	0,79%	0,86%	0,87%	0,85%	0,90%	0,92%

ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία, * προσωρινά στοιχεία

Οι Ακαθάριστε Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου στο Ν. Κυκλάδων στον κλάδο της Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, Δασοκομίας και Αλιείας σε τρέχουσες τιμές (σε εκατομμύρια ευρώ) φαίνονται στον Πίνακα 9.

**Πίνακας 9. Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου στη Γεωργία,
Κτηνοτροφία, Δασοκομία και Αλιεία στη χώρα και στο Ν. Κυκλάδων**

Έτη	2000	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*
Σύνολο Ελλάδος	1.227	1.333	1.556	1.839	2.241	2.386
Νομός Κυκλάδων	16,0	13,41	17,31	102,26	55,82	280,79

ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία, * προσωρινά στοιχεία

Στον Πίνακα 10 φαίνεται η κατανομή της χρησιμοποιούμενης έκτασης των εκμεταλλεύσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως στον Ν.Κυκλάδων σε σχέση με το σύνολο της χώρας την χρονική περίοδο 1999-2000.

Πίνακας 10. Μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης (στρ.)

	Ετήσιες Καλλιέργειες (*1)		Αμπέλια και Σταφιδάμπελα		Δενδρώδεις		Λοιπές Εκτάσεις (*2)	
Εκμ. Εκτ.	Εκμ.	Έκτ.	Εκμ.	Έκτ.	Εκμ.	Έκτ.	Εκμ.	Έκτ.
Σύνολο Ελλάδος	405.034	18.716	171.271	976	564.882	9.031	285.331	7.109
Νομός Κυκλάδων	6.889	180	5.648	27	6.579	39	6.449	432

ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία)

Εκμ.: Εκμεταλλεύσεις, Εκτ.: Εκτάσεις,

*1: Δεν περιλαμβάνονται οι αγραναπαύσεις

*2: Περιλαμβάνονται οι οικολ. λαχανόκηποι, τα μόνιμα λιβάδια και οι βοσκότοποι, οι άγονοι βοσκότοποι, φυτώρια, άλλες πολυετείς φυτείες και οι αγραναπαύσεις

Εικόνα 2. Μελισσοκομείο στη Θήρα (2008)

Κεφάλαιο 4^ο

4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες

4.1. Γενικά

Η άσκηση της μελισσοκομίας είναι γνωστή στα νησιά των Κυκλάδων από την αρχαιότητα. Οι πρώτες πληροφορίες για την άσκηση της μελισσοκομίας βρίσκονται στα βάθη των αιώνων που καλύπτει η ελληνική μυθολογία. Οι πρώτες πληροφορίες αποδίδουν στον Αρισταίο, γιο του Απόλλωνα και της Κυρήνης, την άσκηση της μελισσοκομίας στις Κυκλάδες και συγκεκριμένα στο νησί της Κέας. Πρώτος λοιπόν ο Αρισταίος αφού έμαθε την τέχνη της μελισσοκομίας από τις Νύμφες, θέλησε να μεταδώσει αυτές τις γνώσεις του στους ανθρώπους του νησιού. Νομίσματα του έκτου αιώνα (6^{ου}) π.Χ. απεικονίζουν από τη μία πλευρά τη μέλισσα, δηλώνοντας τη μεγάλη σημασία που έπαιξε στην οικονομία των νησιών. Στην Κέα απεικόνιζε η μπροστινή πλευρά τη μέλισσα και η πίσω πλευρά τον Αρισταίο, το θεό που δίδαξε τη μελισσοκομία στο νησί. Στη Σίκινο σε κοπή νομίσματος που έγινε τον τρίτο (3^ο) π.Χ. απεικονίζει στη μία πλευρά τη μέλισσα και στην άλλη πλευρά τα αρχικά του ονόματος του νησιού «ΣΙΚ». (Παπάς, Μάγειρα, 2006) (Εικόνα 3). Ευρήματα, όπως το ψαροκόφιο που βρέθηκε σε αρχαιολογικές ανασκαφές στο Ακρωτήρι της Θήρας, πιθανότατα φτιαγμένο από βέργες λυγαριάς, αποδεικνύουν την άσκηση στις Κυκλάδες από την αρχαιότητα.

Εικόνα 3. Οπισθότυπος νομίσματος περί 300 π.Χ. (Σίκινος)

Πηγή: Κέντρο Μελισσοκομίας Πειραιά και Κυκλάδων

Η χλωρίδα των Κυκλάδων περιλαμβάνει 1.640 taxa (είδη και υποείδη) και είναι από τις πλουσιότερες από οποιαδήποτε άλλη περιοχή ίσης έκτασης στην Ευρώπη. Οι Κυκλάδες ως φυτογεωγραφική οντότητα περιλαμβάνουν την Αστυπάλεια και κάποια μικρότερα νησιά των Δωδεκανήσων. Η χλωρίδα των Κυκλάδων, όπως φαίνεται από τα μέχρι σήμερα γνωστά δημοσιευμένα στοιχεία, περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό (περίπου 145) ελληνικών ενδημικών ειδών, ενώ περίπου 150 είναι τα φυτικά είδη των Κυκλάδων

που περιλαμβάνονται σε καταλόγους απειλούμενων ειδών ή προστατεύονται από την ελληνική νομοθεσία (προεδρικό διάταγμα 67/81) και διεθνείς συμβάσεις. Από αυτά τα 14 περιέχονται στο «Κόκκινο Βιβλίο» των φυτών της Ελλάδας Σε έρευνα που έγινε το 2000-2002 στο Ινστιτούτο Κτηνιατρικών Ερευνών Αθηνών (σε δείγματα κυκλαδίτικων μελιών από τη Σίκινο, την Ίο, τη Σέριφο, την Κέα, την Τήνο προκειμένου να μελετηθεί η γυρεολογική ανάλυση βρέθηκαν γυρεόκοκκοι των εξής φυτών: Θυμάρι (έως 88%), αλλά και άλλα είδη της Οικογένειας Lamiales, Hypericum, Capparis, Asteraceae, Rubus (βάτος), Leguminosae, Pistacia(σχίνο), Rosaceae, Ericaceae, Eucalyptus, Myrtaceae, κ.ά. σε μικρότερες αναλογίες που δείχνει την πλούσια μελισσοκομική χλωρίδα των Κυκλάδων. Στις Κυκλάδες ασκείται κατά κανόνα στατική μελισσοκομία και σε ελάχιστες περιπτώσεις μετακινούνται οι κυψέλες εσωτερικά στο νησί για να εκμεταλλευτούν οι μελισσοκόμοι τη χλωρίδα όλων των εποχών (θυμάρι- φθινοπωρινό ρέικι). Μέχρι την έλευση του άκαρι βαρρόα πολλοί μελισσοκόμοι ασκούσαν την μελισσοκομία σε πήλινες κυψέλες στις Κυκλάδες. Με την έλευση όμως της βαρρόα και στη χώρα μας και κατ' επέκταση και στις Κυκλάδες η πρακτική αυτή εγκαταλείφθηκε και η μελισσοκομία ασκείται αποκλειστικά σε ευρωπαϊκού τύπου κυψέλες.

4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων

Από συλλογή στοιχείων που έγιναν κατά τη διάρκεια της παρούσης εργασίας από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων βρέθηκαν κατά το χρονικό διάστημα από το 1980 έως το Μάρτιο του 2008 να έχουν εγγραφεί στο Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων του Νομού Κυκλάδων 1.122 μελισσοκόμοι. Παρατηρείται να έχουν εγγραφεί στο Μητρώο κατά το χρονικό διάστημα 1980-1990 μόνο πενήντα τέσσερις (54) μελισσοκόμοι. Ενώ κατά το χρονικό διάστημα 1990-2000 παρατηρείται να εγγράφονται στο μητρώο εφτακόσιοι σαράντα επτά μελισσοκόμοι (747), γεγονός που οφείλεται στα οικονομικά κίνητρα που είχαν οι μελισσοκόμοι των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους, μέσω της σύστασης Ομάδων Παραγωγών και την πραγματοποίηση πρωτοβουλιών (Καν.2019/93). Οι πεντακόσιοι περίπου μελισσοκόμοι όλων των νησιών των Κυκλάδων γίνονται μέλη στην Ομάδα ΚΟΠΑΣ με έδρα την Κέα. Κατά το χρονικό διάστημα από τις αρχές του 2000 έως σήμερα (Μάρτιος του 2008) έχουν εγγραφεί στο Μητρώο τριακόσιοι είκοσι ένας (321) μελισσοκόμοι. Να σημειωθεί ότι με την υπ. αριθμ. 370910/2001 απόφαση του Υπ.Α.Α.Τ. είναι υποχρεωμένοι οι μελισσοκόμοι που κατέχουν

πάνω από δέκα (10) κυψέλες να εγγράφονται στο μητρώο μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων (Πίνακας 11).

**Πίνακας 11. Αριθμός εγγεγραμμένων μελισσοκόμων του
Νομού Κυκλάδων (1980-Μάρτιος 2008)**

A/A	Δεκαετία	Αριθμός Μελισσοκόμων
1	1980-1990	54
2	1990-2000	747
3	2000-2008 (Μάρτιος)	321
Σύνολο:		1.122

Πηγή: Δ/ση Αγροτικής Ανάπτυξης Κυκλάδων (2008), επεξεργασμένα στοιχεία

Η κατανομή των εγγεγραμμένων μελισσοκόμων των Κυκλάδων (1980- Μάρτιος 2008) στο Μητρώο φαίνεται στον Πίνακα 12 και στο Διάγραμμα 1 αντίστοιχα. Οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις αποτελούν το 2,4% του συνόλου των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων του νομού Κυκλάδων.

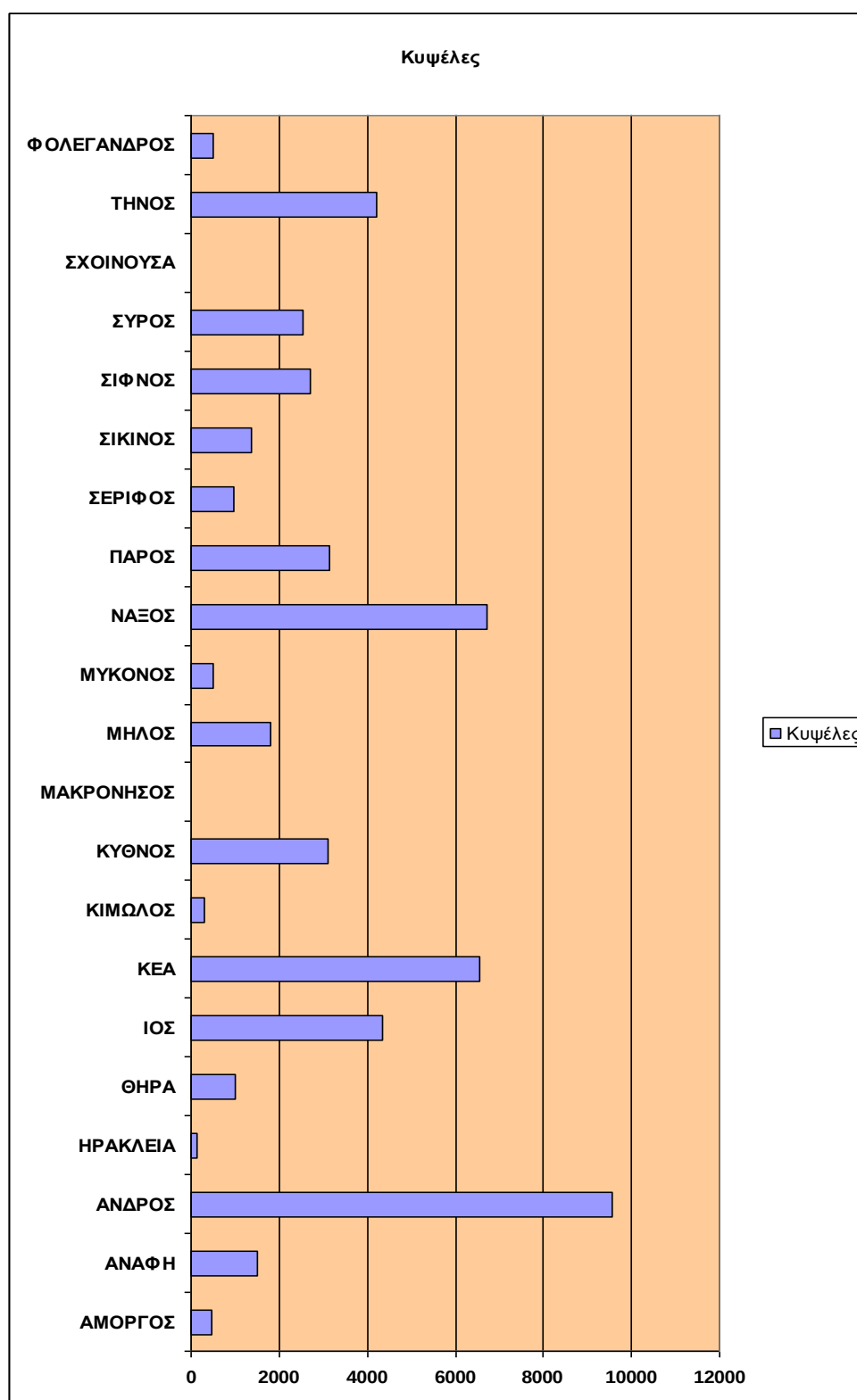
Παρατηρούμε ότι τα νησιά Άνδρος, Κέα, Νάξος , Ίος, Τήνος, Πάρος, Κύθνος, Σίφνος, Σύρος συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο αριθμό μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων και αριθμό κυψελών (Διαγράμματα 1 και 2). Ωστόσο η άσκηση της μελισσοκομίας στα μικρότερα νησιά όπως τη Μήλο, Σέριφο, Ανάφη και Σίκινο είναι εξίσου σημαντική αφού προσθέτει ικανοποιητικό εισόδημα στους μελισσοκόμους των νησιών. Από μελέτη του Μητρώου μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων που φυλάσσεται στη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης στη Σύρο προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα και για την κατανομή των μελισσοκόμων ανάλογα με τον αριθμό κυψελών (Πίνακας 13). Από μελέτη του Μελισσοκομικού Μητρώου βγαίνουν σημαντικά συμπεράσματα για την κατοχή μελισσοκομικού αυτοκινήτου κατά τις δεκαετίες 1980-1990 και 1990-2000: από τέσσερα (4) κατέχουν μελισσοκόμοι της Άνδρου και της Κέας, τρία (3) κατέχουν οι μελισσοκόμοι της Τήνου, δύο (2) κατέχουν οι μελισσοκόμοι της Σύρου και από ένα (1) οι μελισσοκόμοι της Νάξου, της Σίφνου και της Κύθνου. Την τελευταία δεκαετία δεν καταγράφηκε μελισσοκόμος των Κυκλάδων να κατέχει μελισσοκομικό αυτοκίνητο, αφού η χρήση αγροτικού αυτοκινήτου τους εξυπηρετεί καλύτερα.

Πίνακας 12. Αριθμός εγγεγραμμένων μελισσοκόμων ανά νησί στο Ν. Κυκλάδων

ΜΗΤΡΩΟ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ (1980-ΜΑΡΤΙΟΣ 2008)		
Νησιά	Κυψέλες	Μελισσοκόμοι
ΑΜΟΡΓΟΣ	454	12
ΑΝΑΦΗ	1503	43
ΑΝΔΡΟΣ	9562	193
ΗΡΑΚΛΕΙΑ	135	3
ΘΗΡΑ	1005	16
ΙΟΣ	4340	79
ΚΕΑ	6558	114
ΚΙΜΩΛΟΣ	287	12
ΚΥΘΝΟΣ	3099	67
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ	40	1
ΜΗΛΟΣ	1794	42
ΜΥΚΟΝΟΣ	506	13
ΝΑΞΟΣ	6707	131
ΠΑΡΟΣ	3156	81
ΣΕΡΙΦΟΣ	969	14
ΣΙΚΙΝΟΣ	1364	28
ΣΙΦΝΟΣ	2717	87
ΣΥΡΟΣ	2553	81
ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ	40	1
ΤΗΝΟΣ	4204	101
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ	495	3

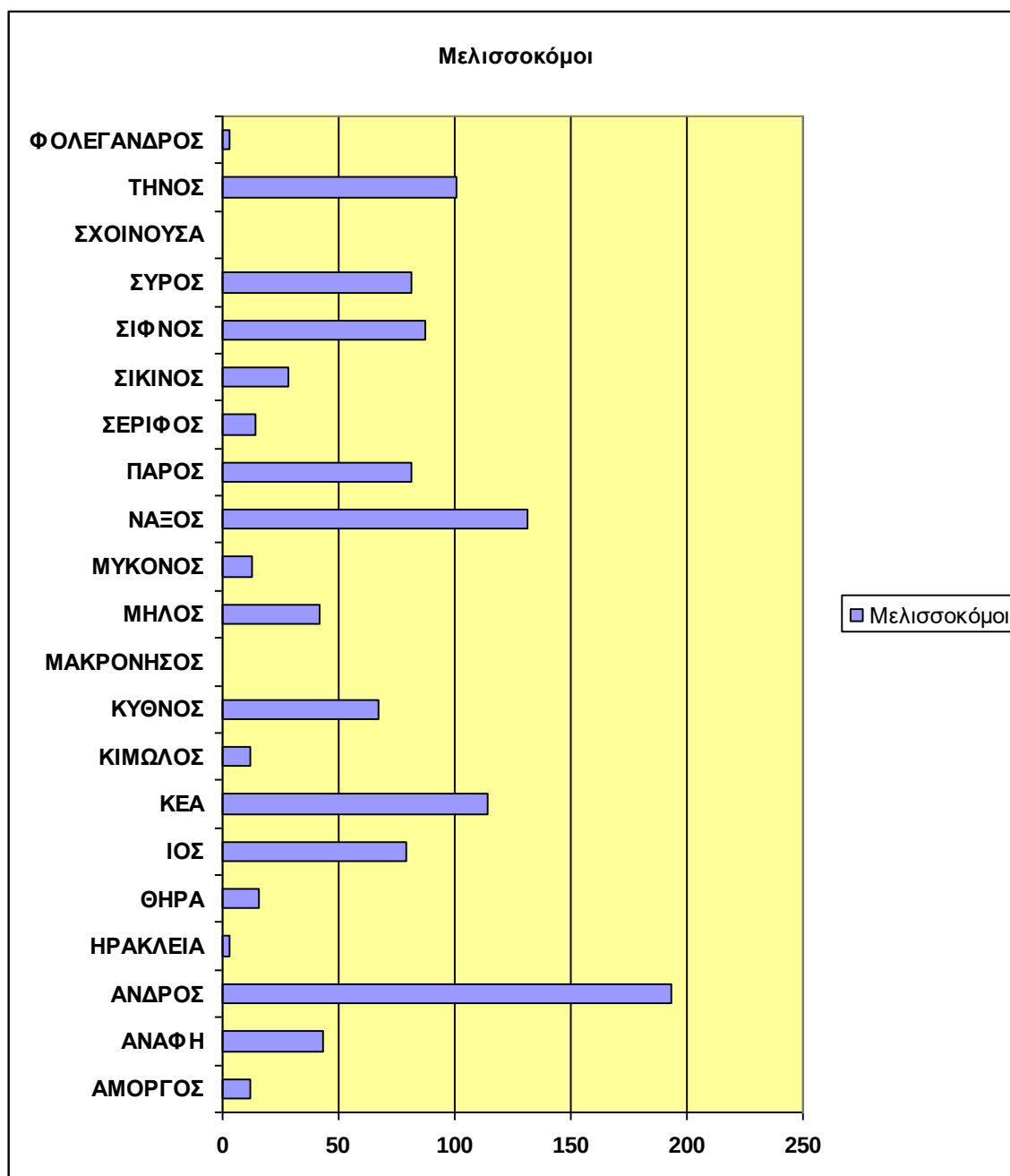
Πηγή : Μητρώο Μελισσοκοκομικών Εκμεταλλεύσεων Ν. Κυκλάδων (2008),
επεξεργασμένα στοιχεία

Διάγραμμα 1. Κατανομή Κυψελών ανά νησί στο Ν. Κυκλάδων (1980-2008)

Πηγή : Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων Ν. Κυκλάδων (2008),
επεξεργασμένα στοιχεία

Διάγραμμα 2. Εγγεγραμμένοι μελισσοκόμοι στο Ν.Κυκλάδων

Πηγή : Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων Ν. Κυκλάδων (2008),
επεξεργασμένα στοιχεία

Πίνακας 13. Κατανομή Μελισσοκόμων ανάλογα με τον αριθμό κυψελών

α/α	Νησιά	Αριθμός Μελισσοκόμων					
		έως 20	21-50	51-100	101-150	πάνω από 150	Σύνολο
1	Αμοργός	5	4	3	0	0	12
2	Ανάφη	15	23	5	0	0	43
3	Άνδρος	69	78	31	7	8	193
4	Ηρακλειά	0	2	1	0	0	3
5	Θήρα	5	5	2	2	2	16
6	Ίος	22	35	12	4	6	79
7	Κέα	24	47	34	3	6	114
8	Κίμωλος	7	4	1	0	0	12
9	Κύθνος	18	28	17	2	2	67
10	Μακρόνησος	0	1	0	0	0	1
11	Μήλος	22	10	5	2	3	42
12	Μύκονος	3	8	1	1	0	13
13	Νάξος	46	43	33	2	7	131
14	Πάρος	31	28	16	5	1	81
15	Σέριφος	3	5	3	2	1	14
16	Σίκινος	9	10	6	2	1	28
17	Σίφνος	38	35	14	0	0	87
18	Σύρος	43	28	6	3	1	81
19	Σχοινούσα	0	1	0	0	0	1
20	Τήνος	47	37	14	2	1	101
21	Φολέγανδρος	0	1	1	0	1	3
	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	407	433	205	37	40	1.122
	Ποσοστά(%)	36,2	38,6	18,3	3,3	3,6	100

Πηγή : Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων Ν. Κυκλάδων (2008), επεξεργασμένα στοιχεία

Στην προσπάθεια να καταγραφούν και να προσδιοριστούν οι μελισσοκόμοι των Κυκλάδων με βάση τη μελέτη του Μητρώου των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων ομαδοποιήθηκαν με βάση των αριθμό των μελισσοσμηνών που κατείχαν και κατέχουν τα τελευταία χρόνια (1980-2008) (Πίνακας 13).

Η μελέτη έδειξε ότι από τους 1.122 εγγεγραμμένους στο Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων Κυκλάδων κατά τη χρονική περίοδο 1980 έως το Μάρτιο του 2008 μόνο ένα 3,6% (40 μελισσοκόμοι) ήταν ή είναι επαγγελματίες μελισσοκόμοι, κατέχουν δηλαδή πάνω από 150 κυψέλες. Το 36,3% κατέχει έως 20 κυψέλες, το 38,6% κατέχει έως 50 κυψέλες, το 18,3% κατέχει έως 100, το 3,3% έως 150. Οι περισσότεροι επαγγελματίες μελισσοκόμοι συγκεντρώνονται στα νησιά Άνδρο, Νάξο, Ίο και Κέα. Η πλειονότητα (96,4%) δηλαδή των εγγεγραμμένων μελισσοκόμων κατά τη χρονική περίοδο 1980 έως το Μάρτιο του 2008 των Κυκλάδων είναι ερασιτέχνες .

Σε συγκριτική μελέτη που έγινε με βάση έρευνα διάρθρωσης γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της ΕΣΥΕ (Πίνακας 14), παρατηρούμε ότι σε σύνολο 11.437 μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο σύνολο της χώρας για το 2003 οι 445 ανήκουν στο νομό Κυκλάδων (3,9 %) και σε σύνολο 768.095 κυψελών για το σύνολο της χώρας οι 23.007 (3%) αντιστοιχούν στις Κυκλάδες. Αντίστοιχα για τα έτη 2000 και 2005 φαίνονται στον Πίνακα 4.2.4. που ακολουθεί.

Πίνακας 14. Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις στη χώρα και στο Ν. Κυκλάδων

	2000	2003	2005
Εκμεταλλεύσεις Σύνολο χώρας	21.784	11.437	11.284
Εκμεταλλεύσεις Ν. Κυκλάδων	665 (3,05%)	445 (3,9%)	477 (4,2%)
Κυψέλες Σύνολο χώρας	1.260.794	768.095	769.523
Κυψέλες Ν. Κυκλάδων	23.341 (1,8%)	23.007 (3,00%)	15.277 (2,0%)

Πηγή: ΕΣΥΕ (2006), επεξεργασμένα στοιχεία

4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί

Ένα χαρακτηριστικό των μελισσοκόμων του νομού Κυκλάδων είναι η ενσωμάτωσή τους σε συλλογικούς φορείς λόγω του οικονομικού κινήτρου που υπάρχει για απορρόφηση κονδυλίων μέσω του Εθνικού Προγράμματος για τη Βελτίωση της Παραγωγής και Εμπορίας των Προϊόντων (Καν.797/2004, πρώην 1221/97) και του Κανονισμού για τον Εφοδιασμό των Μικρών Νησιών του Αιγαίου. Έτσι ενώ μέχρι το 2002 το σύνολο των μελισσοκόμων ήταν μέλη των Ομάδων Παραγωγών ΚΟΠΑΣ της

Κέας και της Τήνου, μετά το 2002 δίνεται η δυνατότητα σε Ενώσεις Μελισσοκόμων να υλοποιούν πρωτοβουλίες και να χρηματοδοτούνται από Κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βελτίωση της Ποιότητας των Προϊόντων της Μελισσοκομίας. Στον Πίνακα 15 φαίνεται ο αριθμός των συλλογικών φορέων (Συνεταιρισμών και Συλλόγων), ο αριθμός των μελών-μελισσοκόμων τους, ο αριθμός των κυψελών που υπάρχει ανά νησί καθώς και η πυκνότητα (d) δηλαδή ο αριθμός κυψελών ανά τ.χλμ. (d/τ.χλμ.) και ανά νησί.

Πίνακας 15. Αριθμός Μελισσοκομικών φορέων και μελών και πυκνότητα κυψελών ανά νησί στο Ν. Κυκλάδων

A/A	Μελισσοκομικός Φορέας	Αριθμός Μελών	Αριθμός Κυψελών	d/τ.χλμ.
1	Αγρ. Μελισ. Συν/σμός Κέας	78	3.863	29,5
2	Μελισ. Συνεταιρισμός Άνδρου	84	4.771	12,8
3	Αγρ. Μελισ. Συνεταιρισμός Νάξου	77	5.331	12,5
4	Αγροτικός Μελισ. Συν/σμός Τήνου	44	1.798	9,3
5	Μελισ. Συνεταιρισμός Σικίνου	21	1.086	26,5
6	Αγρ. Μελισ. Συνεταιρισμός Ανάφης	37	1.246	32,8
7	Μελισ. Συνεταιρισμός Θήρας	17	865	11,4
8	Αγρ. Μελισ. Συνεταιρισμός Σερίφου	12	794	10,6
9	Αγρ. Μελισ. Συνεταιρισμός Σίφνου	15	634	8,6
10	Αγρ. Μελισ. Συν/σμός Χώρας Κύθνου	22	1.203	24,5
11	Αγρ. Μελισ. Συν/σμός Δρυοπίδος Κύθνου	23	1.219	
12	Αγροτικός Μελισ. Συν/σμός Ίου	62	3.389	31,4
13	Μελισσοκομικός Συν/σμός Αμοργού	10	370	3,1
14	Μελισσοκομικός Σύλλογος Σύρου	31	1.416	16,9
15	Μελισσοκομικός Σύλλογος Πάρου	47	2.189	11,8
16	Μελισσοκομικός Σύλλογος Μήλου-Κιμώλου	38	1.656	11,0
	Σύνολο	618	31.830	Μ.Ο.:12,4

4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.

Παράλληλα με τη συλλογή στοιχείων από την ΕΣΥΕ και το Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων που διατηρείται στη Νομαρχία Κυκλάδων στη Σύρο, έγινε προσπάθεια να εξακριβωθεί ο πραγματικός ενεργός μελισσοκομικός κόσμος των νησιών των Κυκλάδων. Για την επίτευξη του στόχου αυτού έπρεπε να ερευνήσουμε τους μελισσοκόμους που συμμετέχουν στην απορρόφηση κονδυλίων μέσω των δύο (2) Κανονισμών που υλοποιούνται στο νομό:

1. Μελισσοκόμοι που μέσω του Προγράμματος για τη Βελτίωση της Παραγωγής και Εμπορίας των Προϊόντων συμμετέχουν στις Δράσεις του Κανονισμού 797/2004(πρώην 1221/97). Οι δράσεις αυτές μπορεί να είναι ατομικές όπως η «Αντικατάσταση Κυψελών» (Πίνακας 16) και η «Καταπολέμηση της Βαρροϊκής Ακαρίωσης» (Πίνακας 17) ή συλλογικές όπως είναι η αγορά Μηχανολογικού εξοπλισμού (Πίν. 18), ο Εμπλουτισμός Μελισσοκομικής Χλωρίδας ή Ταχύρρυθμες Μελισσοκομικές Εκπαιδεύσεις μέσω συλλογικών φορέων, κυρίως μέσω μελισσοκομικών συνεταιρισμών αλλά και μέσω μελισσοκομικών συλλόγων (Πίνακας 19).
2. Μελισσοκόμοι-μέλη μελισσοκομικών συνεταιρισμών που από το 2002 μπορούν να υλοποιούν πρωτοβουλίες που αφορούν τα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους (Πίν. 20).

**Πίνακας 16. Συμμετοχή στη Δράση «Αντικατάσταση Κυψελών » (Καν. 797/2004)
για τις χρονιές 2004-2007 στο Νομό Κυκλάδων**

α/α	Έτη	Αριθμός Παραγωγών	Δικαιούμενο Ποσό
1	2004	213	42.322,87
2	2005	248	38.509,36
3	2006	267	36.037,19
4	2007	257	37.448,96
5	2008	318	*

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ., επεξεργασμένα στοιχεία, *:δεν έχει ολοκληρωθεί η δράση

**Πίνακας 17. Συμμετοχή στη Δράση «Καταπολέμηση της Βαρροϊκής Ακαρίωσης»
για τις χρονιές 2004-2007 στο Νομό Κυκλάδων**

α/α	Έτη	Αριθμός Παραγωγών	Δικαιούμενο Ποσό	Ποσοστό Επιχορήγησης
1	2004	189	47.066,83	75,9%
2	2005	279	57.301,03	64,3%
3	2006	264	65.065,57	86%
4	2007	233	62.785,72	71%
5	2008	304	*	*

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ., επεξεργασμένα στοιχεία, *:δεν έχει ολοκληρωθεί η δράση

**Πίνακας 18. Συμμετοχή στη Δράση «Εξοπλισμός Μελισσοκομικών Οργανώσεων»
για τις χρονιές 2004-2007 –Δικαιούμενο ποσό στο Νομό Κυκλάδων**

α/α	Έτη	Αριθμός Μελισ.Φορέων	Δικαιούμενο Ποσό (€)	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ (€)
1	2004	9	23.500,49	192.773
2	2005	9	29.507,35	249.929
3	2006	6	35.664,66	249.967
4	2007	8	50.660,70	284.236

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ., επεξεργασμένα στοιχεία

**Πίνακας 19. Συμμετοχή στις ταχύρρυθμες εκπαιδεύσεις του ΟΓΕΕΚΑ
ΔΗΜΗΤΡΑ στα πλαίσια του Καν.797/2004 στο Νομό Κυκλάδων**

Πίνακας

α/α	Έτη	Αριθμός Μελισ.Φορέων
1	2004	7
2	2005	7
3	2006	6
4	2007	11

Πίνακας 20. Συμμετοχή στην Ενίσχυση για τα Μικρά Νησιά του Αιγαίου

Πελάγους για τις χρονιές 2004-2007 στο Νομό Κυκλάδων

α/α	Έτη	Αριθμός Μελισ. Συν/σμών	Δικαιούμενο Ποσό
1	2004	8	309.636,00
2	2005	8	307.188,00
3	2006	8	305.556,00
4	2007	10	276.544,00
5	2008	12	*

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ., επεξεργασμένα στοιχεία, *δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί

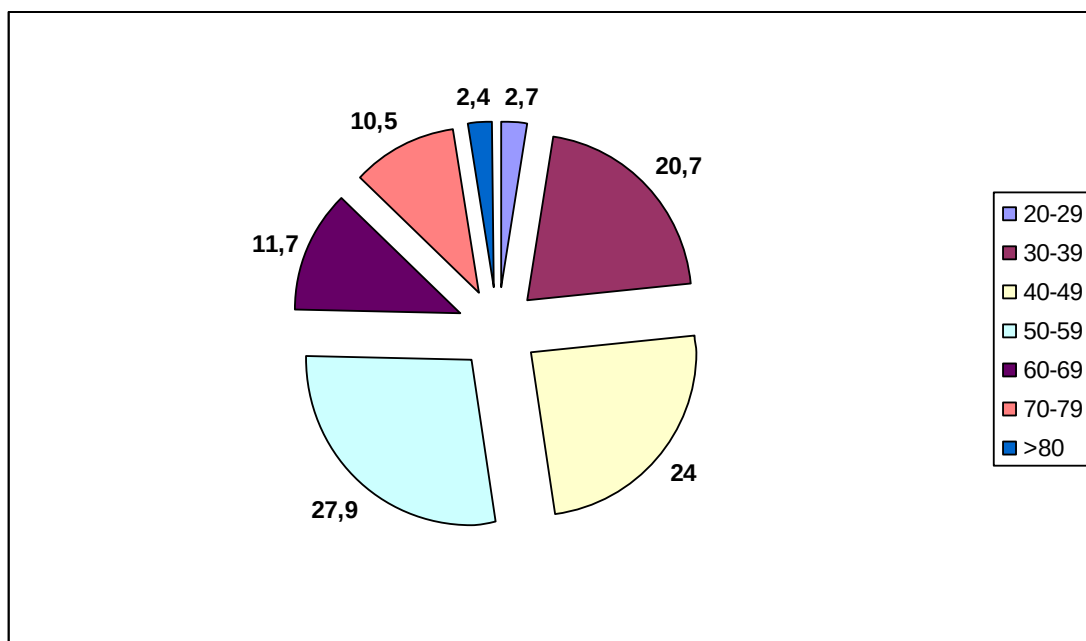
Εικόνα 4. Παλιές Μελισσοθυρίδες στην Κεραμωτή Νάξου (2008)

4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων

Η παρούσα έρευνα σε ένα δείγμα 343 ενεργών μελισσοκόμων έδειξε ότι η πλειονότητα των μελισσοκόμων των νησιών του Νομού Κυκλάδων είναι ηλικίας 50-59 ετών (27,9%) και ηλικίας 40-49 ετών (24,0%). Ακολουθεί η ομάδα ηλικίας 30-39 ετών (20,7%). Επίσης η ομάδα ηλικίας 60-69 είναι μόλις το 11,7%, ενώ η ομάδα ηλικίας 70-79 είναι το 10,5%. Οι πολύ μεγαλύτερες ηλικίες 80-86 και οι πολύ μικρότερες 20-29 είναι μόλις το 2,4% και 2,7% αντίστοιχα (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3. Ηλικιακή κατανομή ενεργών μελισσοκόμων του Ν. Κυκλάδων

Πηγή: Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων, Δ/νση Αγρ. Ανάπτυξης Κυκλάδων (2008), επεξεργασμένα στοιχεία.

Εικόνα 5. Φθινοπωρινό ρείκι (Νάξος, 2008)

Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια για καταγραφή της ηλικιακής κατανομής των ενεργών μελισσοκόμων των νησιών των Κυκλάδων. Η παρούσα έρευνα σε δείγμα 343

ενεργών μελισσοκόμων έδειξε τη μέση ηλικία των ενεργών μελισσοκόμων ανά νησί (Πίνακας 21).

Πίνακας 21 . Ηλικιακή κατανομή των ενεργών μελισσοκόμων ανά νησί

A/A	Νησί Κυκλάδων	Αριθμός Δείγματος	Μέση Ηλικία
1	Αμοργός	4	55
2	Ανάφη	25	48,5
3	Άνδρος	54	59
4	Σύρος	28	54
5	Ηρακλειά	2	50
6	Θήρα	3	57
7	Ίος	29	48
8	Κέα	6	50
9	Κίμωλος	6	53
10	Κύθνος	31	48,5
11	Μήλος	24	50
12	Νάξος	52	50
13	Πάρος	32	55
14	Σέριφος	8	57
15	Σίκινος	14	61
16	Τήνος	25	52
17	Φολέγανδρος	1	63

Πηγή: Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων,
Δ/ση Αγρ. Ανάπτυξης Κυκλάδων (2008)

4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία

Ένα άλλο ενδιαφέρον της έρευνας είναι το πόσο χρόνο ασκούν την ιδιότητα του μελισσοκόμου οι δραστήριοι μελισσοκόμοι των νησιών των Κυκλάδων. Σε δείγμα λοιπόν 343 μελισσοκόμων και σε διασταύρωση με το Μητρώο Μελισσοκομικών

Εκμεταλλεύσεων της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Σύρου προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα που φαίνονται στον Πίνακα 22.

Πίνακας 22. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία ανά νησί

A/A	Νησί Κυκλάδων	Αριθμός Δείγματος	Έτη απασχόλησης με τη Μελισσοκομία
1	Αμοργός	4	27
2	Ανάφη	25	18
3	Άνδρος	54	24
4	Σύρος	28	22
5	Ηρακλεία	2	26,5
6	Θήρα	3	21
7	Ίος	29	13
8	Κέα	6	23
9	Κίμωλος	6	21,5
10	Κύθνος	31	18
11	Μήλος	24	20
12	Νάξος	52	25
13	Πάρος	32	23,5
14	Σέριφος	8	17
15	Σίκινος	14	23
16	Τήνος	25	18
17	Φολέγανδρος	1	36

Πηγή: Μητρώο Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων,
Δ/ση Αγρ. Ανάπτυξης Κυκλάδων, επεξεργασμένα στοιχεία (2008)

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ενεργών μελισσοκόμων απασχολείται για περισσότερο από είκοσι έτη (20) κατά μέσο όρο και ανά νησί με τη μελισσοκομία. Εξαίρεση αποτελούν τα νησιά Ίος (13 έτη) και τα νησιά Κύθνος, Τήνος, Κύθνος και Ανάφη (18 έτη). Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που αξίζει να μελετηθεί είναι ο αριθμός των κυψελών που κατέχει αυτό το δείγμα των 343 ενεργών μελισσοκόμων που τους

κατατάσσει αυτόματα σε επαγγελματίες (κατοχή πάνω από 150 κυψέλες) ή ερασιτέχνες (κατοχή λιγότερες από 150 κυψέλες).

4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων

Παρατηρούμε όπως φαίνεται και στον Πίνακα 23 ότι στο σύνολο των πιο δραστήριων μελισσοκόμων μόνο το 9,3% (32 μελισσοκόμοι) κατέχουν πάνω από 150 κυψέλες (150-520 κυψέλες) και θεωρούνται επαγγελματίες μελισσοκόμοι. Το 27,1% κατέχει από 10 έως 19 κυψέλες (93 μελισσοκόμοι), το 22,1% κατέχει από 30 έως 49 κυψέλες (76 μελισσοκόμοι), το 32,9% κατέχει από 50 έως 99 κυψέλες και το 8,5% από 100 έως 149 κυψέλες (29 μελισσοκόμοι).

Πίνακας 23. Κατανομή αριθμού κυψελών και αριθμού μελισσοκόμων ενεργών μελισσοκόμων

	Αριθμός Κυψελών	Αριθμός Μελισσοκόμων	Ποσοστό (%)
1	10-29	93	27,1
2	30-49	76	22,2
3	50-99	113	32,9
4	100-149	29	8,5
5	> 150	32	9,3
	Σύνολο	343	100,0

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ. (2008)

Ένα άλλο βασικό συμπέρασμα που βγαίνει από τη μελέτη των στοιχείων είναι ότι στο σύνολο των 343 μελισσοκόμων οι 138 (40,2%) έχουν εξωγεωργικό εισόδημα με τη μορφή μισθού ή σύνταξης.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε στα νησιά των Κυκλάδων νέοι να διαδέχονται τους γονείς τους στη μελισσοκομική εκμετάλλευση και να δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα με μία άλλη απασχόληση (οικοδομή, τουρισμός, γεωργία κ.α.). Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι οι νέοι μελισσοκόμοι ενδιαφέρονται και για την απόκτηση γενικών και εξειδικευμένων γνώσεων που τις αποκτούν είτε σε ταχύρρυθμα σεμινάρια που γίνονται μέσω του Καν. 797/2004 στο νησί τους ή έχουν παρακολουθήσει το τμήμα μελισσοκομίας στο Κτήμα Συγγρού στην Αθήνα.

4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπ.Α.Α.Τ. το μερίδιο συμμετοχής των μελισσοσμηνών στο σύνολο των βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων για το έτος 2006 ανέρχεται στο 1%.

Καθόλου θετικά δεν είναι τα πράγματα σε ό,τι αφορά την άσκηση πιστοποιημένης βιολογικής μελισσοκομίας στο Νομό Κυκλάδων. Ενώ βλέπουμε ότι στο σύνολο της χώρας η βιολογική μελισσοκομία παρουσιάζει αυξητική τάση σύμφωνα με στοιχεία του Υπ.Α.Α.Τ. κατά τη χρονική περίοδο 2002-2006, συμβαδίζοντας με τη συνεχώς αυξανόμενη απαίτηση των καταναλωτών για ασφαλή και πιστοποιημένα προϊόντα υψηλής ποιότητας, δε συμβαίνει το ίδιο και με την περίπτωση με το Νομό Κυκλάδων. Μόνο εκατόν δώδεκα (112) κυψέλες που ανήκουν σε δύο (2) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις εκτρέφονται βιολογικά στο Νομό Κυκλάδων σύμφωνα με στοιχεία του Υπ.Α.Α.Τ. για το έτος 2006. Οι 72 κυψέλες από αυτές διατηρούνται στη Δρυοπίδα της νήσου Κύθνου (πιστοποιητικός φορέας ΔΗΩ) και οι 40 κυψέλες στην Αμοργό (πιστοποιητικός φορέας ΒΙΟΕΛΛΑΣ) από σχετικά νέους σε ηλικία μελισσοκόμους.

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το νησιωτικό σύμπλεγμα του Νομού Κυκλάδων έχει όλες τις προοπτικές για την άσκηση βιολογικής μελισσοκομίας, με δεδομένο ότι πάρα πολλά μελισσοσμήνη στα κυκλαδονήσια έχουν ως πηγή νέκταρος θαμνοσκεπείς εκτάσεις που πληρούν τις διατάξεις του Κανονισμού 2092/91 περί της Βιολογικής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας. Ο ανασταλτικός παράγοντας για την άσκηση βιολογικής μελισσοκομίας είναι η υψηλή τιμή που απολαμβάνει ήδη το κυκλαδίτικο μέλι (13-20 Ευρώ) με αποτέλεσμα να απουσιάζει το κίνητρο της αύξησης της τιμής από τον μελισσοκόμο.

4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων

Στα πλαίσια των Σχεδίων Βελτίωσης (Μέτρο 1.1.) εγκρίθηκαν κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006 στο νομό Κυκλάδων για μελισσοκομικές επενδύσεις όπως φαίνονται στον Πίνακα 24.

Συμπεραίνουμε ότι εγκρίθηκαν την 1^η Προγραμματική Περίοδο 2 Σχέδια Βελτίωσης, τη 2^η Προγραμματική Περίοδο δεν εγκρίθηκε κανένα και την 3^η εγκρίθηκαν 4 Σχέδια Βελτίωσης.

Πίνακας 24. Επενδύσεις -Σχεδίων Βελτίωσης στο Ν. Κυκλάδων (2000-2006)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ	ΝΗΣΙΑ	ΠΟΣΑ (€)
1 ^η	2	Τήνος, Σέριφος	52.378,16
2 ^η	0	-	-
3 ^η	4	Κύθνος (2), Σέριφος, Μήλος	417.344,25
Σύνολο	6	5	469.722,41

Πηγή: Υπ.Α.Α.Τ. (2008)

Σε ό,τι αφορά το πρόγραμμα των Νέων Αγροτών έχει ως σκοπό να ενθαρρύνει την εγκατάσταση νέων ανθρώπων στη γεωργία αμβλύνοντας αφ' ενός το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές και αφ' ετέρου το πρόβλημα της ανεργίας. Για το νομό Κυκλάδων για την περίοδο 2000-2006 δικαιούχος ήταν μόνο ένας νέος μελισσοκόμος από τη Σέριφο με συνολικό εγκριθέν ποσό 20.000€, με επιδότηση 14.000€.

Εικόνα 6. Παλιό καπνηστήρι (Νάξος, 2008)

Μέρος Β΄

Κεφάλαιο 5^ο

Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας

5.1 Θεωρητικό πλαίσιο

Υπάρχει πλούσια διεθνής βιβλιογραφία που υποστηρίζει ότι η γεωργική εκμετάλλευση είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το αγροτικό νοικοκυριό (Gasson, Errington, 1993). Η γεωργική εκμετάλλευση συνδυάζει και τους τέσσερις (4) παραγωγικούς συντελεστές: γη, κεφάλαιο, διοίκηση και διαχείριση, σε μία ολότητα.

Υπάρχουν διαφορές από χώρα σε χώρα ως προς τον ορισμό της έννοιας της οικογενειακής γεωργικής εκμετάλλευσης. Ένας τέτοιος ορισμός αναφέρεται σε εκμετάλλευση που ανήκει σε μία οικογένεια, η οποία την διαχειρίζεται και τη διοικεί, περιλαμβάνοντας δύο (2) γενεές. Η εκμετάλλευση μπορεί να ενοικιάσει επιπρόσθετη έκταση για επέκτασή της, καθώς και να δανειστεί χρήματα για προμήθειες, εξοπλισμό και βελτιώσεις. Το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας προσφέρεται από μέλη της οικογένειας, μπορεί όμως να υπάρξει και εποχικό προσωπικό (Galeski, Wilkening, 1987).

Υπάρχουν έξι (6) στοιχεία που διακρίνουν τις οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις (family farms):

1. Η ιδιοκτησία της επιχείρησης συνδυάζεται με το διοικητικό έλεγχο, σύμφωνα με τις επιχειρησιακές αρχές.
2. Οι αρχές σχετίζονται με τη συγγένεια εξ' αίματος ή το γάμο.
3. Τα μέλη της οικογένειας παρέχουν κεφάλαιο στην εκμετάλλευση.
4. Τα μέλη της οικογένειας εκτελούν εργασία.
5. Η ιδιοκτησία και η διοίκηση μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά.
6. Η οικογένεια ζει στην εκμετάλλευση.

Η βιβλιογραφία σχετικά με την κατηγοριοποίηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πλούσια. Έτσι μία κατάταξη (Hill, 1991) είναι ανάλογα με τη συμμετοχή της οικογενειακής εργασίας στην εκμετάλλευση σε:

α) οικογενειακές εκμεταλλεύσεις (family farms), όπου η συνολική οικογενειακή εργασία είναι πάνω από το 95% της συνολικής εργασίας,

β) ενδιάμεσου τύπου εκμεταλλεύσεις (intermediate farms), όπου η συνολική οικογενειακή εργασία κυμαίνεται μεταξύ του 50% έως 95%, και

γ) μη οικογενειακές εκμεταλλεύσεις (non-family farms), όταν η οικογενειακή εργασία συμμετέχει στην εκμετάλλευση λιγότερο από 50%.

Μία άλλη διάκριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (Arkleton Trust, 1990) είναι βάσει της προσαρμογής τους. Διακρίνονται:

- Σε αυτές που τις χαρακτηρίζει ο επαγγελματισμός (τεχνολογικά και οικονομικά),
- Σε αυτές που τις χαρακτηρίζει η ανεξάρτηση. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές παράγουν λιγότερο, λειτουργούν λιγότερο αποτελεσματικά, τις αποτελούν αγρότες μεγάλης ηλικίας και έχουν και άλλες πηγές εισοδήματος,
- Σε αυτές που χαρακτηρίζονται από σταθερή αναπαραγωγή. Αυτές εξαρτώνται οικονομικά από τη γεωργία, δεν επεκτείνονται, ούτε ανεβάζουν την ικανότητα παραγωγής.

Από τη βιβλιογραφία προκύπτει ότι ο κύκλος ανάπτυξης μιας γεωργικής εκμετάλλευσης συγχρονίζεται με τον κύκλο της ίδιας της οικογένειας, αποκτώντας όμως τη δική της ταχύτητα και ενδιαφέρον στην ευρύτερη οικονομία. Αν συγχρονιστούν οι δύο κύκλοι μπορεί η οικογενειακή εκμετάλλευση να είναι βιώσιμη.

Επίσης, από τη δεκαετία του '50 γινόταν μνεία για τα αγροτικά εισοδήματα, σαν στόχο άσκησης πολιτικής. Πενήντα χρόνια αργότερα το θεμελιώδες ερώτημα παραμένει: ποιον τύπο αγροτικής εκμετάλλευσης ή ποιον αγρότη θα προστατεύει η πολιτική; (Fennell, 1997).

Το 1963, πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν οι τιμές των προϊόντων που υπόκεινται σε παρέμβαση θα έπρεπε να προσφέρουν ένα επαρκές εισόδημα, στο οποίο να μπορούν να βασιστούν για αρκετά χρόνια άτομα που εργάζονται με καθεστώς πλήρους απασχόλησης σε εκμεταλλεύσεις οι οποίες είναι οικονομικά βιώσιμες και σωστά οργανωμένες, όχι όμως σε όλες τις εκμεταλλεύσεις ή έστω στη μέση εκμετάλλευση.

Από τη δεκαετία του '50 γίνεται μία προσπάθεια ορισμού της έννοιας της οικογενειακής εκμετάλλευσης και της βιωσιμότητας των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, χωρίς να υπάρξει καμία σοβαρή έρευνα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60, αφού απουσίαζαν οι κατάλληλοι δείκτες για να γίνουν έγκυρες διεθνείς συγκρίσεις. Στη δεκαετία το '60 η συζήτηση από την οικογενειακή εκμετάλλευση μετατοπίστηκε στη συγκρισιμότητα αποτελεσματικής εκμετάλλευσης και εισοδήματος. Η έννοια της οικογενειακής εκμετάλλευσης ξαναήρθε στο προσκήνιο πριν τα μέσα της

δεκαετίας του '80 στα πλαίσια των προοπτικών για την ΚΑΠ. Η Επιτροπή διαίρεσε τους αγρότες σε:

- Εκείνους, που είχαν εισόδημα συγκρίσιμο με το επίπεδο του μη αγροτικού και των οποίων το κεφάλαιο είχε τη σωστή απόδοση
- Εκείνους, που βρίσκονταν κάτω από το επίπεδο αυτό, αλλά των οποίων οι εκμεταλλεύσεις ήταν επιδεκτικές ανάπτυξης με τη βοήθεια μιας επενδυτικής ενίσχυσης και έντονης εισοδηματικής ενίσχυσης κατά τη διάρκεια της ζωής ενός αναπτυξιακού προγράμματος και σε
- Εκείνους τους αγρότες, οι οποίοι δεν ήταν σε θέση να κάνουν χρήση της ενίσχυσης για εκσυγχρονισμό αλλά και το εισόδημα ήταν τόσο χαμηλό, που η πολιτική τιμών δεν ήταν κατάλληλη γι' αυτούς.

Το 1985 το συγκρίσιμο εισόδημα αντικαθίστατο από ένα *εισόδημα αναφοράς*, το οποίο είχε ως μέγιστο το μέσο μεικτό μισθό όσων δεν απασχολούνται στη γεωργία στην ίδια περιφέρεια.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης έγινε προσπάθεια να προσεγγιστεί η οικονομική βιωσιμότητα των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το Γεωργικό Εισόδημα όσο και τα εξωγεωργικά εισοδήματα.

Ειδικότερα η προσέγγιση της οικονομικής βιωσιμότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο νομό Κυκλάδων έγινε σε δύο επίπεδα (Μαρτίνογ, Λουλούδης, 1990, Τσιμπούκας, 2002, Καρανικόλας, 2008):

I. Η βιωσιμότητα στο επίπεδο της γεωργικής εκμετάλλευσης, με βασικούς δείκτες:

- Το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα ανά οικογενειακές ΜΑΕ στη γεωργία, συγκρινόμενο με το Εισόδημα Αναφοράς. Μία ΜΑΕ αντιστοιχεί σε εργασία 1.750 ωρών που προσφέρεται, υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης, από φυσικό πρόσωπο κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Βιώσιμη θεωρείται μία γεωργική εκμετάλλευση που έχει τιμή του δείκτη μεγαλύτερη ή ίση του 100%.
- Τις οικογενειακές ΜΑΕ που αφιερώνονται στην εκμετάλλευση. Μία βιώσιμη εκμετάλλευση εξασφαλίζει την απασχόληση τουλάχιστον σε μία (1) ΜΑΕ.

Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων

Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας¹:

A. Εκμεταλλεύσεις βιώσιμες

Μια γεωργική εκμετάλλευση νοείται βιώσιμη, εφόσον αποδίδει ΓΟΕ ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή Μ.Α.Ε. μεγαλύτερο του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί τουλάχιστον (1) μία Μ.Α.Ε. οικογενειακής εργασίας.

Οι βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις με βάση το ποσοστό συμμετοχής των επιδοτήσεων (άμεσες ενισχύσεις προϊόντων, αντισταθμιστικές πληρωμές, κλπ.) στο σχηματισμό του ΓΟΕ διακρίνονται σε δύο επίπεδα, τα ακόλουθα:

A1. Βιώσιμες ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις (1ο Επίπεδο)

Βιώσιμη ανταγωνιστική νοείται η εκμετάλλευση, στην οποία οι επιδοτήσεις συμμετέχουν μέχρι ποσοστό 20%, στο σχηματισμό του ΓΟΕ.

A2. Βιώσιμες μη ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις (2ο Επίπεδο)

Βιώσιμη μη ανταγωνιστική νοείται η γεωργική εκμετάλλευση, στην οποία οι επιδοτήσεις συμμετέχουν, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 20%, στο σχηματισμό του ΓΟΕ.

B. Εκμεταλλεύσεις εν δυνάμει βιώσιμες (3ο Επίπεδο)

Οι εν δυνάμει βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις ανάλογα με το ύψος του ΓΟΕ και το μέγεθος των οικογενειακών Μ.Α.Ε. που χρησιμοποιούν διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες:

B1. Σ' αυτές που χρησιμοποιούν οικογενειακή εργασία από 0,5 έως 0,99 Μ.Α.Ε., αλλά αποδίδουν ΓΟΕ, ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή Μ.Α.Ε., πάνω από το 100% του εισοδήματος αναφοράς, και

B2. Σ' αυτές που χρησιμοποιούν οικογενειακή εργασία μεγαλύτερη ή ίση της 1 Μ.Α.Ε., αλλά αποδίδουν ΓΟΕ, ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή Μ.Α.Ε., μεταξύ του 50% και του 100% του εισοδήματος αναφοράς.

¹ Βλ. και ΚΥΑ 532/2003 (Μέτρο 1.1)

Στόχος των εν δυνάμει βιώσιμων εκμεταλλεύσεων είναι η βελτίωση ενός τουλάχιστον δείκτη που παρουσιάζει υστέρηση διατηρώντας τον άλλο δείκτη σταθερό, έτσι ώστε να αποκτήσουν τα κριτήρια των βιώσιμων εκμεταλλεύσεων.

Γ. Φθίνουσες εκμεταλλεύσεις με ενδείξεις οικονομικής ανάκαμψης (4ο Επίπεδο)

Φθίνουσα γεωργική εκμετάλλευση με ενδείξεις οικονομικής ανάκαμψης, νοείται η εκμετάλλευση εφόσον εμφανίζεται σε μία από τις ακόλουθες υποκατηγορίες:

Γ1. Αποδίδει ΓΟΕ ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή ΜΑΕ μεταξύ του 50% και 100% του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί από 0.5-0.99 ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας.

Γ2. Αποδίδει ΓΟΕ ανά χρησιμοποιούμενη ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας πάνω από το 100% του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί λιγότερες των 0.5 ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας.

Γ3. Αποδίδει ΓΟΕ ανά χρησιμοποιούμενη ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας μικρότερο του 50% του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί περισσότερες της 1 ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας.

Δ. Λοιπές ή Οριακές εκμεταλλεύσεις

Είναι οι εκμεταλλεύσεις που δεν εμπίπτουν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες

II. Η βιωσιμότητα στο επίπεδο του αγροτικού νοικοκυριού

Εδώ, το συνολικό εισόδημα όλων των μελών του νοικοκυριού (προερχόμενο από κάθε πηγή, συμπεριλαμβανομένου του γεωργικού) συγκρίνεται με το μέσο συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών της αντίστοιχης διοικητικής περιφέρειας, το οποίο προέρχεται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών. Εννοείται ότι και δύο μεγέθη για να είναι συγκρίσιμα, εκφράζονται σε ισοδύναμο εισόδημα, δηλ. εισόδημα ανά ισοδύναμες μονάδες ενηλίκων.

Με βάση την λογική αυτή, τα νοικοκυριά χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1. **Φτωχά**, στα οποία ο εισοδηματικός τους δείκτης βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας

2. **Μεσαίου εισοδήματος**, τα οποία έχουν ξεπεράσει το όριο της φτώχειας, δηλ. καλύπτουν το ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης όχι όμως και το μέσο επίπεδο διαβίωσης
3. **Υψηλού εισοδήματος**, τα οποία καλύπτουν το μέσο επίπεδο διαβίωσης, όπως έχει διαμορφωθεί στην αντίστοιχη διοικητική περιφέρεια.

Σημειώνεται ότι όλα τα μέλη του νοικοκυριού εκφράζονται σε ισοδύναμες μονάδες μονάδες ενηλίκων, σύμφωνα με τη διεθνώς χρησιμοποιούμενη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ και της Eurostat:

Αρχηγός του νοικοκυριού = 1,0

Η σύζυγος και όλα τα άλλα μέλη ηλικίας > 13 ετών = 0,5

Παιδιά κάτω των 13 ετών = 0,3

Ο δείκτης λοιπόν που χρησιμοποιούμε γι' αυτήν την κατάταξη των νοικοκυριών στις παραπάνω κατηγορίες είναι το:

$$\text{ΣΟΕ}^* = \frac{\text{Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΣΟΕ)}}{\text{Ισοδύναμο Ενήλικο Μέλος του Νοικοκυριού}}$$

Το ΣΟΕ ισούται με το άθροισμα του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος και του Οικογενειακού Εισοδήματος που προέρχεται από την εξωγεωργική δραστηριότητα:

$$\text{ΣΟΕ} = \text{ΓΟΕ}_{\text{γεωρ.}} + \text{Εξωγεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα}$$

Στο πλαίσιο λοιπόν υπολογισμού των δεικτών του Γεωργικού Εισοδήματος/ΜΑΕ πρέπει να υπολογιστεί το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ) που δίνεται από τη σχέση:

$$\text{ΓΟΕ} = \text{Ακαθάριστη Πρόσοδος} - \text{Εμφανείς Δαπάνες}$$

Ακαθάριστη Πρόσοδος Προϊόντος, ονομάζεται η αξία ολόκληρου του προϊόντος που έχει παραχθεί από τη γεωργική εκμετάλλευση σε μία συγκεκριμένη παραγωγική περίοδο, συμπεριλαμβανομένων και των πιθανών επιδοτήσεων και αποζημιώσεων των προϊόντων (Τσιμπούκας, 2005) και υπολογίζεται από τη σχέση:

$$\text{Ακαθάριστη Πρόσοδος} = \text{Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής Προϊόντος} + \text{Επιδοτήσεις}$$

Η Ακαθάριστη Πρόσοδος ενός προϊόντος περιλαμβάνει (Τσιμπούκας, 2005):

- ♦ Τις συνολικές εισπράξεις από την πώληση του προϊόντος στην αγορά

- ♦ Την αγοραία αξία των προϊόντων που πωλήθηκαν με πίστωση ή διατέθηκαν για εξόφληση χρεών ή δόθηκαν αντί χρημάτων για αμοιβές εργασίας, υπηρεσιών τρίτων και γενικότερα λόγω χρησιμοποίησης συντελεστών παραγωγής ιδιοκτησίας τρίτων.
- ♦ Την αυτοκατανάλωση
- ♦ Την ιδιοκατανάλωση
- ♦ Την αξία των αποθεμάτων σε τιμές αγοράς
- ♦ Την ενδεχόμενη αύξηση των κεφαλαίων της γεωργικής επιχείρησης που είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα της παραγωγικής δραστηριότητας της εκμετάλλευσης και όχι λόγω αγορών.
- ♦ Τις τυχόν επιδοτήσεις που αφορούν άμεσα το προϊόν ή τον κλάδο παραγωγής. Τέτοιες επιδοτήσεις είναι η δράση της καταπολέμησης της βαρροϊκής ακαρίωσης, όπου επιδοτείται η αγορά εγκεκριμένων φαρμάκων για την καταπολέμηση της βαρροϊκής ακαρίωσης. Αλλά και η επιδότηση που δίδεται στους μελισσοκομικούς συνεταιρισμούς και τελικά μετακυλά στους μελισσοκόμους των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους για την υλοποίηση πρωτοβουλιών, όπως η αγορά μελισσοτροφών, ζάχαρης ανήκει σε αυτή την κατηγορία. Δεν ανήκει σε αυτή την κατηγορία η επιδότηση για την αντικατάσταση των κυψελών αφού αυτή αφορά τη συντήρηση του κεφαλαίου και των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής.

Οι Εμφανείς δαπάνες προκύπτουν από τη σχέση:

$$\text{Εμφανείς δαπάνες} = \text{Καταβαλλόμενες χρηματικές δαπάνες} \\ + \text{Αποσβέσεις}$$

Στις καταβαλλόμενες χρησιμοποιούμενες δαπάνες ανήκουν :

1. Το καταβαλλόμενο ενοίκιο εδάφους
2. Η καταβαλλόμενη αμοιβή εργασίας
 - α) μόνιμου ξένου προσωπικού
 - β) μη μόνιμου ξένου προσωπικού
3. Η αξία αγοραζομένων και αναλώσιμων υλικών, όπως λιπάσματα, φυτοφάρμακα, καύσιμα, ζωοτροφές, μελισσοτροφές, κτηνιατρικά φάρμακα (για την καταπολέμηση της βαρροϊκής ακαρίωσης, η συντήρηση κεφαλαίων (η αγορά κυψελών) κλπ.

Οι συντελεστές παραγωγής εκτός από το έδαφος της γεωργικής επιχείρησης φθείρονται σταδιακά. Η σταδιακή φθορά των μονίμων και ημιμονίμων κεφαλαίων της γεωργικής επιχείρησης προκαλεί και προοδευτική μείωση της αξίας τους. Η μείωση αυτή

επιβαρύνει τα γεωργικά προϊόντα, τα οποία παράγονται με τη χρήση αυτών των κεφαλαίων. Η φθορά των κεφαλαιουχικών αγαθών μπορεί να οφείλεται: α) στο χρόνο, β) στην εντατική λειτουργία των συντελεστών παραγωγής και γ) στην τεχνολογική παλαίωση.

Η εκτίμηση της φθοράς των κεφαλαίων σε χρήμα, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή γεωργικών προϊόντων είναι η Απόσβεση, το ύψος της οποίας υπολογίζεται από τη σχέση:

$$A=A-Y/v$$

Όπου:

A: αρχική αξία του κεφαλαίου κατά το χρόνο έναρξης της απόσβεσης

Y: η υπολειμματική αξία του κεφαλαίου, δηλαδή η αξία που του απομένει στο τέλος της ωφέλιμης ζωής του

v: ο αριθμός των ετών της παραγωγικής ζωής του κεφαλαίου, δηλαδή της χρονικής περιόδου που ο συντελεστής παραγωγής μπορεί να αξιοποιηθεί, να χρησιμοποιηθεί ή να συμβάλλει στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων. Ο υπολογισμός έγινε βάσει ειδικών πινάκων που προσδιορίζουν τη διάρκεια της παραγωγικής ζωής των κεφαλαίων, οι οποίοι εκδίδονται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Εικόνα 7. Μελισσοκομείο (Κύθνος, 2008)

5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία

Ως μεθοδολογία χρησιμοποιήθηκε:

1) η συγκέντρωση δευτερογενών στοιχείων από πηγές του Τμήματος Μελισσοκομίας της Διεύθυνσης Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Υπ.Α.Α.Τ.), της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Κυκλάδων και από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.Ε.) και η ανασκόπηση αντίστοιχης βιβλιογραφίας.

2) η επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων που συλλέχθηκαν μετά από επιτόπια έρευνα στο χώρο άσκησης της μελισσοκομίας σε διάφορα νησιά και με τη διενέργεια συνεντεύξεων έχοντας σαν εργαλείο το αναλυτικό ερωτηματολόγιο του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Συχνά πριν τη διενέργεια των συνεντεύξεων προηγούνται ομαδικές ανοιχτές συζητήσεις, συνήθως σε χώρο του Μελισσοκομικού Συνεταιρισμού, για τα προβλήματα του κλάδου στα εν λόγω νησιά.

Ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση και ο υπολογισμός της οικονομικής βιωσιμότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στα νησιά του Νομού Κυκλάδων.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού πραγματοποιήθηκαν πενήντα τέσσερις (54) προσωπικές συνεντεύξεις σε ένα δείγμα αρχηγών μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων. Το δείγμα της έρευνας, αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου πληθυσμού. Στην περίπτωση μας ο πληθυσμός (343 μελισσοκόμοι) αυτός είναι το σύνολο των ενεργών μελισσοκόμων που τα έτη 2006 και 2007 συμμετείχαν στις δράσεις του Κανονισμού 797/2004:

A. Αντικατάσταση των Κυψελών

B. Καταπολέμηση της Βαρροϊκής Ακαρίωσης

Κατά τη δειγματοληψία ο πληθυσμός κατατάχθηκε σε δύο (2) κατηγορίες:

1^η κατηγορία: Ερασιτέχνες, οι οποίοι δηλαδή από δέκα (10) έως εκατόν σαράντα εννέα (149) κυψέλες.

2^η κατηγορία: Επαγγελματίες, οι οποίοι κατέχουν περισσότερες από εκατόν πενήντα (150) κυψέλες.

Στη συνέχεια κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες διαιρέθηκε σε ομοιογενείς ομάδες ανάλογα με τον αριθμό των κυψελών.

Έτσι η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις παρακάτω ομάδες:

1α) Ερασιτέχνες μελισσοκόμους που κατέχουν από δέκα (10) έως είκοσι εννέα (29) κυψέλες.

1β) Ερασιτέχνες μελισσοκόμους που κατέχουν από τριάντα (30) έως σαράντα

εννέα (49) κυψέλες.

1γ) Ερασιτέχνες μελισσοκόμους που κατέχουν από πενήντα (50) έως ενενήντα εννέα (99) κυψέλες.

1δ) Ερασιτέχνες μελισσοκόμους που κατέχουν από εκατόν (100) έως εκατόν σαράντα εννέα (149) κυψέλες.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις παρακάτω ομάδες:

2α) Επαγγελματίες μελισσοκόμους που κατέχουν από εκατόν πενήντα (150) έως εκατόν ενενήντα εννέα (199) κυψέλες.

2β) Επαγγελματίες μελισσοκόμους που κατέχουν από διακόσιες (200) έως διακόσιες ενενήντα εννέα (299) και

2γ) Επαγγελματίες μελισσοκόμους που κατέχουν από τριακόσιες (300) έως τετρακόσιες ενενήντα (490) κυψέλες.

Στον Πίνακα 25 φαίνονται συνοπτικά το μέγεθος του πληθυσμού και το μέγεθος του δείγματος που επιλέχθηκε τελικά από κάθε κατηγορία και ομάδα αντίστοιχα.

Πίνακας 25. Μέγεθος Πληθυσμού και Δείγματος.

<i>α/α</i>	<i>Αριθμός Κυψελών</i>	<i>Μέγεθος Πληθυσμού (μελισσοκόμοι)</i>		<i>Μέγεθος Δείγματος (ερωτηματολόγια)</i>
1α	10-29	93	27,11%	9
1β	30-49	76	22,15%	7
1γ	50-99	113	32,94%	15
1δ	100-149	29	8,45%	3
2α	150-199	14	4,08%	10
2β	200-299	11	3,20%	6
2γ	> 300	7	2,04%	4
7 ομάδες		343	100,00%	54

Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε το αναλυτικό ερωτηματολόγιο του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γ.Π.Α. Οι ερωτήσεις στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο είναι ομαδοποιημένες στις παρακάτω ενότητες:

1. Βασικά Στοιχεία της εκμετάλλευσης

- Τόπος εκμετάλλευσης

- Μορφωτικό επίπεδο Αρχηγού

2. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης

- Έκταση του αγροτεμαχίου
- Ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη, μεσιακή
- Αριθμός αγροτεμαχίων

3. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση σε ώρες

Έγινε προσπάθεια να υπολογιστεί η πραγματική ετήσια γεωργική και εξωγεωργική απασχόληση τόσο του αρχηγού, όσο και των άλλων μελών της οικογένειας που απασχολούνται στην εκμετάλλευση αλλά και του ξένου μόνιμου ή εποχικού προσωπικού.

4. Υπολογισμός του Καθαρού Οικογενειακού Εισοδήματος

Υπολογίστηκε το Καθαρό Οικογενειακό Εισόδημα που προέρχεται από γεωργική αλλά και από εξεγεωργική απασχόληση, είτε αυτή προέρχεται από μισθωτή εργασία είτε από αυτοαπασχόληση αλλά και εισοδήματα από τον αγροτουρισμό (ενοικίαση δωματίων) και κατοχή εστιατορίων.

5. Υπολογισμός του Ενεργητικού

- Κυψέλες (Μελίσσια)
- Άλλα παραγωγικά ζώα

6. Υπολογισμός αξίας και χρήσης παγίου ιδιόκτητου κεφαλαίου

- Κτίσματα (αποθήκες, στάβλους)
- Έγχειδες βελτιώσεις
- Μηχανήματα, εργαλεία, σκεύη

7. Υπολογισμός λοιπών δαπανών

- Συντήρηση κτισμάτων
- Εγγείων Βελτιώσεων
- Συντήρηση εξοπλισμού
- Καύσιμα
- Ηλεκτρικό ρεύμα

8. Υπολογισμός ακαθάριστου κέρδους των προϊόντων παραγωγής της μελισσοκομίας και λοιπών κλάδων, όπως και των επιδοτήσεων

Λόγω της μειωμένης παραγωγής μελιού το έτος 2007 κατά 50-70% που οφείλεται κυρίως στον παρατεταμένο καύσωνα αλλά και της ανομβρίας ζητήθηκε από τους αρχηγούς των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων να δηλώνουν τη μέση παραγωγή των τριών τελευταίων χρόνων, αφού οι ετήσιες δαπάνες είναι περίπου οι ίδιες κάθε χρόνο.

9. Τρόπος διάθεσης των προϊόντων

- Σε έμπορο
- Μέσω συνεταιρισμού
- Μέσω συγγενικών δικτύων
- Ατομικά

Λόγω της πολυνησίας και εξαιτίας της νησιωτικότητας που παρατηρείται στο χώρο και στον κλάδο της μελισσοκομίας στο νομό Κυκλάδων έγινε προσπάθεια κατά την πραγματοποίηση των 54 ατομικών συνεντεύξεων, από το Νοέμβριο του 2007 έως το Μάρτιο του 2008 να υπάρχουν στο δείγμα μελισσοκόμοι από διάφορα νησιά των Κυκλάδων.

Έγιναν επιτόπιες επισκέψεις στα νησιά της Νάξου, της Ίου, της Κύθνου, της Σίφνου, της Μήλου και της Θήρας κατά την περίοδο από τον Νοέμβριο του 2007 έως το Μάρτιο του 2008.

Η πραγματοποίηση των προσωπικών συνεντεύξεων γινόταν συνήθως στους Μελισσοκομικούς Συνεταιρισμούς ύστερα από ενημέρωση για το λόγο πραγματοποίησης των συνεντεύξεων. Των συνεντεύξεων προηγείτο ανοιχτές ομαδικές συζητήσεις για τα προβλήματα των μελισσοκόμων στα παραπάνω νησιά. Επίσης έγιναν συνεντεύξεις με μελισσοκόμους της Αμοργού (1), της Τήνου (1) και της Άνδρου (2) στα πλαίσια πραγματοποίησης του Φεστιβάλ Μελιού και Προϊόντων Μέλισσας που πραγματοποιήθηκε στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας από 14-16 Δεκεμβρίου 2007. Συνοπτικά φαίνεται στον Πίνακα 26 ο αριθμός του δείγματος από κάθε νησί.

Πίνακας 26. Αριθμός δείγματος ανά νησί

A/A	Νησί	Αριθμός δείγματος
1	Αμοργός	1
2	Άνδρος	2

3	Θήρα	3
4	Ίος	13
5	Κύθνος	15
6	Μήλος	6
7	Νάξος	11
8	Σίφνος	1
9	Τήνος	1
10	Φολέγανδρος	1
Σύνολο		54

Εικόνα 8. Παλιό Μελισσοκομείο (Κύθνος,2008)

Κεφάλαιο 6^ο

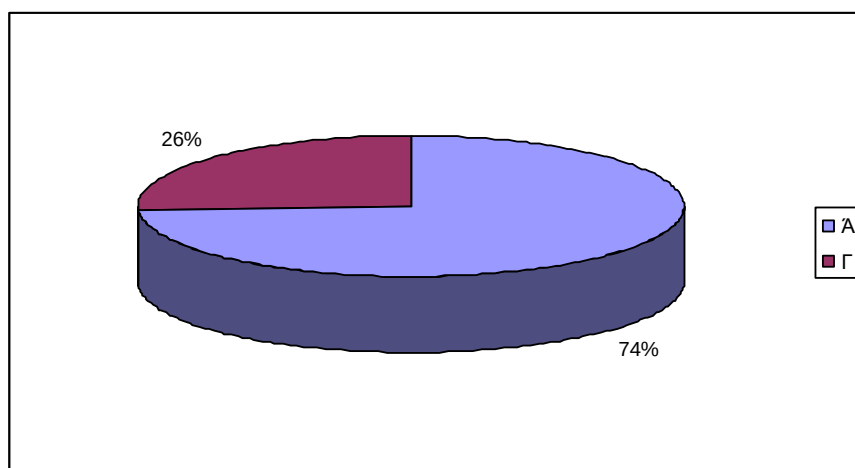
6. Αποτελέσματα Έρευνας

6.1. Γενικά στοιχεία

6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων

Διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας ότι ως προς την αρχηγία της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης πλειοψηφούν οι άνδρες (74,0%) σε σχέση με τις γυναίκες (26,0%). Στις περισσότερες περιπτώσεις των γυναικών- αρχηγών εκμετάλλευσης συμβαίνει ο άντρας να έχει άλλη δραστηριότητα οπότε τυπικά τουλάχιστον φαίνεται η γυναίκα ως αρχηγός. Στο Διάγραμμα 4 φαίνονται τα ποσοστά και ο αριθμός των γυναικών και αντρών του δείγματος.

Διάγραμμα 4. Ποσοστά αντρών και γυναικών δείγματος

Στη συνέχεια εξήχθησαν συμπεράσματα σχετικά με την ηλικία των αρχηγών του δείγματος, όπως φαίνονται στον Πίνακα 27.

Πίνακας 27. Ηλικιακή κατανομή των αρχηγών των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων του δείγματος

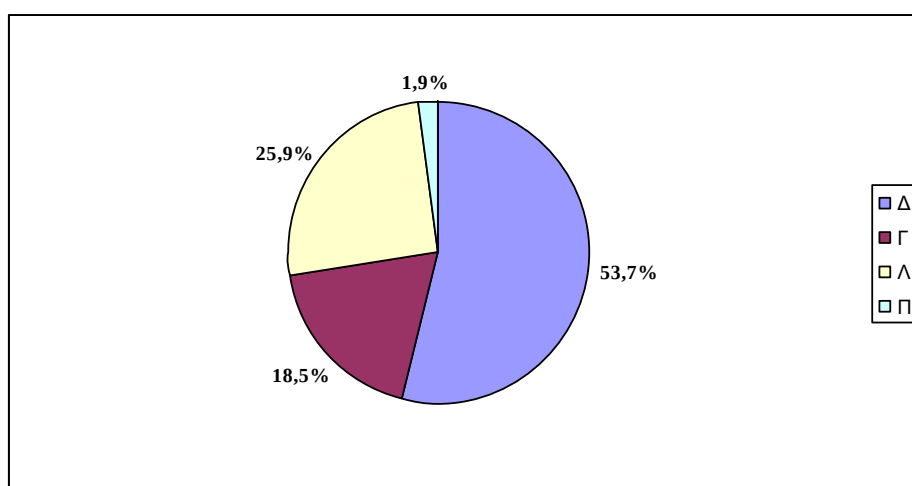
Κατηγορία Ηλικιών	Αριθμός Αρχηγών	Ποσοστό (%)
<30	2	3,7
30-39	11	20,4
40-49	15	27,8
50-59	14	25,9
60-69	11	1,8
Σύνολο	54	100,00

Ο μέσος όρος ηλικίας των αρχηγών του δείγματος είναι 49,03 έτη.

6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος

Σε ότι αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των αρχηγών του δείγματος, οι αρχηγοί των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων ερωτήθηκαν ποιο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν τελειώσει (Αναλφάβητος, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, ΤΕΙ, Πανεπιστήμιο, Μεταπτυχιακές σπουδές). Τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνονται στο διάγραμμα 5.

Διάγραμμα 5. Επίπεδο Μόρφωσης αρχηγών

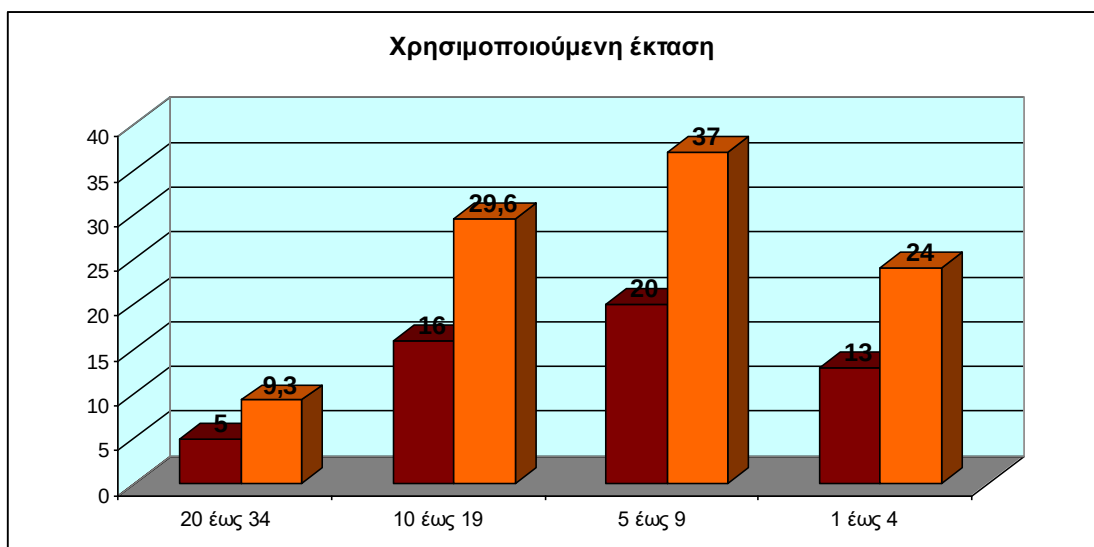
Παρατηρούμε ότι το επίπεδο μόρφωσης των αρχηγών των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων είναι μάλλον χαμηλό αφού 29 αρχηγοί (53,7%) έχουν τελειώσει μόνο το δημοτικό, 10 αρχηγοί (18,5%) έχουν τελειώσει το γυμνάσιο, το Λύκειο 14 αρχηγοί (25,9%) ενώ το Πανεπιστήμιο μόνο ένας (1,9%).

6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης

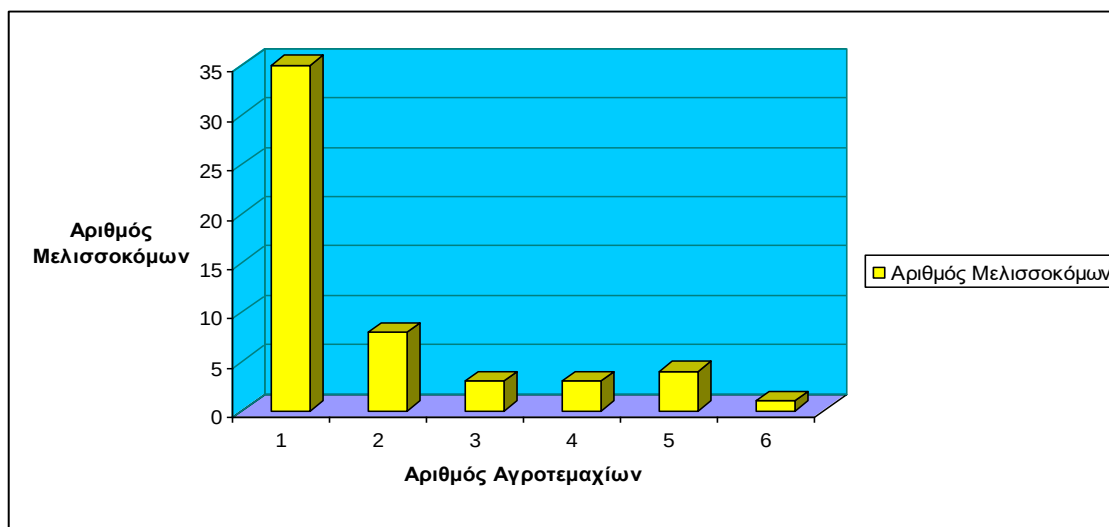
Στη συνέχεια μέσω των ερωτηματολογίων έγινε προσπάθεια να υπολογιστεί η αξία των εκτάσεων στις οποίες ασκείται η μελισσοκομία ή κάποια άλλη παράλληλη γεωργική απασχόληση. Συγχρόνως οι μελισσοκόμοι απαντούσαν αν διαθέτουν ιδιόκτητες ή ενοικιαζόμενες εκτάσεις καθώς και σε πόσα αγροτεμάχια ασκούν τη μελισσοκομική τους δραστηριότητα. Η αξία των εκτάσεων προσδιορίστηκε με ενημέρωση από τους γεωπόνους των Γραφείων Αγροτικής Ανάπτυξης ή από τους Πρόεδρους των Μελισσοκομικών ή Αγροτικών Συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Σε

ό,τι αφορά την αξία ανά στρέμμα έκπληξη παρουσιάζει η μεγάλη διαφοροποίηση από νησί σε νησί αλλά και στο ίδιο το νησί, ανάλογα με την τουριστική ανάπτυξη του νησιού στο οποίο ασκείται η μελισσοκομική ή κάποια άλλη γεωργική δραστηριότητα. Έτσι οι τιμές ποικίλουν από 900 Ευρώ/στρέμμα έως 25.000 Ευρώ/στρέμμα. Παρατηρούμε ότι η γη έχει γίνει οικοπεδική προδιαγράφοντας δυσοίωνα το μέλλον κυρίως για την άσκηση της γεωργίας. Ο μέσος όρος των εκμεταλλεύσεων ασκείται σε 8,7 στρέμματα. Το 9,3% (5 μελισσοκόμοι) κατέχει από 20 έως 34 στρέμματα γης όπου έχει εγκαταστήσει τη μελισσοκομική τους εκμετάλλευση. Το 29,6% (16 μελισσοκόμοι) έχει στην κατοχή του από 10 έως 19 στρέμματα γης. Το 37,0% (20 μελισσοκόμοι) κατέχει από 5 έως 9 στρέμματα και το 24,1% (13 μελισσοκόμοι) ασκεί τη μελισσοκομική του δραστηριότητα σε 1 έως 4 στρέμματα. Παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των μελισσοκόμων ασκεί τη μελισσοκομική του δραστηριότητα σε 5 έως 9 στρέμματα (Διάγραμμα 6). Επίσης αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 100% των ερωτηθέντων κατέχει ιδιόκτητη γεωργική έκταση και μόνο ένας κατέχει και ενοικιαζόμενη έκταση. Επίσης ερευνήθηκε ο αριθμός των αγροτεμαχίων στα οποία ασκείται η μελισσοκομική δραστηριότητα. Έτσι το 64,8% (35 ερωτηθέντες) διαθέτει ένα αγροτεμάχιο, το 14,8% (8 ερωτηθέντες) διαθέτει 2 αγροτεμάχια, το 5,6% (3 ερωτηθέντες) διαθέτει 3 αγροτεμάχια, το 5,6 (3 ερωτηθέντες) διαθέτει 4 αγροτεμάχια, το 7,4% (4 ερωτηθέντες) διαθέτει 5 αγροτεμάχια και το 1,8% (1 ερωτηθέντας) διαθέτει 6 αγροτεμάχια (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 6. Χρησιμοποιούμενη έκταση

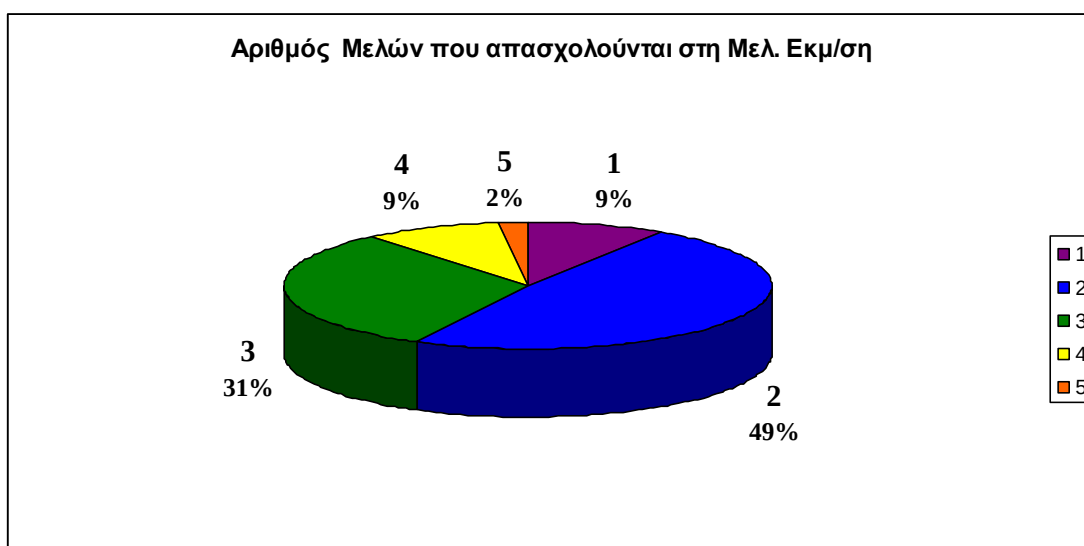
Διάγραμμα 7. Κατανομή Αριθμού Αγροτεμαχίων

6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση

Στη συνέχεια μέσω της επιτόπιας έρευνας εξετάστηκε πόσα μέλη από την οικογένεια διαθέτουν κάποιες ώρες απασχόλησης στη μελισσοκομική εκμετάλλευση κατά τη διάρκεια του έτους. Τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνονται στον Διάγραμμα 8.

Διάγραμμα 8. Αριθμός μελών που απασχολούνται στην Οικογ. Μελισ. Εκμ/ση

Παρατηρούμε ότι το 49% του δείγματος απασχολεί δύο (2) μέλη. Η απασχόληση στη μελισσοκομική εκμετάλλευση δεν έχει να κάνει μόνο με το μέγεθος της εκμετάλλευσης αφού βλέπουμε ότι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις με αριθμό κυψελών από 15 έως 490

να απασχολούν δύο μέλη συνήθως τη σύζυγο ή ένα από τα παιδιά της οικογένειας συνήθως το γιο. Αυτό οφείλεται στο ότι η ενασχόληση με τη μελισσοκομία απαιτεί κάποιες πιο εξειδικευμένες γνώσεις όπως και να μην υπάρχει ο φόβος κεντρίσματος από τη μέλισσα.

Το 31% του δείγματος απασχολεί τρία άτομα στη μελισσοκομική εκμετάλλευση. Και στην περίπτωση αυτή παρατηρούμε ότι εκμεταλλεύσεις με αριθμό κυψελών από 27 έως 400 να απασχολούν τον ίδιο αριθμό μελών της οικογένειας. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για τη σύζυγο, κάποιον γονέα του αρχηγού, συνήθως τον πατέρα και κάποιο από τα παιδιά της οικογένειας, συνήθως το γιο.

Στην περίπτωση που απασχολούνται τέσσερα άτομα (9%) πρόκειται κατά το 75% για επαγγελματικές εκμεταλλεύσεις αφού πρόκειται για περιπτώσεις με αριθμό κυψελών από 155 έως 420. Βλέπουμε λοιπόν ότι η ζήτηση για εργατικά χέρια στις μεγάλες μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις αναγκάζει τα μέλη της οικογένειας να προσφέρουν την απασχόλησή τους.

Το 2% του δείγματος απασχολεί στη μελισσοκομική εκμετάλλευση 5 άτομα. Συνήθως πρόκειται για μεσαίου μεγέθους εκμεταλλεύσεις με έντονο όμως το φαινόμενο της πολυαπασχόλησης της οικογένειας. Οπότε όλα σχεδόν τα μέλη της οικογένειας συνεισφέρουν σε όλες τις δραστηριότητες της οικογένειας (γεωργικές-μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις, αγροτουρισμό, εστιατόρια κλπ).

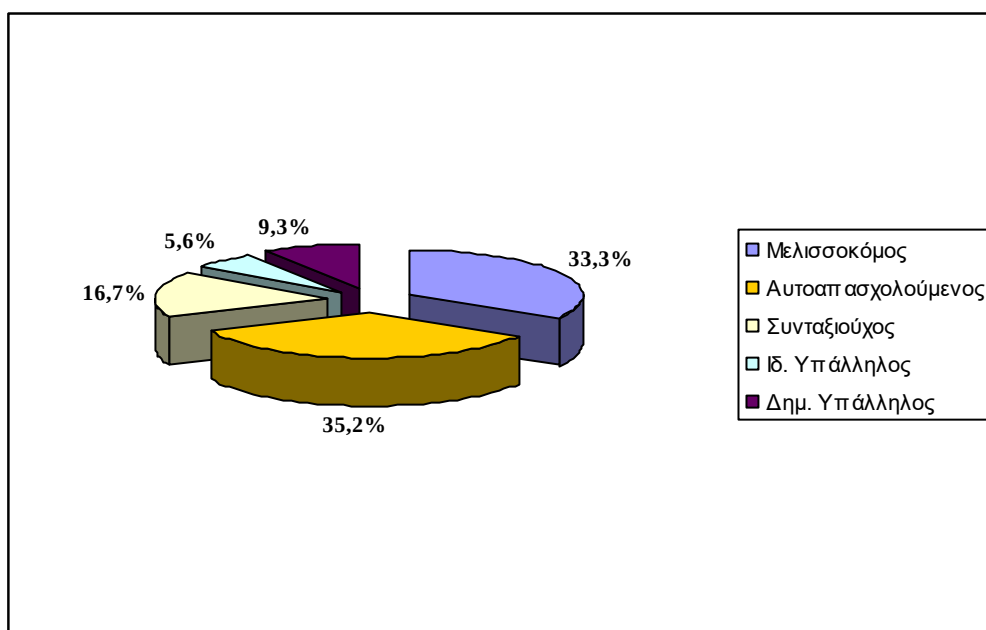
Το 9% των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων παρατηρούμε ότι απασχολεί μόνο ένα μέλος συνήθως τον αρχηγό της εκμετάλλευσης, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εκμετάλλευσης (25-100). Πρόκειται συνήθως για αρχηγούς που δεν έχουν δική τους οικογένεια (ανύπαντροι) ή τα άλλα μέλη της οικογένειας δεν είναι εξοικειωμένα με αυτή την απασχόληση.

6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος

Μετά από επεξεργασία των ερωτηματολογίων συμπεραίνουμε ότι το 33,3% του δείγματος (18 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει ως κύρια απασχόληση την ιδιότητα του μελισσοκόμου. Το 35,2% του δείγματος (19 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει ως κύρια απασχόληση αυτή του αυτοαπασχολούμενου, από τους οποίους οι έξι (6) στην οικοδομή, τρεις (3) εστιατορες, δύο (2) επιπλοποιοί, τρεις (3) κάτοχοι δωματίων προς ενοικίαση, ένας (1) γλύπτης, ένας (1) ζωγράφος, ένας (1) ιδιοκτήτης συνεργείου αυτοκινήτων και ένας (1) οδηγός λεωφορείου. Το 16,7% του

δείγματος (9 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει την ιδιότητα του συνταξιούχου. Το 5,6% (3 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει την ιδιότητα του ιδιωτικού υπάλληλου, με πλήρη απασχόληση (1 ΜΑΕ=1750 ώρες), και το 9,3% (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει την ιδιότητα του δημοσίου υπάλληλου με πλήρη απασχόληση (1 ΜΑΕ=1750 ώρες). Συνοπτικά τα αποτελέσματα φαίνονται στο διάγραμμα 9.

Διάγραμμα 9. Κατανομή Εξωγεωργικής Απασχόλησης

6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)

Στα πλαίσια της έρευνας έγινε προσπάθεια να υπολογιστεί η πραγματικά διατεθείσα απασχόληση του αρχηγού αλλά και των άλλων μελών της οικογένειας στη μελισσοκομική εκμετάλλευση και στις άλλες γεωργικές δραστηριότητες στην περίπτωση που υπήρχαν, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για τις Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας (ΜΑΕ) στο γεωργικό τομέα. Παράλληλα ερωτήθηκαν οι αρχηγοί για την πραγματικά διατεθείσα εξωγεωργική απασχόληση του ίδιου αλλά και των άλλων μελών της οικογένειας, ώστε να υπολογιστούν οι ΜΑΕ στον εξωγεωργικό τομέα.

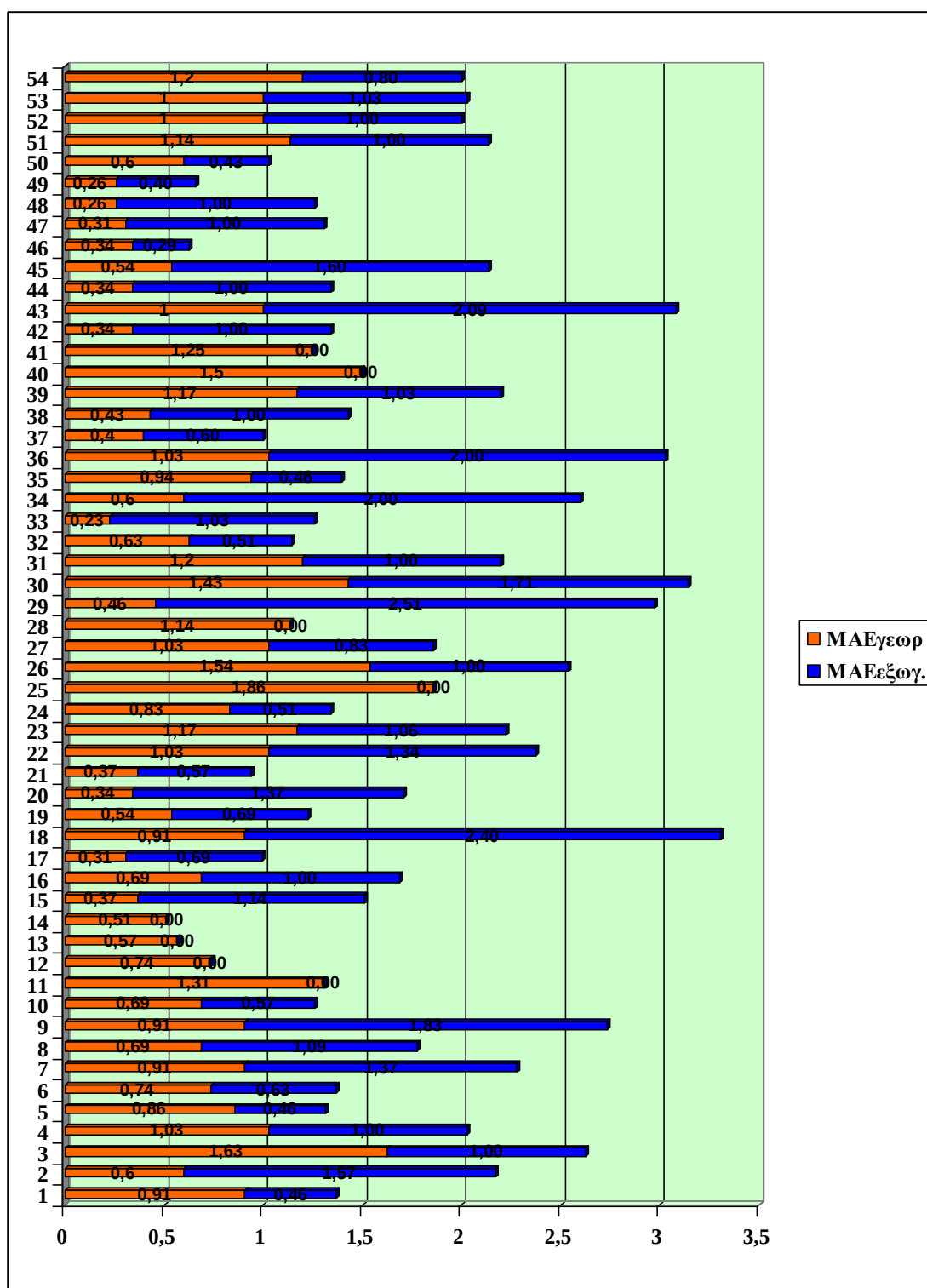
Να διευκρινιστεί ότι στην περίπτωση που ο αρχηγός δήλωνε για τον εαυτό του ή κάποιο μέλος της οικογένειας έμμισθη πλήρη απασχόληση στον εξωγεωργικό δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα (τράπεζα, ΟΤΕ, ΔΕΗ, εταιρίες, κλπ) σε αυτόν αντιστοιχούσε μία (1)

ΜΑΕ(1750 ώρες/έτος). Επειδή ο κλάδος της μελισσοκομίας είναι εντάσεως εργασίας έγινε προσπάθεια να υπολογιστεί η ακριβής πραγματικά διατεθείσα απασχόληση. Έτσι ο αρχηγός έδινε στοιχεία για τον εαυτό του και για τα άλλα μέλη της οικογένειας, αλλά και για το ξένο μόνιμο και ξένο προσωρινό που απασχολεί η εκμετάλλευση κατά τη διάρκεια του έτους, για την πραγματικά διατεθείσα μηνιαία απασχόλησή του στη μελισσοκομία και στους υπόλοιπους κλάδους της γεωργίας. Στο τέλος ο συνεντευκτής υπολόγιζε την ετήσια πραγματικά διατεθείσα απασχόληση στη μελισσοκομία και στους άλλους τομείς της γεωργίας σε ώρες. Η σχέση της Οικογενειακής Γεωργικής απασχόλησης (ΜΑΕγεωρ.) και της Εξωγεωργικής απασχόλησης (ΜΑΕεξωγ.) φαίνεται και για τις 54 εκμεταλλεύσεις στο διάγραμμα 10.

Εικόνα 9. Μελισσοκομείο (Θήρα, 2008)

Διάγραμμα 10. ΜΑΕ στη Γεωργία και Εξωγεωργική δραστηριότητα

6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας μελετήθηκε επίσης το σύνολο των εκμεταλλεύσεων που χρησιμοποιούν ξένους μόνιμους εργάτες ή εποχικούς εργάτες κατά τη διάρκεια του έτους. Η έρευνα έδειξε ότι μόνο το 5,6% (3 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) χρησιμοποιούν ξένο εποχικό προσωπικό κατά τη διάρκεια του έτους, που απασχολείται από 50 ώρες έως 150 ώρες. Μία από αυτές τις εκμεταλλεύσεις απασχολεί και μόνιμο προσωπικό για 500 ώρες το χρόνο για τη διάθεση των προϊόντων σε πρατήριο που διαθέτει η εκμετάλλευση. Πρόκειται για μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις που κατέχουν από 70 έως 420 μελίσσια. Η εξωγεωργική δραστηριότητα των μελών της οικογένειας αναγκάζει τον αρχηγό να απασχολεί ξένο εποχικό ή και μόνιμο για την κάλυψη των αναγκών σε εργατικά χέρια.

6.1.8. Γεωργική Απασχόληση

Το 9,3% (5 ερωτηματολόγια) των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων ασκούν δραστηριότητα και σε άλλους τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Μάλιστα οι γεωργοί και κτηνοτρόφοι αυτοί ενεργοποιούν και δικαιώματα, είναι δηλαδή δικαιούχοι της Ενιαίας Ενίσχυσης όπως και της Εξισωτικής Αποζημίωσης. Έτσι η Ενιαία Ενίσχυση κυμαίνεται μεταξύ 337,3 έως 4731,65€, ενώ η Εξισωτική Αποζημίωση από 1142,6 έως 1503,2€. Οι δικαιούχοι αυτών των ενισχύσεων ασχολούνται με την αιγοπροβατοτροφία και αντιμετωπίζουν προβλήματα με τον κλάδο λόγω μη δυνατότητας διάθεσης του κρέατος στην Αθήνα που οφείλεται στην μη ύπαρξη εγκεκριμένων και πιστοποιημένων σφαγείων σε πολλά νησιά των Κυκλάδων. Οπότε πολλοί από αυτούς εκδηλώνουν την επιθυμία για έξοδο από τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας και την πιο εντατική τους ενασχόληση με τη μελισσοκομία.

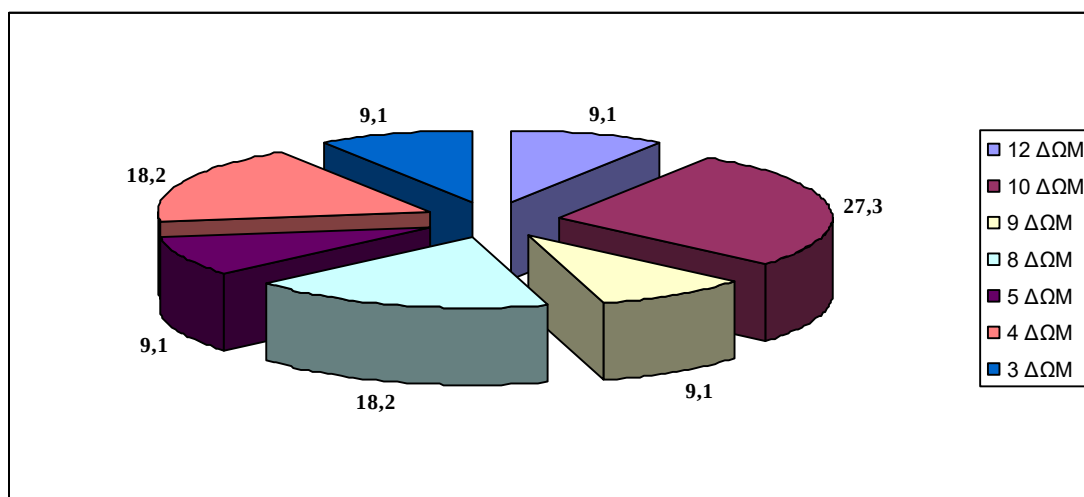
6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια)

Από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι στα πλαίσια της πολυδραστηριότητας πολλών μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων πολλοί ασκούν μιας ήπιας μορφής τουρισμό στα νησιά που δραστηριοποιούνται. Έτσι ενοικιάζουν δωμάτια για το πολύ τρεις (3) μήνες το χρόνο. Βλέπουμε ότι το 20,4% (11 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) παράλληλα με τη μελισσοκομία ασχολούνται και με τον τριτογενή τομέα, ενοικιάζοντας δωμάτια την περίοδο της τουριστικής αιχμής (Ιούλιο-Σεπτέμβριο)

σε ξένους και Έλληνες επισκέπτες και λίγες ημέρες κατά την περίοδο του Πάσχα όπως και σαββατοκύριακα σε Έλληνες επισκέπτες. Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος των δωματίων που κατέχουν οι εκμεταλλεύσεις αυτές είναι 7,5 δωμάτια.

Στο διάγραμμα φαίνεται η κατανομή των δωματίων των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων. Το βέβαιο είναι ότι η ενοικίαση δωματίων αυξάνει κατά πολύ το Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα συμβάλλοντας έτσι στην ευημερία των νοικοκυριών.

Διάγραμμα 11. Κατανομή Δωματίων/ Μελισσοκομική Εκμετάλλευση

Επίσης τρεις (3) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις διαθέτουν εστιατόρια παράλληλα με τη μελισσοκομική τους εκμετάλλευση συμβάλλοντας στη βελτίωση του Συνολικού Οικογενειακού Εισοδήματος.

6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου

«Κεφάλαιο» εννοούμε τους συντελεστές παραγωγής μη ανθρώπινους και μη φυσικούς, δηλαδή άλλους εκτός του εδάφους και της εργασίας. Οι συντελεστές αυτοί παραγωγής είναι αποτέλεσμα προηγούμενης παραγωγικής δραστηριότητας του ανθρώπου χρησιμοποιώντας εργασία, φυσικούς πόρους και άλλα κεφαλαιουχικά αγαθά (Τσιμπούκας, 2005).

Στην έννοια του κεφαλαίου στην οικονομία των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και την ποσότητα των χρημάτων που έχουν επενδυθεί σε κτίσματα (αποθήκες, στάβλους), σε έγγειες βελτιώσεις, μηχανήματα (μελιτοεξαγωγείς, καταψύκτες, κηροτήκτες, κλπ) και σε εργαλεία και σκεύη (μαχαίρια απολεπισμού, βαρέλια, κλπ). Συχνά παρατηρούμε ότι το κεφάλαιο υπό την ευρεία έννοια περιλαμβάνει και την αξία του εδάφους που κατέχει η εκμετάλλευση. Το κεφάλαιο

λοιπόν υπό την ευρεία έννοια του όρου, είναι η νομισματική αποτίμηση των φυσικών εισροών που χρησιμοποιούνται στη ζωική παραγωγή (μελισσοκομία) (Μπάτζιος, 2001). Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ερευνήθηκε το μόνιμο ή πάγιο ή κτηματικό κεφάλαιο το οποίο περιλαμβάνει:

- ♦ Το έδαφος
- ♦ Τα κτίσματα (αποθήκες, στάβλοι κλπ, που υπόκεινται επίσης σε απόσβεση)
- ♦ Τις έγγειες βελτιώσεις (που υπόκεινται σε απόσβεση)

Επίσης ερευνήθηκε το ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο το οποίο περιλαμβάνει:

- ♦ Το ζωικό κεφάλαιο (κυρίως μελίσσια)
- ♦ Τον μελισσοκομικό εξοπλισμό, δηλαδή μηχανήματα και εργαλεία
- ♦ Σκεύη και υλικά διαρκείας

6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο

Στα πλαίσια των συνεντεύξεων οι μελισσοκόμοι του δείγματος ερωτήθηκαν βάσει του ερωτηματολογίου σχετικά με τα κτίσματα:

- α) τα τετραγωνικά μέτρα που καταλαμβάνουν,
- β) το έτος αγοράς ή κατασκευής και
- γ) το σημερινό κόστος αγοράς ή κατασκευής κατά την εκτίμηση των ίδιων των ερωτηθέντων.

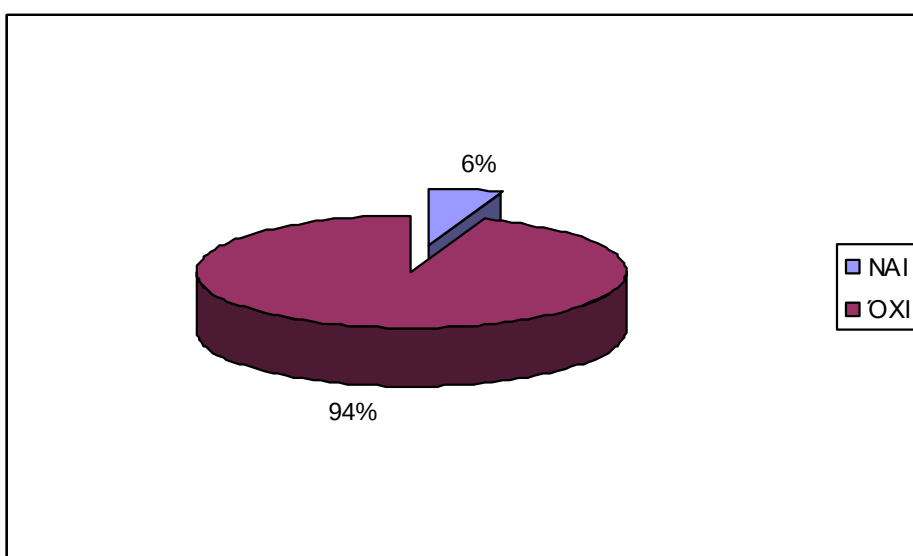
Σχετικά με τις έγγειες βελτιώσεις οι μελισσοκόμοι ερωτήθηκαν αν διαθέτουν αντλίες, πηγάδια κλπ και τον όγκο ή υποδύναμη ή τα τετραγωνικά μέτρα, το έτος αγοράς ή κατασκευής και το σημερινό κόστος αγοράς ή κατασκευής.

6.1.12. Κτίσματα

Η στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε ότι το 94,4 (51 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διαθέτει αποθήκη. Μόνο το 5,6 (3 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δε διαθέτει αποθήκη (Διάγραμμα 12). Τα αποτελέσματα σε συνδυασμό με την εφαρμογή της ορθής μελισσοκομικής εφαρμογής στην εποχή μας αποδεικνύουν ότι οι μελισσοκόμοι επενδύουν σε χώρους αποθήκευσης. Σύμφωνα με τη σύγχρονη μελισσοκομική πρακτική και μετά την απαγόρευση του παραδιχλωροβενζολίου (κηροσκωρίνης) σαν μέσο αντιμετώπισης του κηρόσκωρου (Galleria melonella και Achroia grisella) οι μελισσοκόμοι οφείλουν να αποθηκεύουν τις

κηρήθρες τους σε χώρο καλά μονωμένο αφού υποστούν για κάποιο χρόνο ψύξη. Φαίνεται ότι οι μελισσοκόμοι στην προσπάθειά τους να συμμορφωθούν στη νέα κατάσταση που δημιουργείται στην καταπολέμηση του εντόμου επενδύουν στο να κατασκευάσουν καλές αποθήκες, όπου διατηρούν καταψύκτες ή ακόμη και ψυκτικούς θαλάμους. Έτσι με τη μέθοδο αυτή προστατεύονται και τα μηλικηρίδια αλλά και οι κηρήθρες από τον κηρόσκωρο. Έτσι με τη μέθοδο της θέρμανσης(46-49 °C) ή κατάψυξης (-15°C έως -7°C) για κάποιο χρονικό διάστημα (από 2 ώρες έως 4,5 ώρες για την ψύξη και 80 έως 40 λεπτά για τη θέρμανση) επιτυγχάνεται η καταπολέμηση του εντόμου των αποθηκών (Χαριζάνης, 1996).

Διάγραμμα 12. Ποσοστό κατοχής αποθήκης

Μετά από στατιστική επεξεργασία των δεδομένων συμπεραίνουμε ότι το 49,0% (25 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διαθέτουν αποθήκη με διαθέσιμο χώρο από 15τ.μ έως 30τ.μ. Το 29,4% (15 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διαθέτουν αποθήκη με διαθέσιμο χώρο από 31τ.μ. έως 50τ.μ. Το 9,8% (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διαθέτει μεγάλες αποθήκες με διαθέσιμο χώρο από 51τ.μ. έως 100τ.μ. και το 11,7% (6 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διαθέτει πολύ μεγάλες αποθήκες με διαθέσιμο αποθηκευτικό χώρο από 101τ.μ. έως 400τ.μ. (Πίνακας 28).

Πίνακας 28. Διαθέσιμος χώρος αποθήκης για μελισσοκομική χρήση

α/α	Μέγεθος (τ.μ.)	Μελισσοκόμοι	Ποσοστό(%)
-----	----------------	--------------	------------

1	15-30	25	49,0
2	31-50	15	29,4
3	51-100	5	9,8
4	101-400	6	11,8
	Σύνολο	51	100%

Συνεχίζοντας τη διερεύνηση σχετικά με την εκτίμηση του παγίου κεφαλαίου και συγκεκριμένα με την κατοχή αποθήκης για μελισσοκομική χρήση υπολογίστηκε ότι ο μέσος όρος χρήσεως είναι 16,4 χρόνια.

Σε ό,τι αφορά το σημερινό κόστος αγοράς ή κατασκευής τα συμπεράσματα φαίνονται στον Πίνακα 29.

Πίνακας 29. Κατανομή αποθηκών ανάλογα με το κόστος κατασκευής ή αγοράς της αποθήκης

α/α	Αξία(€)	Αριθμός Αποθηκών	Ποσοστό (%)
1	1.000-4.999	9	17,6
2	5.000-9.999	24	47,1
3	10.000-50.000	18	35,3
	Σύνολο	51	100,0

Επίσης η επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε ότι το 9,3% (5 ερωτηθέντες) κατέχουν στάβλο και είναι κυρίως αυτοί που παράλληλα με τη μελισσοκομία απασχολούνται και με την κτηνοτροφία (αιγοπροβατοτροφία). Το μέγεθος των στάβλων είναι από 35 έως 100 τ.μ. και το σημερινό κόστος αγοράς τους κυμαίνεται από 2.500 έως 6.500€. Οι στάβλοι κατασκευάστηκαν όλοι κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας (1990-1999).

6.1.13. Έργους βελτιώσεις

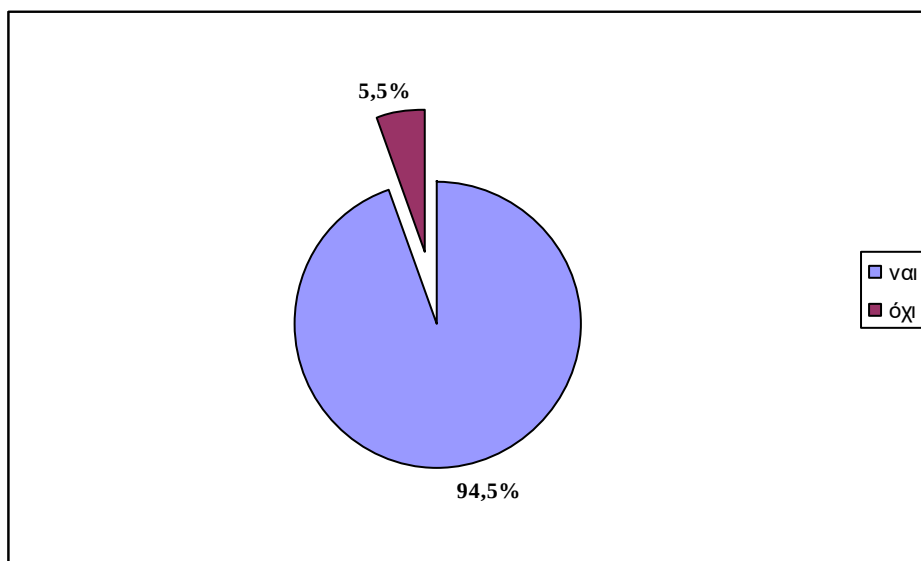
Παράλληλα με την κατοχή κτισμάτων οι αρχηγοί των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων ερωτήθηκαν αν έχουν επενδύσει σε κεφάλαια εργαίων βελτιώσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 1,9% (μία μελισσοκομική εκμετάλλευση) διαθέτει πηγάδι κατασκευής του 1985 σημερινής αξίας κατασκευής περίπου στις 2000€. Επίσης το 3,7% (2 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) διαθέτουν γεώτρηση κατασκευής και οι δύο το 1990 σημερινής αξίας γύρω στις 5.000€. Επίσης το 5,6% (3 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις)

έχει επενδύσει στην κατασκευή δεξαμενών. Και οι τρεις έχουν κατασκευαστεί προ του 2000 όγκου 200-300τ.μ. σημερινής αξίας περίπου 5.000€.

6.1.14.. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας μελετήθηκε και η αξία του ημιμονίμου ή ημιπαγίου κεφαλαίου που διαθέτει η μελισσοκομική εκμετάλλευση. Οι μελισσοκόμοι του δείγματος ερωτήθηκαν για τον εξοπλισμό που διαθέτουν, το έτος αγοράς τους και το σημερινό κόστος αγοράς τους, έτσι ώστε να υπολογιστούν οι αποσβέσεις τους για την τελική επεξεργασία των αποτελεσμάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μελισσοκόμοι των Κυκλάδων επενδύουν σε ημιμόνιμο κεφάλαιο. Η αύξηση του κεφαλαίου, κυρίως υπό τη μορφή ημιπαγίου μπορεί να επιβαρύνει με τις ετήσιες δαπάνες το συνολικό κόστος παραγωγής. Ένα μέρος όμως αυτού αντισταθμίζεται από την υποκατάσταση της εργασίας, ενώ ένα άλλο μέρος σχετίζεται με την αύξηση της παραγωγικότητας των μελισσοσμηνών. Παρατηρούμε τα τελευταία χρόνια οι μελισσοκόμοι να επενδύουν στην αύξηση του ημιπαγίου κεφαλαίου τους, παρόλο που αυτό μπορεί να έχει κάποιους κινδύνους για την εκμετάλλευσή τους για χρονιές που η παραγωγή είναι μικρή ή μηδαμινή. Το σίγουρο είναι ότι αυξάνει την προστιθέμενη αξία του προϊόντος τους. Στα πλαίσια της έρευνας σχετικά με την κατοχή μελισσοκομικού εξοπλισμού θεωρήθηκε ως δεδομένο οι μελισσοκόμοι να διαθέτουν κυψέλες που θεωρείται το βασικό εργαλείο του μελισσοκομικού εξοπλισμού, το 1/10 περίπου των οποίων το αντικαθιστούν κάθε χρόνο με ένα μέρος της επιδότησης μέσω του Κανονισμού 797/2004 που αφορά τη δράση «Αντικατάσταση των Κυψελών», ώστε οι κυψέλες και κυρίως τα πλαίσια των κυψελών να είναι απαλλαγμένα από κατάλοιπα και υπολείμματα φαρμάκων. Οι μελισσοκόμοι απάντησαν ότι διαθέτουν κατά 94,4% (51 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) χειροκίνητους ή ηλεκτροκίνητους μελιτοεξαγωγείς (Διάγραμμα 13).

Διάγραμμα 13. Κατοχή Μελιτοεξαγωγέα των Μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων

Κατά μέσο όρο οι μελιτοεξαγωγείς αγοράστηκαν το 1999. Αναλυτικότερα ένας (1) αγοράστηκε το 1988, τέσσερις (4) το 1990, έξι (6) το 1995, ένας (1) το 1997, πέντε (5) το 1998, επτά (7) το 1999, δέκα έξι (16) το 2000, τρεις (3) το 2001, δύο (2) το 2002, ένας (1) το 2003, τρεις (3) το 2004, ένας (1) το 2005 και ένας (1) το 2007. Ο μέσος όρος της σημερινής αξίας αγοράς εκτιμήθηκε ότι είναι 704,3€, με εύρος τιμών από 200€ έως 3000€ ανάλογα το έτος αγοράς και το είδος του μελιτοεξαγωγέα. Συνοπτικά τα αποτελέσματα φαίνονται στον Πίνακα 30.

Εικόνα 10. Μελισσοκόμος στο μελισσοκομείο του (Θήρα, 2008)

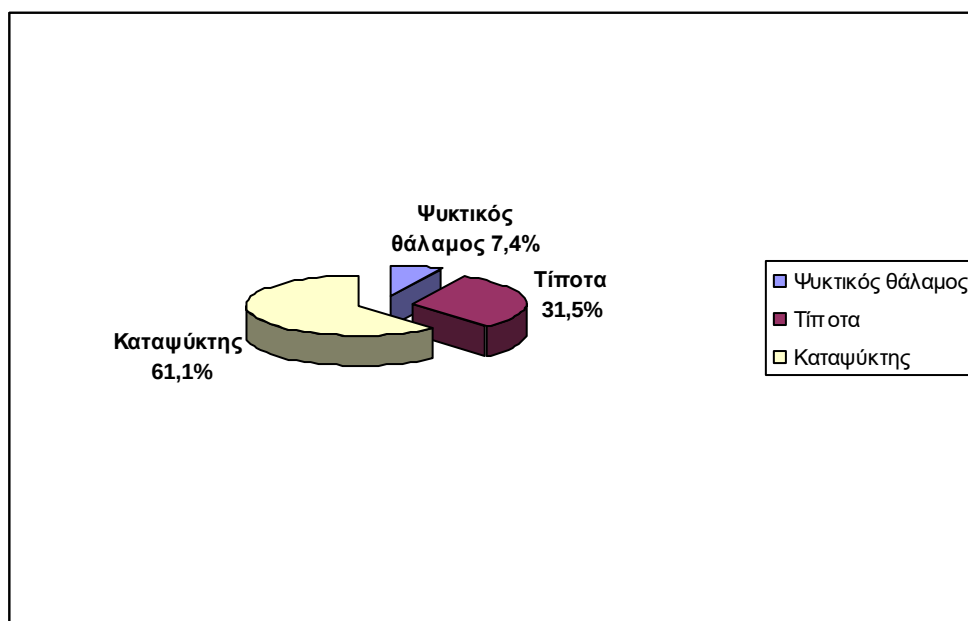
Πίνακας 30. Αριθμός αρχηγών που έχουν επενδύσει σε αγορά

Μελιτοεξαγωγή

A/A	ΕΤΟΣ ΑΓΟΡΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
1	1988	1	1,9
2	1990	4	7,8
3	1995	6	11,8
4	1997	1	1,9
5	1998	5	9,8
6	1999	7	13,7
7	2000	16	31,4
8	2001	3	5,8
9	2002	2	3,9
10	2003	1	1,9
11	2004	3	5,8
12	2005	1	1,9
13	2007	1	1,9
	Μέσος όρος: 1999	51	100

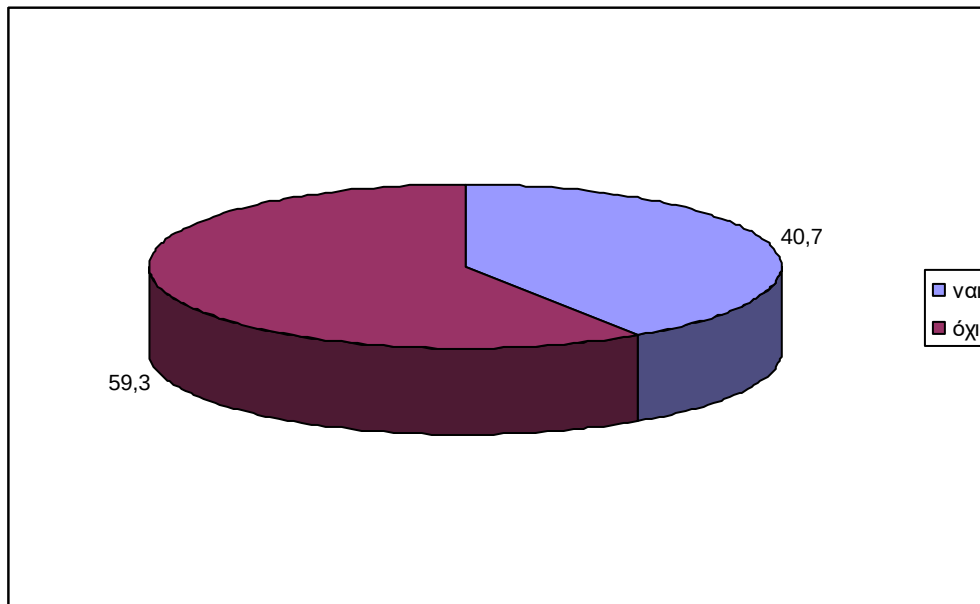
Έκπληξη προκάλεσε το γεγονός ότι το 68,5% (37 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχουν προμηθευτεί καταψύκτη και το 7,4% (4 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχει επενδύσει σε ψυκτικούς θαλάμους. Κατά μέσο όρο οι καταψύκτες έχουν αγοραστεί το 2001 και οι ψυκτικοί θάλαμοι το 2005, γεγονός που δηλώνει ότι οι μελισσοκόμοι (κυρίως οι επαγγελματίες) αφού δοκίμασαν τη χρήση του καταψύκτη στη μελισσοκομική τους πρακτική προχώρησαν κατά μέσο όρο πέντε χρόνια αργότερα στην εγκατάσταση ψυκτικού θαλάμου επενδύοντας μεγαλύτερα κεφάλαια για την εκμετάλλευσή τους. Το γεγονός αυτό είναι παρήγορο αφού οι μελισσοκόμοι των νησιών των Κυκλάδων σχετικά γρήγορα προσαρμόστηκαν στα νέα δεδομένα για την καταπολέμηση του κηρόσκωρου. Πείστηκαν, αν και στην αρχή αρκετά καχύποπτοι, ότι οι καταψύκτες και ο ψυκτικός θάλαμος είναι το μόνο μέσο που καταπολεμά το εχθρικό έντομο από το στάδιο του αυγού. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας του κυκλαδίτικου μελιού αλλά και προστατεύουν την υγεία τους αφού δεν χρησιμοποιούν μέσα (υποκαπνισμούς με θειάφι) που τη βλάπτουν.

Διάγραμμα 14. Κατοχή Καταψύκτη και Ψυκτικού θαλάμου

Μετά τη στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι 22 ερωτηθέντες μελισσοκόμοι (40,7%) κατέχουν πάγκο απολεπισμού (Διάγραμμα 15).

Διάγραμμα 15. Κατοχή Πάγκου απολεπισμού

Σε μικρότερα ποσοστά οι μελισσοκόμοι κατέχουν βαρέλια(20,4%), κηροτήκτες (9,3%), ζυμωτήρια (5,6%).

6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών

Στον υπολογισμό των Εμφανών Δαπανών συμπεριλαμβάνονται και οι Λοιπές Δαπάνες για τη συντήρηση του μόνιμου και ημιμόνιμου κεφαλαίου και αναλυτικά αφορούν:

1. τη Συντήρηση Κτισμάτων
2. τη Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων
3. τη Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού
4. τα Καύσιμα
5. το Ηλεκτρικό Ρεύμα
6. τα Λιπαντικά

6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων

Στα κτίσματα συμπεριλαμβάνονται οι αποθήκες όπου οι μελισσοκόμοι αποθηκεύουν τις κυψέλες τους, τις κηρήθρες, το μηχανολογικό εξοπλισμό και όπου συνήθως τυποποιούν το προϊόν τους μετά τον τρύγο. Στο αναλυτικό ερωτηματολόγιο υπήρχαν ερωτήσεις σχετικά με τις δαπάνες για τη συντήρηση των κτισμάτων. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έδειξε ότι κατά μέσο όρο στις 54 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις δαπανώνται 125,9€ για τη συντήρηση των κτισμάτων. Πιο αναλυτικά το 14,8% (8 ερωτηθέντες μελισσοκόμοι) απάντησαν ότι τα ποσά που διέθεσαν για τη συντήρηση των κτιρίων, συμπεριλαμβανομένων και αυτοί που δε διαθέτουν ιδιότητα κτίσματα, ήταν μηδαμινά. Το 44,5% (24 ερωτηθέντες μελισσοκόμοι) απάντησαν ότι διέθεσαν έως 100€ για την συντήρηση των κτισμάτων τους, ενώ το 14,8%(8 ερωτηθέντες μελισσοκόμοι) απάντησαν ότι διέθεσαν έως 150€ για τη συντήρηση των κτισμάτων τους και το 25,9% (14 μελισσοκόμοι) διέθεσαν από 151 έως 400€. Αναλυτικά τα συμπεράσματα φαίνονται στον Πίνακα 31.

Πίνακας 31. Δαπάνες για τη Συντήρηση των Κτισμάτων

A/A	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
0€	8	14,8
Έως 100€	24	44,5
Έως 150€	8	14,8
Έως 400€	14	25,9
Σύνολο	100	100,0

Λόγω των ειδικών συνθηκών παραγωγής, τα κτίρια των εκμεταλλεύσεων ζωικής παραγωγής, άρα και των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων υφίστανται πολλές φθορές και ως εκ τούτου, η παραγωγική τους ζωή δεν θα πρέπει σύμφωνα με εκτιμήσεις να ξεπερνά τα είκοσι (20) χρόνια. Στη διάρκεια αυτή, επομένως θα πρέπει να γίνεται και η απόσβεση του αρχικού κόστους κατασκευής (Μπάτζιος, 2001).

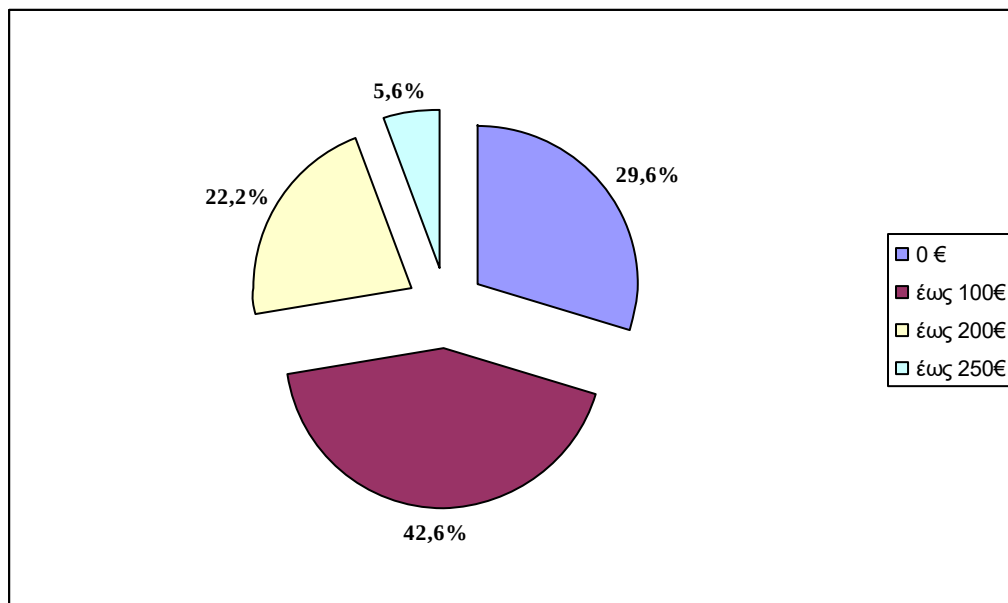
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων

Οι αρχηγοί των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων που είχαν επενδύσει σε έγγειες βελτιώσεις τα προηγούμενα χρόνια όπως δεξαμενές, πηγάδια κτλ. δήλωσαν ότι για τη συντήρηση των εγγείων βελτιώσεων τους δαπάνησαν το μέγιστο 250€.

6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού

Η συντήρηση και οι επισκευές του μηχανικού εξοπλισμού σε μία εκμετάλλευση ζωικής παραγωγής, αποτελεί μια αναγκαία τεχνική φροντίδα για τα μέσα αυτά της παραγωγής, που στοχεύει στην επιμήκυνση της οικονομικής τους ζωής και στην αύξηση της λειτουργικής τους ικανότητας. Η φθορά του μηχανικού εξοπλισμού, είναι δυνατό να επέλθει με βραδύτερο ρυθμό, όταν ο μηχανικός εξοπλισμός συντηρείται σε τακτά χρονικά διαστήματα (Μπάτζιος, 2001). Όπως δείχνει και το διάγραμμα 16 το 29,6% (16 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) του δείγματος δε δαπάνησαν κανένα ποσό για τη συντήρηση του μηχανικού τους εξοπλισμού. Το 42,6% (23 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) του δείγματος διέθεσαν από 50 έως 100€, ενώ το 22,2% (12 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) του δείγματος διέθεσαν από 150 έως 200€. Το υπόλοιπο 5,6% (3 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) διέθεσαν από 201 έως 250€.

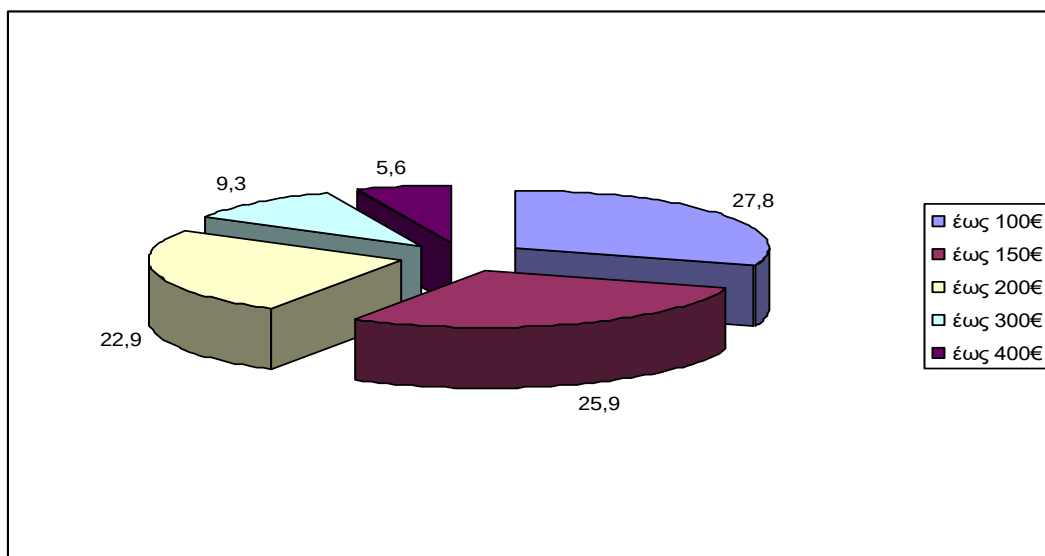
Διάγραμμα 16. Δαπάνες για τη Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού

6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα

Η δαπάνη για ηλεκτρικό ρεύμα αντιστοιχεί στη δαπάνη για ενέργεια, που είναι απαραίτητη για τη λειτουργία και τη συμμετοχή του μηχανικού εξοπλισμού στην παραγωγική διαδικασία μιας εκμετάλλευσης. Όπως έχει λεχθεί και πρωτύτερα τα τελευταία χρόνια όπως φαίνεται και από τα συμπεράσματα της παρούσης μελέτης οι μελισσοκόμοι των νησιών των Κυκλάδων ενσωμάτωσαν στην μελισσοκομική τους πρακτική την απολύμανση των κηρηθρών κατά τη διάρκεια της αποθήκευσής τους με ψύξη. Αυτό είχε άριστα αποτελέσματα, απαλλάσσοντας το μέλι από την καρκινογόνο ουσία που είναι το παραδιχλωροβενζόλιο (κηροσκωρίνη), αλλά ταυτόχρονα αύξησε τις απαιτήσεις της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης σε ενέργεια και συγκεκριμένα σε ηλεκτρικό ρεύμα. Πολλοί μελισσοκόμοι μερίμνησαν και όπου μπόρεσαν το χρεώνονται με μειωμένο τιμολόγιο λόγω αγροτικής χρήσης. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας φαίνονται στο Διάγραμμα 17. Το 9,3% (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν μηδενικά ποσά για την κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος. Το 27,8% (15 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν έως και 100€, το 25,9% (14 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν έως και 150€, το 22,2% (12 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν έως και 200€, το 9,3% (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν έως και 300€, ενώ το 5,6% (3 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δαπάνησαν έως και 400€.

Διάγραμμα 17. Δαπάνες για Κατανάλωση Ηλεκτρικού Ρεύματος

6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας οι αρχηγοί του δείγματος ερωτήθηκαν και για τα έξοδα για καύσιμα και λιπαντικά, που είναι επίσης δαπάνες για ενέργεια. Οι μελισσοκόμοι των νησιών όπως και των άλλων νησιών του Αιγαίου ασκούν στατική μελισσοκομία με αποτέλεσμα να μην έχουν δαπάνες για καύσιμα όπως έχουν οι μελισσοκόμοι της ηπειρωτικής Ελλάδας που μετακινούν τα μελισσοσμήνη τους για να αυξήσουν την απόδοση των μελισσοσμηνών τους, μια και οι μετακινήσεις αυτές αξιοποιούν τις ανθοφορίες των μελισσοτροφικών φυτών σε διάφορες περιοχές της χώρας. Οι μετακινήσεις των εκτός των νησιών μελισσοκόμων και συγκεκριμένα οι δαπάνες τους εξαρτώνται από τις χιλιομετρικές αποστάσεις και το είδος του μεταφορικού μέσου. Οι μελισσοκόμοι του δείγματος θεώρησαν μηδενικά τα ποσά που δαπανούν για τη μελισσοκομική τους εκμετάλλευση μια και μετακινούνται σε σχετικά μικρές αποστάσεις μέσα στο νησί.

6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής

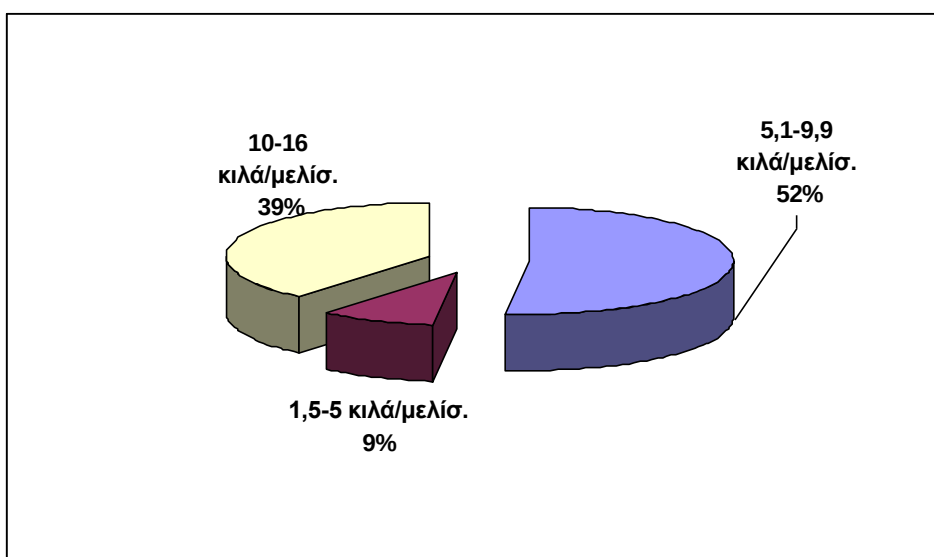
Στα πλαίσια της έρευνας ένα μικρό μόνο ποσοστό του δείγματος (μεμονωμένα 2-3 περιπτώσεις) δήλωσε κυρίως στο νησί της Νάξου ότι ασχολούνται με τη φυτική παραγωγή παράλληλα με τη μελισσοκομία. Έτσι ορισμένοι παράγουν λάδι στη Νάξο κυρίως για αυτοκατανάλωση (80-100 κιλά/έτος), δύο παραγωγοί παράγουν πατάτες επίσης για οικογενειακή χρήση, ενώ ένας παράγει πορτοκάλια χωρίς όμως κέρδος από

αυτή την εκμετάλλευση. Επίσης στην Κύθνο δύο ερωτηθέντες απάντησαν ότι καλλιεργούν κριθάρι και βρώμη για ιδιοκατανάλωση για τα ζώα.

6.2.1. Μέλι

Το κέρδος μιας μελισσοκομικής εκμετάλλευσης εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από τις καιρικές συνθήκες. Στις Κυκλάδες που βασίζονται στην νεκταροέκκριση του θυμαριού κατά τους ανοιξιάτικους και θερινούς μήνες που αποτελεί και το κύριο μελισσοκομικό φυτό μια και το άρωμα και τη γεύση του επιζητούν οι καταναλωτές στο θυμαρίσιο μέλι. Αυτό έχει αποτέλεσμα οι κυκλαδίτες μελισσοκόμοι να διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο τον οποίο όμως οι ίδιοι δε μπορούν να ελέγξουν. Το 2007 ήταν μια κακή μελισσοκομική χρονιά για όλη τη χώρα που οφειλόταν κυρίως στην έλλειψη ικανοποιητικών για τη μελισσοκομική χλωρίδα βροχών, ο καύσωνας που ακολούθησε την άνοιξη, οι ασθένειες που οι μελισσοκόμοι δε μπορούν να καταπολεμήσουν με νέες τεχνικές και χωρίς φάρμακα αφού αυτά (εκτός από τα εγκεκριμένα για τη βαρροϊκή ακαρίαση) απαγορεύονται αυστηρώς. Στις Κυκλάδες όπου οι περισσότεροι μελισσοκόμοι παράγουν μία φορά το χρόνο μέλι, κυρίως θυμαρίσιο, η απόδοση έπεσε έως και 50-70%. Για να μπορέσουμε όμως να διεξαγάγουμε την έρευνα, οι μελισσοκόμοι ερωτήθηκαν για τη μέση παραγωγή των τριών τελευταίων χρόνων, αφού οι δαπάνες (μελισσοτροφές, φάρμακα κ.ά.) είναι σταθερά σχεδόν κάθε χρόνο για τον ίδιο αριθμό μελισσοσμηνών). Από τη στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων προκύπτει ότι και οι πενήντα τέσσερις (54) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις παράγουν μέλι που η μέση παραγωγή κυμαίνεται από 1,5-16 κιλά/μελίσι (μέσος όρος: 9,5 κιλά/μελίσι). Οι πέντε (5) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις παράγουν ποσότητες μελιού που κυμαίνονται από 1,5 έως 5 κιλά/μελίσι (9,3%), είκοσι μία (21) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις παράγουν από 5,1 έως 9,9 κιλά/μελίσι (38,9%) ενώ είκοσι οκτώ (28) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις παράγουν από 10 έως 16 κιλά/μελίσι (51,8%). Συνοπτικά τα αποτελέσματα φαίνονται στο Διάγραμμα 18. Η μέση τιμή κυμαίνεται από 14-20 Ευρώ/κιλό (μέσος όρος: 15,7 Ευρώ/κιλό).

Διάγραμμα 18. Παραγωγή Μελιού ανά Μελίσσι

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι υπάρχει μεγάλη διακύμανση σχετικά με την παραγωγή μελιού ανά μελίσσι. Για παράδειγμα παρατηρούμε ότι οι τρεις (3) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις του δείγματος που κατέχουν και οι τρεις (3) πενήντα (50) κυψέλες (ερασιτεχνικές εκμεταλλεύσεις), παράγουν μέλι που οι ποσότητες κυμαίνονται από 9-14 κιλά/μελίσσι, αυξάνοντας το ακαθάριστο κέρδος των εκμεταλλεύσεων από 6.750€ έως 11.200€. Επίσης παρατηρούμε ότι τρεις (3) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις του δείγματος που κατέχουν 190 κυψέλες (επαγγελματικές εκμεταλλεύσεις) παράγουν μέλι που οι ποσότητες κυμαίνονται από 1,57 έως 11,6 κιλά/μελίσσι και αυξάνουν το ακαθάριστο κέρδος από 4.500€ έως 37.400€. Μελετώντας άλλη μία ομάδα επαγγελματικών εκμεταλλεύσεων των 250 μελίσσια παρατηρούμε ότι η μέση παραγωγή μελιού κυμαίνεται από 11,2 έως 14 κιλά/μελίσσι αυξάνοντας το ακαθάριστο κέρδος από 39.200€ έως 52.500€.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η παραγόμενη ποσότητα μελιού ανά κυψέλη δεν εξαρτάται μόνο από το μέγεθος της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης, αλλά και από παράγοντες που έχουν να κάνουν κυρίως με τις κλιματολογικές συνθήκες, με τους μελισσοκομικούς χειρισμούς, με την εκμετάλλευση της μελισσοχλωρίδας και με την αποτελεσματική καταπολέμηση ασθενειών.

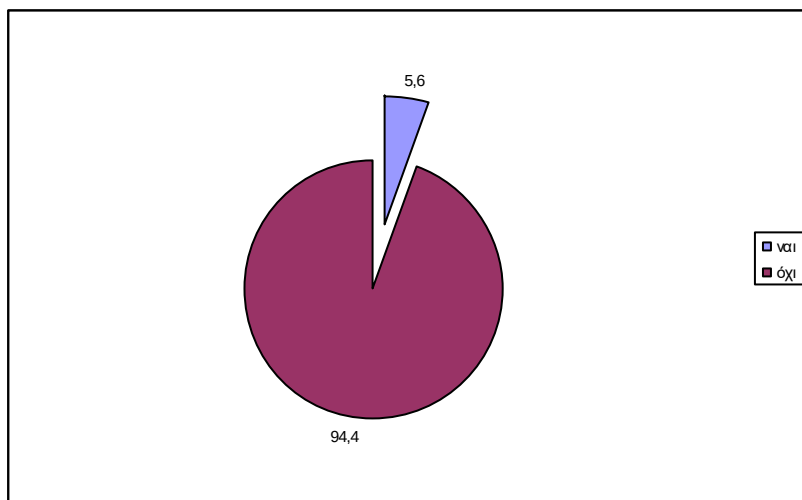
6.2.2. Γύρη

Σε ό,τι αφορά την παραγωγή των άλλων προϊόντων της μελισσοκομίας παρατηρούμε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό ασχολείται με την παραγωγή τους.

Έτσι από την ανάλυση των δεδομένων συμπεραίνουμε ότι μόνο τρεις αρχηγοί (3) μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων (5,6%) (Διάγραμμα 19) παράγουν και εμπορεύονται γύρη που η ποσότητά της κυμαίνεται από πενήντα (50) έως εβδομήντα (70) κιλά και η τιμή της κυμαίνεται από 40 έως 55€/κιλό.

Η παραγωγή της γύρης στις 3 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις αυξάνει το ακαθάριστο κέρδος τους από 2.000€ έως 3.850€.

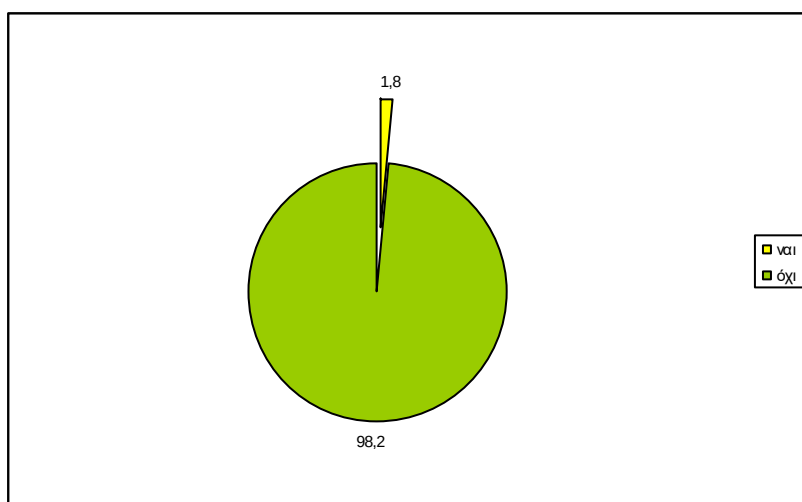
Διάγραμμα 19. Ποσοστό Παραγωγής Γύρης

6.2.3.. Κερί

Σε ό,τι αφορά την παραγωγή κεριού παρατηρούμε ότι μόνο ένας (1,8%) αρχηγός επαγγελματικής μελισσοκομικής εκμετάλλευσης (Διάγραμμα 20), κάτοχος 250 κυψελών, παράγει κερί και δηλώνει ότι το εμπορεύεται. Η παραγωγή κεριού φτάνει τα εκατό (100) κιλά και η τιμή είναι 15€/κιλό, αυξάνοντας το ακαθάριστο κέρδος κατά 1.500€.

Διάγραμμα 20. Ποσοστό Παραγωγή Κεριού

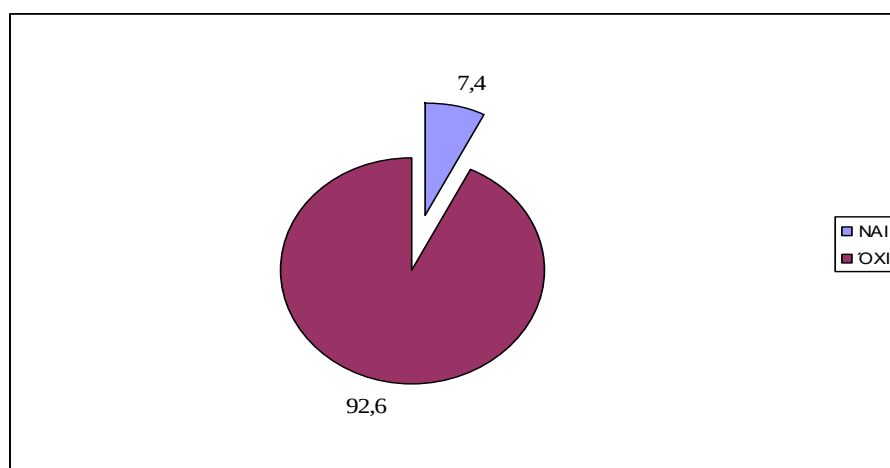

6.2.4. Βασιλικός Πολτός

Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι τέσσερις (4) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις (7,4%) προχωρούν στην παραγωγή βασιλικού πολτού, ένα προϊόν που απαιτεί κάποιες πιο εξειδικευμένες γνώσεις εκ μέρους των μελισσοκόμων και κάποιο ειδικό εξοπλισμό (Διάγραμμα 21). Έτσι τέσσερις (4) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις (7,4) παράγουν αντίστοιχα από 2 έως 3,3 κιλά βασιλικού πολτού. Η τιμή του βασιλικού πολτού κυμαίνεται από 2 έως 3€/gr και αυξάνει το ακαθάριστο κέρδος των εκμεταλλεύσεων από 7.000 έως 9.000€.

Μία επαγγελματική μελισσοκομική εκμετάλλευση των 353 κυψελών παράγει ένα (1) κιλό βασιλικού πολτού, με τιμή πώλησης 3€/gr αυξάνοντας το γεωργικό εισόδημα της εκμετάλλευσης κατά 3.000€.

Διάγραμμα 21. Ποσοστό Μελισσοκόμων που παράγουν Βασιλικό Πολτό

6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης

Υπάρχουν πολλές κατηγορίες δανείων, τα οποία συνηθίζουν να λαμβάνουν οι παραγωγοί-δανειστές των εκμεταλλεύσεων ζωικής παραγωγής. Τα δάνεια αυτά χαρακτηρίζονται ανάλογα με τη διάρκεια, τη χρήση, την εξασφάλιση και τρόπο πληρωμής.

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας στην ερώτηση αν κατά τη διάρκεια του έτους ελήφθη από τον αρχηγό της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης κάποιο δάνειο για τις ανάγκες της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης μόνο ένας (1,9%) απάντησε θετικά. Συγκεκριμένα επρόκειτο για στεγαστικό δάνειο αξίας 6.000€ και ο λόγος σύναψης του δανείου ήταν η κατασκευή μελισσοκομικής αποθήκης, η διάρκεια του δανείου είναι για τρία (3) χρόνια (μεσοπρόθεσμο) και ο τόκος είναι 6%.

6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας διερευνήθηκε ο τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης.

Οι τρόποι διάθεσης των προϊόντων είναι οι εξής:

1. μέσω εμπόρου
2. μέσω συνεταιρισμού
3. μέσω ομάδας παραγωγών
4. μέσω συγγενικών δικτύων
5. τα πουλάει μόνος του ο παραγωγός
6. μεταποιεί μέρος της παραγωγής του και το διαθέτει (Αγροβιοτεχνία)
7. ο παραγωγός διαθέτει μέρος της παραγωγής του στο Αγροσυνεταιριστικό μέρος της εκμετάλλευσής του

Σε ό,τι αφορά το προϊόν μέλι, οι μελισσοκόμοι του δείγματος διαθέτουν μόνοι τους το το προϊόν. Ένα μέρος της παραγωγής διατηρούν για αυτοκατανάλωση. Ο λόγος της πώλησης από τους ίδιους είναι ότι επιτυγχάνουν υψηλότερη τιμή και μεγαλύτερο κέρδος για τους ίδιους. Οι μελισσοκόμοι ρυθμίζουν την τιμή του μελιού μέσα από αποφάσεις των συλλογικών οργάνων τους (μελισσοκομικούς συνεταιρισμούς, μελισσοκομικούς συλλόγους).

Το 9,3% των μελισσοκόμων (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) πωλούν το προϊόν τους σε εμπόρους σε τιμή κατά 2-3€ χαμηλότερη. Αφορά κυρίως το 50% της παραγωγής τους και για επαγγελματίες μελισσοκόμους που κατέχουν από 250 έως 490 κυψέλες, με μεγάλη παραγωγή μελιού που κυμαίνεται από 2,5 τόνους έως 5,0 τόνους. Οι μελισσοκόμοι αυτοί αναγκάζονται να πωλούν το προϊόν τους σε χαμηλότερη τιμή σε εμπόρους μια και οι ίδιοι αδυνατούν να τυποποιήσουν το προϊόν τους και να επιτύχουν υψηλότερη τιμή (Διάγραμμα 22).

Το 9,3% των μελισσοκόμων (5 αρχηγοί μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων) δηλώνει ότι μέρος της παραγωγής το διαθέτει μέσω φίλων και συγγενών με τιμή κατά μέσο όρο 2€ χαμηλότερη από την τιμή που το πωλούν μόνοι τους.

Σχετικά με τη διάθεση των άλλων προϊόντων παρατηρούμε ότι το κερί και η γύρη διατίθεται από τους ίδιους τους μελισσοκόμους χωρίς τη μεσολάβηση των εμπόρων.

Ο βασιλικός πολτός επίσης διατίθεται από ίδιους τους μελισσοκόμους του δείγματος σε πελάτες με μεγάλο κέρδος για τους ίδιους αφού συμβάλλει στην αύξηση του γεωργικού και οικογενειακού εισοδήματός τους.

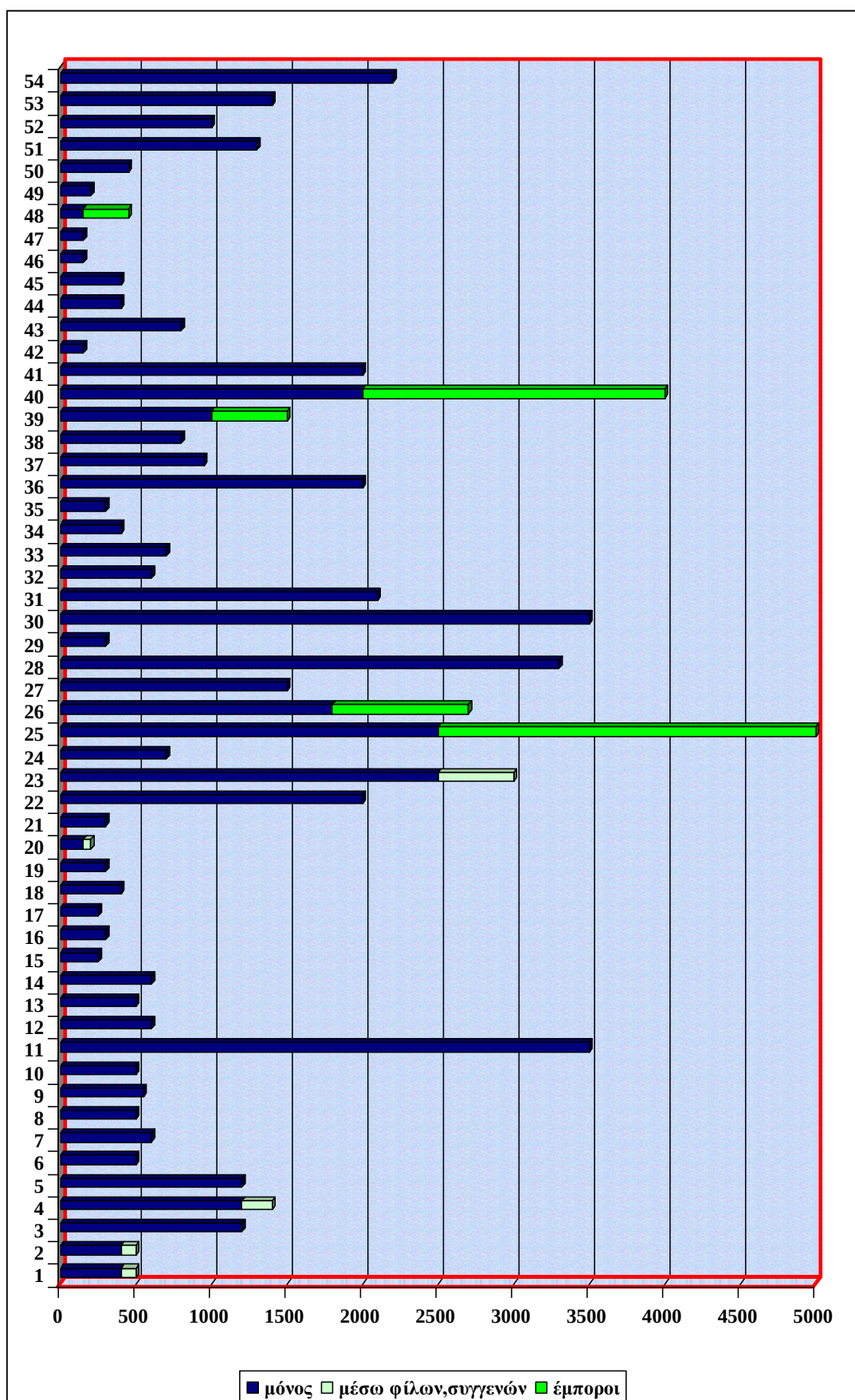
Αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός ότι ενώ η πλειονότητα των μελισσοκόμων των Κυκλάδων είναι μέλη μελισσοκομικών συνεταιρισμών δεν διατίθεται σημαντική ποσότητα (μηδενική καταγραφή στην παρούσα έρευνα) μέσω δικτύων των φορέων τους, φαινόμενο που δηλώνει ότι υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες τυποποίησης του προϊόντος από τους ίδιους ανεβάζοντας και την αξία του προϊόντος αλλά και την τιμή του.

Είναι βέβαιο ότι υπάρχουν πολλά περιθώρια διάθεσης αν αντιμετωπιστούν σωστά (κυρίως σε συλλογική βάση) το ζήτημα της τοποθέτησης αυτού του εξαιρετικού προϊόντος στην εξωτερική και εσωτερική αγορά. Ας σημειωθεί ότι το ζήτημα της συσκευασίας τους απασχόλησε αρκετά τα τελευταία χρόνια. Οι σχετικές βελτιώσεις συνέβαλαν αποφασιστικά στην αύξηση των τιμών.

Εικόνα 11. Μελισσοθυρίδες στη Θήρα (2008)

Διάγραμμα 22. Τρόπος διάθεσης του
Μελιού

Πίνακας 32. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

		Κατηγορίες Εκμεταλλεύσεων	Γεωργ. ΜΑΕ Οικογένειας	ΓΟΕ/Γεωργ. ΜΑΕ οικογ. ως προς το Εισόδημα Αναφοράς	Επιδοτήσεις/ΓΟΕ	Αποτελέσματα	
						Σύνολο	Ποσοστό(%)
I.	Βιώσιμες Ανταγωνιστικές	A1	≥ 1	>100%	<20%	18	33,3
	Βιώσιμες μη Ανταγωνιστικές	A2	≥ 1	>100%	$\geq 20\%$	0	0,0
II.	Εν δυνάμει Βιώσιμες	B1	0,50-0,99	$\geq 100\%$		6	11,1
		B2	≥ 1	50%-100%		2	3,7
III.	Φθίνουσες	Γ1	0,50-0,99	50%-100%		11	20,4
		Γ2	<0,50	>100%		4	7,4
		Γ3	≥ 1	<50%		0	0,0
IV.	Οριακές					13	24,1
Σύνολο						54	100,0

6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων

Για να διερευνηθούν τα αίτια της οικονομικής βιωσιμότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο νομό Κυκλάδων (Πίνακας 32), μελετήθηκαν ορισμένοι επιμέρους δείκτες για όλες τις κατηγορίες, όπως:

1. Το Μέσο μέγεθος των μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων
2. Ο Μέσος όρος ηλικίας
3. Το ΓΟΕ
4. Οι ΜΑΕ που αφιερώνονται στη μελισσοκομική εκμετάλλευση
5. Ο Αριθμός ατόμων που απασχολούνται στην εκμετάλλευση
6. Η Ακαθάριστη Πρόσοδος
7. Οι Εμφανείς Δαπάνες
8. Το Ακαθάριστο Κέρδος
9. Οικογενειακή και Ξένη Εργασία
10. Επενδύσεις Παγίου και Ημιμονίμου Κεφαλαίου

6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις(Α1)

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν 18 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις (33,3%) οι οποίες έχουν το μεγαλύτερο μέγεθος εκμετάλλευσης (κατά μέσο όρο 259 κυψέλες). Εδώ ανήκει το 90% των επαγγελματικών μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων του δείγματος. Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος ηλικίας είναι 52,9 έτη, λίγο πάνω από το μέσο όρο του δείγματος. Η εμπειρία φαίνεται να παίζει μεγάλο ρόλο σε αυτή την περίπτωση. Ο μέσος όρος του ΓΟΕ στην κατηγορία αυτή είναι 36.597,7€, δηλαδή 141,3ΓΟΕ/μελίσσι. Εξάλλου η μέση Ακαθάριστη Πρόσοδος στην κατηγορία αυτή είναι 45.527,6€, δηλαδή 175,8€/μελίσσι, οι μέσες Εμφανείς Δαπάνες είναι 5.638,1, δηλαδή 21,8/μελίσσι και το μέσο Ακαθάριστο

Κέρδος είναι 39.263,1 δηλαδή 151,6€/μελίσσι. Τα θετικά οικονομικά αποτελέσματα οφείλονται κατά κύριο λόγο στο μεγάλο μέγεθος της εκμετάλλευσης που έχει αποτέλεσμα την παραγωγή μεγάλης ποσότητας προϊόντος όπως είναι το θυμαρίσιο μέλι. Η μέση παραγωγή ανά εκμετάλλευση κυμαίνεται στους 2,5 τόνους. Η μέση παραγωγή μελιού ανά μελίσσι είναι 9,5 κιλά, ενώ η μέση τιμή πώλησης του μελιού είναι 15,8€/κιλό. Είναι λογικό να αυξάνεται η παραγωγική αξία των μελισσοσμηνών που εκτρέφονται στη συγκεκριμένη περίπτωση από επαγγελματίες μελισσοκόμους. Το μεγάλο μέγεθος όμως της εκμετάλλευσής επιτρέπει και τη διαφοροποίηση του προϊόντος δηλαδή την παραγωγή και άλλων προϊόντων εκτός από το μέλι, (βασιλικό πολτό, γύρη, κερί) τα οποία αυξάνουν κατά πολύ την Ακαθάριστη Πρόσοδο του Προϊόντος. Συγκεκριμένα το 22,2% (4 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) παράγουν και άλλο προϊόν εκτός από το μέλι, όπως βασιλικό πολτό (22,2%), κερί (16,7%) και πρόπολη (5,6%). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι εκμεταλλεύσεις αυτές δεν εξαρτώνται από τις επιδοτήσεις, αφού αυτές συνεισφέρουν λιγότερο από το 20% στο σχηματισμό του ΓΟΕ. Οι ΜΑΕ που αφιερώνονται σε αυτές τις εκμεταλλεύσεις είναι κατά μέσο όρο 1,2 ενώ τα άτομα που απασχολούνται σε αυτές είναι κατά μέσο όρο 2,6 αφού πρόκειται για εντάσεως εργασίας εκμεταλλεύσεις. Οι απαιτήσεις σε εργασία κυρίως κατά τους ανοιξιάτικους και θερινούς μήνες είναι μεγάλες και αφορούν, συστηματική φροντίδα των μελισσοσμηνών αλλά και τη συγκομιδή μεγάλων ποσοτήτων του προϊόντος. Έχουμε επιβάρυνση λόγω της ξένης εργασίας. Δεν υπολείπονται βέβαια σε απαιτήσεις εντάσεως εργασίας και οι φθινοπωρινοί και οι χειμωνιάτικοι μήνες με τη συντήρηση του πάγιου κεφαλαίου. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι η σύνθεση της Ακαθαρίστου Προσόδου εξαρτάται κυρίως από την απόδοση του κύριου προϊόντος που είναι το

μέλι. Παρατηρούμε αυξημένες μεν δαπάνες παραγωγής όπως είναι οι μέσες Εμφανείς Δαπάνες οι οποίες όμως αντισταθμίζονται από την αυξημένη Ακαθάριστη Πρόσοδο, η οποία καθορίζει κυρίως την οικονομική αποτελεσματικότητα των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων.

6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2)

Είναι άξιο προσοχής ότι οι επιδοτήσεις δεν συνεισφέρουν στην αύξηση του ΓΟΕ μιας βιώσιμης μελισσοκομικής εκμετάλλευσης. Μπορεί η επιδότηση για την αγορά ακριβών εγκεκριμένων φαρμάκων, όπως και η επιδότηση για την αγορά μελισσοτροφών από τους μελισσοκομικούς συνεταιρισμούς αποκλειστικά στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους άρα και στα Κυκλαδονήσια προς όφελος των μελών του, να μειώνει τις δαπάνες παραγωγής αλλά σε καμία περίπτωση δεν συνεισφέρουν πάνω από του 20% του ΓΟΕ στις βιώσιμες μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις.

6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν έξι (6) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις (11,1%). Το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης είναι 66,2 μελίσσια, πρόκειται δηλαδή για ερασιτεχνικές εκμεταλλεύσεις. Η μέση ηλικία των αρχηγών είναι 52,5 έτη, παρόμοιος με την κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών και λίγο πιο πάνω από τη μέση ηλικία του δείγματος. Το ΓΟΕ είναι κατά μέσο όρο 12.106,2€, δηλαδή 182,9€/μελίσσι, ενώ οι ΜΑΕ που προσφέρονται στη μελισσοκομική εκμετάλλευση είναι κατά μέσο όρο 0,6, δηλαδή σχετικά λίγες σε σχέση με την κατηγορία Α1. Παρατηρούμε ότι υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση του προϊόντος, ένα 16,7% παράγει βασιλικό πολτό, ένα 16,7% εκτρέφει τα μελίσσια

του με πιστοποιημένο βιολογικό τρόπο, ενώ ένα 16,7% παράγει γύρη. Η μέση παραγωγή μελιού είναι 600 κιλά, ενώ η μέση παραγωγή μελιού/ κυψέλη είναι 9,8 και η μέση τιμή πώλησης είναι 18,6€. Η υψηλή τιμή πώλησης οφείλεται ότι στην κατηγορία αυτή έχουμε έναν μελισσοκόμο, ο οποίος εκτρέφει τα μελίσσια του με βιολογικό τρόπο και παίρνει και την πιστοποίηση ανεβάζοντας την τιμή στα 25€/κιλό. Ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνται στην εκμετάλλευση είναι κατά μέσο όρο 2,2. Η μέση Ακαθάριστη Πρόσοδος είναι για αυτή την κατηγορία 14.709€, δηλαδή 222,2€/μελίσσι. Το μέσο Ακαθάριστο Κέρδος είναι 10.217,5€, δηλαδή 154,3€/μελίσσι. Παρατηρούμε ότι οι Εμφανείς Δαπάνες είναι 2.602,8€, δηλαδή 39,3€/μελίσσι, υψηλότερες κατά 21,5€/μελίσσι σε σχέση με την κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην υψηλότερη επιβάρυνση που δέχονται οι μικρού μεγέθους εκμεταλλεύσεις τόσο στις καταβαλλόμενες δαπάνες όσο και στις αποσβέσεις. Στόχος των εκμεταλλεύσεων αυτών θα πρέπει να είναι η βελτίωση του δείκτη που υστερούν. Με μία αύξηση δηλαδή των μελισσομηνών και ταυτόχρονα μεγαλύτερη προσφορά ΜΑΕ στην εκμετάλλευση θα αποκτήσουν ταυτόχρονα τα κριτήρια των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων αφού βέβαια διατηρήσουν τους άλλους δείκτες σταθερούς.

6.5.4. *Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)*

Στο δεύτερο επίπεδο της κατηγορίας των Εν Δυνάμει Βιώσιμων ανήκουν οι εκμεταλλεύσεις που αποδίδουν ΜΑΕ μεγαλύτερη της μονάδας και ταυτόχρονα αποδίδουν ΓΟΕ ανά ΜΑΕ το 50% έως το 100% του εισοδήματος αναφοράς. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν δύο (2) μόνο εκμεταλλεύσεις του δείγματος (3,7%). Το μέσο μέγεθος της κατηγορίας αυτής είναι 157,5 μελίσσια, πρόκειται δηλαδή για

επαγγελματικές μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις και ταυτόχρονα το 10% των μεγάλων εκμεταλλεύσεων που δεν ανήκει στην κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών (ανήκει το 90% των επαγγελματικών μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων του δείγματος). Ο μέσος όρος της ηλικίας των αρχηγών αυτών των εκμεταλλεύσεων είναι 43,5 που είναι και ο δεύτερος πιο μικρός από όλες τις κατηγορίες. Αποδίδουν μέσο ΓΟΕ 13.816,9€, δηλαδή 87,7€/μελίσι, 53,6€/μελίσι λιγότερο από ότι οι Βιώσιμες Ανταγωνιστικές, ενώ οι ΜΑΕ που προσφέρονται στην εκμετάλλευση είναι κατά μέσο όρο 1,3 παρόμοια δηλαδή σχεδόν ίδια με την κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων (1,2). Η Ακαθάριστη Πρόσοδος είναι κατά μέσο όρο 14.709€, δηλαδή 113,7€/μελίσι πολύ μικρότερη της κατηγορίας Α1. Το μέσο Ακαθάριστο Κέρδος είναι 15.682,4€, δηλαδή 99,6€/ μελίσι, ενώ η μέση τιμή των Εμφανών Δαπανών 4.090€, δηλαδή 26,0€/μελίσι. Η υψηλή τιμή/μελίσι οφείλεται στη διαφοροποίηση (βιολογικά) μιας εκμετάλλευσης. Και αυτές οι εκμεταλλεύσεις με βελτίωση ενός δείκτη με παράλληλη σταθερότητα των άλλων δεικτών θα μπορούσαν να αλλάξουν κατηγορία. Βάσει των συμπερασμάτων της παρούσας έρευνας όπως φαίνονται στους Πίνακες 34 και 35 παρατηρούμε ότι η κατηγορία αυτή υστερεί έναντι της Α1 κυρίως στην ποσότητα και στην παραγωγή και άλλων προϊόντων της μελισσοκομίας.

6.5.5. Φθίνουσες

Στο πρώτο επίπεδο της κατηγορίας των φθινουσών εκμεταλλεύσεων (Γ1) ανήκει το 20,4% (11 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις). Πρόκειται για μικρού μεγέθους μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις (μέσος όρος 53,9 μελίσσια) και ο μέσος όρος ηλικίας των αρχηγών είναι 49,4 έτη. Το ΓΟΕ κυμαίνεται κατά μέσο όρο στα 6.851,5€, δηλαδή 127,1€/μελίσι, ενώ οι ΜΑΕ που προσφέρονται στη

μελισσοκομική εκμετάλλευση είναι 0,7 και ο αριθμός των ατόμων που απασχολείται στην εκμετάλλευση κατά μέσο όρο είναι τρία (3).

Η μέση Ακαθάριστη Πρόσοδος είναι 9.093,9€, δηλαδή 168,7€/μελίσει, ενώ το Ακαθάριστο Κέρδος κατά μέσο όρο είναι 7.290,4€, δηλαδή 135,26€/μελίσει. Οι μέσες Εμφανείς Δαπάνες είναι 2.262,4€, δηλαδή 42€/μελίσει. Και αυτή η κατηγορία μπορεί να βελτιωθεί βελτιώνοντας έναν από τους δείκτες της.

Στο δεύτερο επίπεδο των Φθινουσών Εκμεταλλεύσεων (Γ2) ανήκει το 7,4% του δείγματος (4 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις). Πρόκειται για μεσαίου μεγέθους εκμεταλλεύσεις, με μέσο όρο 81,3 μελίσεια και ΓΟΕ 12.492,4€, δηλαδή 153,7€/μελίσεια. Οι ΜΑΕ που προσφέρονται είναι πολύ λίγες και συγκεκριμένα κατά μέσο όρο 0,3, ενώ τα άτομα που προσφέρουν εργασία στην εκμετάλλευση είναι κατά μέσο όρο 1,6. Η Ακαθάριστη Πρόσοδος δίνει καλά αποτελέσματα ανά κυψέλη και είναι κατά μέσο όρο 14.556€, δηλαδή 179,0€/μελίσει ενώ το Ακαθάριστο Κέρδος είναι κατά μέσο όρο 11.070,1, δηλαδή 136,2€/μελίσει. Οι Εμφανείς Δαπάνες επίσης έχουν καλή απόδοση και είναι κατά μέσο όρο 2064,2€, δηλαδή 25,4€/μελίσει. Όπως και το πρώτο επίπεδο της ίδιας κατηγορίας έτσι και αυτή έχει δυνατότητες βελτίωσης των δεικτών της.

Δεν υπάρχουν στην παρούσα έρευνα περιπτώσεις τρίτου επιπέδου (Γ3) Φθινουσών εκμεταλλεύσεων, δηλαδή που να προσφέρουν περισσότερες από 1 ΜΑΕ και να έχει ΓΟΕ ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή ΜΑΕ κάτω από το 50% του εισοδήματος αναφοράς.

6.5.6. Λοιπές (Οριακές)

Τέλος οι εκμεταλλεύσεις που δεν έχουν τα χαρακτηριστικά καμιάς από τις παραπάνω κατηγορίες ανήκουν στις Λοιπές (Οριακές). Σε αυτή την κατηγορία ανήκει το 24,1% (13 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) του δείγματος. Πρόκειται για μικρού μεγέθους εκμεταλλεύσεις (32,6 μελίσσια κατά μέσο όρο) με μέσο όρο ηλικίας του αρχηγού της εκμετάλλευσης 42,7 έτη. Το μέσο ΓΟΕ είναι μόνο 2.736,2€, δηλαδή 83,9€/μελίσσι. Ταυτόχρονα και οι ΜΑΕ που προσφέρονται στη μελισσοκομική εκμετάλλευση είναι πολύ λίγες, 0,4 ΜΑΕ κατά μέσο όρο, ενώ τα άτομα που απασχολούνται στην εκμετάλλευση είναι 2,2 κατά μέσο όρο. Η Ακαθάριστη Πρόσοδος είναι κατά μέσο όρο 4.003,3€, δηλαδή 122,8€/μελίσσι, ενώ το μέσο Ακαθάριστο Κέρδος είναι 4.085,2€, δηλαδή 125,3€/μελίσσι. Οι Εμφανείς Δαπάνες είναι κατά μέσο όρο 1.282,4€, δηλαδή 39,3€/μελίσσι.

Στόχος αυτών των Λοιπών εκμεταλλεύσεων θα μπορούσε να είναι η αναβάθμισή τους σε μία μεγαλύτερη κατηγορία και μελλοντικά η απόκτηση σταδιακά ή άπαξ των κριτηρίων οικονομικής βιωσιμότητας.

Πίνακας 33. Μέσοι Όροι Δεικτών Χαρακτηριστικών Βιωσιμότητας Γεωργικών-Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων Ι

Κατηγορίες	Μέγεθος Εκμ/σης	Μέσος όρος ηλικίας	ΓΟΕ/ Μελίσσι	ΜΑΕγεωργ.	Απασχόληση Αριθμός ατόμων	Ακαθάριστη Πρόσοδος/ Μελίσσι	Εμφανείς Δαπάνες/ Μελίσσι	Ακαθάριστο Κέρδος/ Μελίσσι
A1	259	52,9	141,3	1,2	2,6	175,8	21,8	151,6
B1	66,2	52,5	182,9	0,6	2,2	222,2	39,3	154,3
B2	157,5	43,5	87,7	1,3	3,5	113,7	26,0	99,6
Γ1	53,9	49,4	127,1	0,7	3,0	168,7	42,0	135,3
Γ2	81,3	38,7	153,7	0,3	1,6	179,0	25,4	136,2
Λοιπές (Οριακές)	32,6	42,7	83,9	0,4	2,2	122,7	39,3	125,3
Μ.Ο. Συνόλου	124,3	49,03	137	0,8	2,4	163,9	26,1	148,2

Πίνακας 34. Μέσοι Όροι Δεικτών Χαρακτηριστικών Βιωσιμότητας Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων II

Κατηγορίες	Μέγεθος Εκμ/σης	Μέσος όρος ηλικίας	Μέση Παραγωγή (tn)	Παραγωγή/ Μελίσσι	Τιμή Μελιού/ (€/ Kg)	Ξένη Απασχόληση	Διαφοροποίηση προϊόντος (% των μελισσοκόμων)			
							Βασιλικός Πολτός	Βιολογικά Μελίσσια	Κερί/ Γύρη	Πρόπολη
A1	259	52,9	2,5	9,5	15,8	22,2%	22,2%	—	16,7%	5,6%
B1	66,2	52,5	0,6	9,8	18,6	—	—	16,7%	16,7%	—
B2	157,5	43,5	1,4	9,2	16,0	—	—			—
Γ1	53,9	49,4	0,5	8,5	15,5	—	—			—
Γ2	81,3	38,7	0,7	8,9	15,0	—	—			—
Λοιπές (Οριακές)	32,6	42,7	0,3	8,7	14,8	—	—			—
Μ.Ο. Συνόλου	124,3	49,03	0,5	9,2	15,5					

6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών

Τα συμπεράσματα φαίνονται στον Πίνακα 35.

Πίνακας 35. Κατηγορίες Αγροτικών Νοικοκυριών

α/α	Αγροτικά Νοικοκυριά	ΣΟΕ*(€)	Αριθμ. Εκμ/σεων	Ποσοστό (%)
1	Φτωχά	≤ 6.000	6	11,1
2	Μεσαίου Εισοδήματος	6.001- 16.207	23	42,6
3	Υψηλού Εισοδήματος	≥16.208	25	46,3
	Σύνολο		54	100,0

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 35 το 11,1% των νοικοκυριών του δείγματος (6 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχουν ΣΟΕ* που δεν ξεπερνά το χρηματικό όριο της φτώχειας (6.000€) και συγκεκριμένα κυμαίνεται μεταξύ 2.959,8€ και 5.994,5€. Το 42,6% (23 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχει ΣΟΕ* που ξεπερνάει το χρηματικό όριο της φτώχειας και ανήκει στην κατηγορία του Μεσαίου Εισοδήματος και κυμαίνεται μεταξύ 7.015,8€ και 16.108,6€. Τέλος στην κατηγορία του Υψηλού Εισοδήματος ανήκουν τα νοικοκυριά (46,3%-25 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) που το ΣΟΕ* ξεπερνάει το ποσό των 16.208€ και φτάνει ως το ποσό των 50.723,2€.

Θέλοντας στα πλαίσια της παρούσας έρευνας να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που τις κατατάσσει στις κατηγορίες αυτές καταλήξαμε στα συμπεράσματα του Πίνακα 36.

Έτσι τα φτωχά αγροτικά νοικοκυριά έχουν κατά μέσο όρο 45,8 μελίσσια, τα μεσαίου εισοδήματος έχουν 61,7 μελίσσια και τα υψηλού εισοδήματος έχουν 200,9 μελίσσια. Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος διάρκειας εκπαίδευσης των αρχηγών έχει άμεση σχέση με το μέγεθος και την οικονομική απόδοση της εκμετάλλευσης. Έτσι τα φτωχά νοικοκυριά έχουν αρχηγό με μέσο όρο εκπαίδευσης 6,0 έτη (όλοι δηλαδή έχουν τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση), τα μεσαίου εισοδήματος έχουν αρχηγό με μέση διάρκεια εκπαίδευσης 7,6 έτη και τα υψηλού εισοδήματος 9,7 έτη.

Το μέγεθος της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης όπως είναι λογικό έχει άμεση σχέση με το οικονομικό αποτέλεσμα που είναι το ΓΟΕ. Έτσι παρατηρούμε ότι το

ΓΟΕ για τα φτωχά αγροτικά νοικοκυριά είναι κατά μέσο όρο 4.779,6€, για τα μεσαίου εισοδήματος 7.507,4€ ενώ για τα υψηλού εισοδήματος είναι 28.953,6€. Συγκρίνοντας τις τρεις αυτές κατηγορίες συμπεραίνουμε ότι το ΓΟΕ/μελίσι είναι αντίστοιχα 104,4€ (φτωχά αγρ. νοικοκυριά), 121,7€ (για τα μεσαίου εισοδήματος), και 144,1€(υψηλού εισοδήματος). Σε ό,τι αφορά στο Εξωγεωργικό Εισόδημα παρατηρούμε ότι αυτό διαμορφώνεται κατά μέσο όρο σε 8.125€(φτωχά αγρ. νοικοκυριά), σε 15.663,5€(για τα μεσαίου εισοδήματος) και σε 29.454,6€(υψηλού εισοδήματος).

Στην κατηγορία των φτωχών αγρ. νοικοκυριών το 16,7% δηλώνει την ιδιότητα του συνταξιούχου, το 16,7% δηλώνει μελισσοκόμος ως κύρια και μοναδική απασχόληση, ενώ το 66,7% δηλώνει ότι εργάζεται περιστασιακά στην οικοδομή, ως οδηγός λεωφορείου και ως επιπλοποιός. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 33,3% (2 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) των φτωχών αγροτικών νοικοκυριών δεν έχει καθόλου εξωγεωργικό εισόδημα. Μόνο το 16,7% (μία μελισσοκομική εκμετάλλευση) έχει εισοδήματα που προέρχονται από την ενοικίαση δωματίων το καλοκαίρι (σε μη τουριστικό νησί).

Στην κατηγορία του Μεσαίου εισοδήματος το 43,5% (10 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχουν Εξωγεωργικό εισόδημα που προέρχεται κυρίως από αυτοαπασχόληση (οικοδομή, ταξί, κ.ά.), το 39,1% (9 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) έχει εξωγεωργικό εισόδημα που προέρχεται από μισθωτές υπηρεσίες του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα και από συντάξεις και το 17,4% (4 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ασχολείται με τον τριτογενή τομέα (δωμάτια, εστιατόρια).

Στην κατηγορία του Υψηλού εισοδήματος τα υψηλά εξωγεωργικά εισοδήματα προέρχονται κυρίως από αυτοαπασχόληση κατά 20% (5 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις), κατά 20% (5 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) προέρχεται από συντάξεις, κατά 28% (7 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) από μισθωτές υπηρεσίες, κατά 32% (8 μελισσοκομικές) από ενοικίαση δωματίων.

Σε ό,τι αφορά το Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα παρατηρούμε ότι στα φτωχά αγρ. νοικοκυριά κατά μέσο όρο είναι 10.196,3€, στα μεσαίου εισοδήματος είναι 22.489,82€ και στα υψηλού εισοδήματος είναι 57.230,0€.

Οι ΜΑΕ που αφιερώνουν στη γεωργική εκμετάλλευση (ΜΑΕγεωρ.) είναι κατά μέσο όρο 0,5(φτωχά αγρ. νοικοκυριά), 0,6(για τα μεσαίου εισοδήματος) και 1 (υψηλού εισοδήματος) αντίστοιχα.

Οι ΜΑΕ που αφιερώνονται εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης (ΜΑΕεξωγ.) είναι κατά μέσο όρο 0,9, 1,0 και 1,0 για τις τρεις κατηγορίες αντίστοιχα.

Το εισόδημα που προέρχεται εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης είναι 5.416,7€ για τα φτωχά εισοδήματα, 14.982,4€ για τα μεσαία εισοδήματα και 28.276,4 για τα υψηλά εισοδήματα. Τα πολύ υψηλά εισοδήματα της τρίτης κατηγορίας (υψηλά εισοδήματα) οφείλονται σε υψηλά αμοιβόμενους υπαλλήλους ή συνταξιούχους (ΔΕΗ, ΟΤΕ, κ.λ.π.).

Έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι υψηλά γεωργικά εισοδήματα συνοδεύονται από υψηλά εισοδήματα στα αγροτικά νοικοκυριά. Αυτό μπορεί εν μέρει να οφείλεται στους υψηλούς μισθούς και υψηλές συντάξεις στην κατηγορία αυτή ή στις επενδύσεις που έγιναν τις προηγούμενες δεκαετίες εντός και εκτός της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης. Επίσης το πιο ελαστικό ωράριο στην εξωγεωργική εργασία, τους επιτρέπει να αφιερώνουν περισσότερες ΜΑΕ στη μελισσοκομική εκμετάλλευση.

Πίνακας 36. Μέσοι Όροι Χαρακτηριστικών Αγροτικών Νοικοκυριών

Αγροτικά Νοικοκυριά	Μέγεθος εκμετάλλευσης (Μελίσσια)	Έτη Σπουδών του αρχηγού	ΣΟΕ (€)	ΓΟΕ (€)	Εξωγεωργικό Οικογεν. Εισόδημα (€)	ΜΑΕγεωρ.	ΜΑΕεξεγ.
Φτωχά (≤6.000€)	45,8	6,0	10.196,3	4.779,6	5.416,7	0,5	0,9
Μεσαίου Εισοδήματος (6.001€-16.207€)	61,7	7,6	22.489,0	7.507,4	14.982,4	0,6	1,0
Υψηλού Εισοδήματος (≥16.208€)	200,9	9,7	57.230,0	28.953,6	28.276,4	1,0	1,0
Σύνολο(Μ.Ο.)	124,3	8,4	37.207,3	17.133,1	20.074,2	0,8	0,9

Πίνακας 37. Πηγή Προέλευσης Εξωγεωργικού Εισοδήματος Αγροτικών Νοικοκυριών

Αγροτικά Νοικοκυριά	ΜΑΕγεωρ.	ΜΑΕεξεγ.	ΣΟΕ (€)	ΓΟΕ (€)	Εξωγεωργικό Οικογεν. Εισόδημα (€)	Μισθοί/ Συντάξεις (%)	Δωμάτια/ Εστιατόρια (%)	Αυτοπασχόληση (%)
Φτωχά (≤6.000€)	0,5	0,9	10.196,3	4.779,6	5.416,7	16,7	16,7	66,7
Μεσαίου Εισοδήματος (6.001€- 16.207€)	0,6	1,0	22.489,0	7.507,4	14.982,4	39,1	17,4	43,5
Υψηλού Εισοδήματος (≥16.208€)	1,0	1,0	57.230,0	28.953,6	28.276,4	48,0	32,0	20,0
Σύνολο(Μ.Ο.)	0,8	0,9	37.207,3	17.133,1	20.074,2	-	-	-

6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού

Στο τέλος της παρούσας εργασίας έγινε προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης των τεσσάρων (4) επιπέδων του παράγοντα της Οικονομικής Βιωσιμότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων (Οικονομικά Βιώσιμες, Εν Δυνάμει Οικονομικά Βιώσιμες, Οικονομικά Φθίνουσες και Λοιπές) με τα τρία (3) επίπεδα (Φτωχά, Μεσαίου Εισοδήματος και Υψηλού Εισοδήματος) του παράγοντα του Συνολικού Οικονομικού Εισοδήματος ανά Ισοδύναμο Μέλος του Αγροτικού Νοικοκυριού.

Τα τελικά αποτελέσματα φαίνονται στον Πίνακα Διπλής Εισόδου 38, όπου έχουμε έναν συνδυασμό των Πινάκων 32 και 35.

Παρατηρούμε ότι δέκα οκτώ (18) **Οικονομικά Βιώσιμες Μελισσοκομικές** έχουν ΣΟΕ* που ξεπερνά κατά πολύ το ελάχιστο εισόδημα διαβίωσης (6.000€). Το 5,6% (1 οικονομικά βιώσιμη μελισσοκομική εκμετάλλευση) με ΣΟΕ* το ποσό των 13.738,6€ ανήκει στο επίπεδο του **Μεσαίου Εισοδήματος** (6.001€-16.207€), έχει δηλαδή καλύψει τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης των μελών του νοικοκυριού. Όλες οι άλλες οικονομικά βιώσιμες μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις δηλαδή το 94,4% (17 εκμεταλλεύσεις) ανήκουν στο επίπεδο του **Υψηλού Εισοδήματος**, δηλαδή έχουν καλύψει τις μέσες δαπάνες των μελών του νοικοκυριού σε επίπεδο περιφέρειας. Παρατηρούμε δηλαδή ότι ένα μεγάλο μέρος των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων έχουν τόσο ΓΟΕ, όσο και Εξωγεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα που πλησιάζει το καθένα κατά μέσο όρο κοντά τις 30.000€. Το ΓΟΕ προέρχεται αποκλειστικά από την άσκηση της μελισσοκομικής πρακτικής στην εκμετάλλευσή τους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πρόκειται για επαγγελματικές μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις που κατέχουν πάνω από 150 κυψέλες. Οι οικονομικά βιώσιμες εκμεταλλεύσεις εκτός από υψηλά γεωργικά εισοδήματα έχουν και υψηλά εξωγεωργικά εισοδήματα που προέρχονται από μισθωτές υπηρεσίες, αυτοαπασχόληση, από ενοικίαση τουριστικών καταλυμάτων, εστιατόρια κ.τ.λ.

Οι οκτώ (8) **Εν Δυνάμει Οικονομικά Βιώσιμες** μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατατάσσονται ως εξής στα τρία επίπεδα του ΣΟΕ*: Το 62,5% (5 μελισσοκομικές εν δυνάμει οικονομικά βιώσιμες εκμεταλλεύσεις) ανήκουν στο επίπεδο του Μεσαίου Εισοδήματος που έχουν κατά μέσο όρο ΓΟΕ 7.507,4€ και μέσο εξωγεωργικό το διπλάσιο που αγγίζει τα 15.663,5€, έχουν δηλαδή καλύψει τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης των μελών του νοικοκυριού. Το 37,5% (3 μελισσοκομικές εν δυνάμει οικονομικά βιώσιμες εκμεταλλεύσεις) ανήκουν στο

επίπεδο του Υψηλού Εισοδήματος με υψηλό ΓΟΕ και υψηλό εξωγεωργικό εισόδημα που πλησιάζει τα 30.000€ και στις δύο περιπτώσεις κατά μέσο όρο, έχουν δηλαδή ξεπεράσει τις μέσες δαπάνες διαβίωσης των μελών του νοικοκυριού σε επίπεδο περιφέρειας.

Οι δέκα πέντε (15) **Οικονομικά Φθίνουσες** μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατατάσσονται στα τρία επίπεδα του ΣΟΕ* ως εξής: Το 26,7% (4 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο των Φτωχών Εισοδημάτων (κάτω από 6.000€), δεν μπορούν δηλαδή ούτε τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης να καλύψουν για τα μέλη του νοικοκυριού τους, το 53,3% (8 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο του Μεσαίου Εισοδήματος, έχουν καλύψει δηλαδή για τα μέλη του νοικοκυριού τους τις ελάχιστες δαπάνες, ενώ το 20% (3 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο του Υψηλού Εισοδήματος, έχει δηλαδή καλύψει τις μέσες δαπάνες σε επίπεδο περιφέρειας. .

Τέλος οι δέκα τρεις (13) **Λοιπές (Οριακές)** μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατατάσσονται στα επίπεδα του ΣΟΕ* ως εξής: Το 15,4% (2 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο των Φτωχών Εισοδημάτων, δεν έχει δηλαδή καλύψει ούτε τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης των μελών του νοικοκυριού, ενώ το 69,2% (9 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο του Μεσαίου Εισοδήματος, έχει δηλαδή καλύψει τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης των μελών του νοικοκυριού και το 15,4% (2 μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις) ανήκει στο επίπεδο του Υψηλού Εισοδήματος, έχοντας καλύψει τις μέσες δαπάνες διαβίωσης σε επίπεδο περιφέρειας.

Πίνακας 38. Συνδυασμός χαρακτηριστικών Αγροτικών Νοικοκυριών και Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων

		Αγροτικά Νοικοκυριά			
		Φτωχά	Μεσαίου Εισοδήματος	Υψηλού Εισοδήματος	Σύνολο
Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις	Οικονομικά Βιώσιμες	0	1	17	18
	Εν Δυνάμει Οικονομικά Βιώσιμες	0	5	3	8
	Οικονομικά Φθίνουσες	4	8	3	15
	Λοιπές (Οριακές)	2	9	2	13
	Σύνολο	6	23	25	54

Κεφάλαιο 7^ο

7. Συζήτηση - Συμπεράσματα

7.1. Συζήτηση

Η μελισσοκομία όπως και στην υπόλοιπη χώρα έτσι και στα νησιά των Κυκλάδων προσφέρεται ως κύρια ή ως συμπληρωματική απασχόληση αφού συμπληρώνει το εισόδημα του κυκλαδίτη μελισσοκόμου ενώ ταυτόχρονα συντελεί στη διατήρηση τόσο της πολιτισμικής ταυτότητας της περιοχής όσο και στην οικολογική ισορροπία.

Τα **προβλήματα** που αντιμετωπίζει ο κλάδος της μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων είναι:

1. Το μικρό μέγεθος των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων.
2. Η μεγάλη διακύμανση της απόδοσης των κυψελών.
3. Οι μη επαρκείς γνώσεις σε θέματα επιχειρηματικής μελισσοκομίας.
4. Απροθυμία των μελισσοκόμων αν και είναι μέλη συλλογικών φορέων (συνεταιρισμούς και συλλόγους) να δράσουν συλλογικά για τη βελτίωση της ποιότητας και εμπορίας του κυκλαδίτικου μελιού.
5. Οι άσχημες κλιματολογικές συνθήκες για τη μελισσοκομία που επικρατούν τα τελευταία χρόνια (ξηρασίες, ανομβρίες) όπως και πυρκαγιές που καταστρέφουν τη μελισσοχλωρίδα των νησιών.
6. Η δύσκολη προσαρμογή των μελισσοκόμων στα νέα δεδομένα της μελισσοκομίας και η υποχρέωση άσκησης άλλων μελισσοκομικών πρακτικών από αυτές που έχουν συνηθίσει να ασκούν. Εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα η καταπολέμηση ασθενειών όπως η νοζεμίαση και η αμερικάνικη σηψιγονία. Οι μελισσοκόμοι είχαν συνηθίσει να χρησιμοποιούν σκευάσματα φαρμάκων τα οποία όμως τα τελευταία χρόνια έχουν απαγορευτεί. Είναι δύσκολη η προσαρμογή τους σε χρήση κυρίως νέων μελισσοκομικών πρακτικών για την αντιμετώπιση ή την αποφυγή μόλυνσης από τις συγκεκριμένες ασθένειες.
7. Υπάρχει ανταγωνισμός με την άσκηση της κτηνοτροφίας. Οι μελισσότοποι περιορίζονται όλο και περισσότερο στα υψηλής τουριστικής ανάπτυξης νησιά με αποτέλεσμα οι κλάδοι της κτηνοτροφίας (κυρίως αιγοπροβατοτροφία) και της μελισσοκομίας να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το ποιος τελικά θα κυριαρχήσει στα νησιά.

8. Η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, του τουρισμού, έχει σαν αποτέλεσμα να ανταγωνίζεται τη μελισσοκομία στην απασχόληση, αφού όλο και περισσότεροι νέοι προτιμούν την ενασχόλησή τους με τον τουρισμό και κατά δεύτερον καμία ξενοδοχειακή μονάδα δεν θέλει να ενοχλείται από μελισσοσμήνη που βρίσκονται στην κοντινή περιφέρεια. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την υψηλή οικιστική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων των νησιών έχει αποτέλεσμα ηττημένη να είναι η μελισσοκομία.
9. Το συγκριτικό πλεονέκτημα του θυμαρίσιου μελιού των Κυκλάδων που το απολαμβάνει μέσω μιας υψηλότερης τιμής σε σχέση με τα υπόλοιπα ελληνικά μέλια, η χαμηλή παραγωγή των τελευταίων χρόνων λόγω δυσμενών κλιματολογικών συνθηκών και η αυξημένη ζήτηση έχει συχνά σαν αποτέλεσμα τη νοθεία του μελιού (προσμίξεις με μη κυκλαδίτικα μέλια, τσίσιμα των μελισσών σε μη κανονική περίοδο κ.ά.)
10. Η προσβασιμότητα σε πολλά νησιά των Κυκλάδων, όπως η Σίκινος και η Ανάφη που η μελισσοκομία παίζει μεγαλύτερο ρόλο στην επιβίωση των κατοίκων από ότι σε άλλα νησιά, η πρόσβαση στους μελισσοκήπους είναι συχνά πολύ δύσκολη (έως και δύο ώρες δρόμο έως το μελισσοκομείο) εξαιτίας της ανυπαρξίας αγροτικών δρόμων.

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας στην περιοχή των νησιών των Κυκλάδων εξήχθησαν τα εξής συμπεράσματα για τη διάρθρωση των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων:

Ο αριθμός των μελισσοκόμων στις Κυκλάδες έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Εν μέρει αυτό οφείλεται και στις ενισχύσεις των Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που επιδοτεί τη συντήρηση του πάγιου κεφαλαίου μελισσοκομικών φορέων, αλλά και του ημιμόνιμου κεφαλαίου (κυψέλες) αλλά και ακριβά εγκεκριμένα φάρμακα για την καταπολέμηση της βαρροϊκής ακαρίωσης. Παράλληλα επιδοτούνται για τις τροφές των μελισσών μέσω του Κανονισμού που αφορά τα μικρά νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Υπάρχει λοιπόν μια κινητικότητα των ενεργών μελισσοκόμων που συμμετέχουν σε διάφορες δράσεις, όπως εκπαίδευσης, αγοράς μηχανολογικού εξοπλισμού κ.λ.π.

Οι άνδρες πλειοψηφούν στην αρχηγία της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης με ποσοστό 74,0% έναντι 26,0% των γυναικών. Ο μέσος όρος ηλικίας είναι 49,03 έτη.

Το επίπεδο μόρφωσης των αρχηγών των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων είναι μάλλον χαμηλό αφού το 53,7% έχει τελειώσει μόνο το δημοτικό, το 18,5% έχει τελειώσει το γυμνάσιο, το 25,9% ενώ το Πανεπιστήμιο μόνο 1,9%.

Οι μελισσοκόμοι διαθέτουν ιδιότητα αγροτεμάχια στα οποία ασκούν τη μελισσοκομία. Το 64,8% την ασκεί σε ένα (1) αγροτεμάχιο με μέσο όρο 8,7 στρέμματα. Η αξία των αγροτεμαχίων κυμαίνεται από 900€ έως 25.000€/στρέμμα.

Το 49% των εκμεταλλεύσεων απασχολεί κατά μέσο όρο δύο (2) άτομα κυρίως από την οικογένεια. Το 31% απασχολεί τρία (3) άτομα, το 9% απασχολεί τέσσερα (4), το 2% απασχολεί πέντε (5) και το 9% μόνο ένα (1).

Το 33,3% των αρχηγών δηλώνει ως κύρια απασχόληση αυτή του μελισσοκόμου. Το υπόλοιπο 66,7% δηλώνει την ιδιότητα του αυτοαπασχολούμενου, του συνταξιούχου και του έμμισθου δημοσίου ή ιδιωτικού υπαλλήλου.

Το 20,4% παράλληλα με τη μελισσοκομία απασχολείται και με τον τριτογενή τομέα και συγκεκριμένα με την ενοικίαση δωματίων κυρίως κατά τη θερινή περίοδο, ενώ το 5,6% κατέχει εστιατόριο.

Έγινε εκτίμηση του χώρου της αποθήκης, που τόσο σημαντικό ρόλο παίζει σήμερα στη σύγχρονη μελισσοκομική πρακτική. Έτσι το 49% κατέχει κατά μέσο όρο 15-30τ.μ. χώρο, το 29,4% κατέχει από 31-50τ.μ, το 9,8% κατέχει από 51-100τ.μ. και το 4,7% πολύ μεγαλύτερους χώρους.

Σε ό,τι αφορά το ημιμόνιμο κεφάλαιο το 94% διαθέτει ιδιόκτητο μελιτοεξαγωγή και το 68,5% καταψύκτη ενώ το 7,4% έχει επενδύσει στην κατασκευή ψυκτικού θαλάμου.

Εκτιμήθηκε το ακαθάριστο κέρδος των μελισσοκομικών προϊόντων. Το 7,4% των μελισσοκόμων παράγει και βασιλικό πολτό, το 5,6% συλλέγει και γύρη, ενώ το 1,8% παράγει και κερί αυξάνοντας το ακαθάριστο κέρδος της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης.

Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής του μελιού οι μελισσοκόμοι το διαθέτουν μόνοι τους σε υψηλές τιμές, αφού το θυμαρίσιο μέλι είναι αρεστό και είναι γνωστό στους καταναλωτές για το άρωμά του και τη γεύση του. Ένα μικρότερο ποσοστό διατίθεται χονδρικώς σε χαμηλότερες τιμές. Η υψηλή τιμή του μελιού που επιτυγχάνουν τους ωθεί να μην πιστοποιούν το προϊόν τους σαν βιολογικό.

Συνοψίζοντας η παρούσα έρευνα κατηγοριοποίησε τις μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις βάσει ορισμένων δεικτών (ΓΟΕ, ΜΑΕ, Εισόδημα αναφοράς, κ.λ.π.): Το 33,3% των εκμεταλλεύσεων ανήκει στις Βιώσιμες Ανταγωνιστικές (Α1), το 14,8% ανήκει στις Εν Δυνάμει Βιώσιμες (Β1 και Β2), το 27,8% ανήκει στις Φθίνουσες (Γ1 και Γ2) και το υπόλοιπο 24,1% ανήκει στις Λοιπές.

Στη συνέχεια έγινε κατηγοριοποίηση των αγροτικών νοικοκυριών βάσει του Συνολικού Οικογενειακού Εισοδήματος ανά Ισοδύναμο Ενήλικο Μέλος του Νοικοκυριού στις εξής κατηγορίες: Φτωχά (11,1%), Μεσαίου Εισοδήματος (42,6%) και στα Υψηλού Εισοδήματος (46,3%).

Τέλος για να υπάρχει μία πλήρης εικόνα της βιωσιμότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο Νομό Κυκλάδων έγινε εισαγωγή των στοιχείων της βιωσιμότητας (4 επίπεδα) και των κατηγοριών των αγροτικών νοικοκυριών (3 επίπεδα) σε έναν Πίνακα Διπλής Εισόδου. Τα συμπεράσματα είναι πολύ θετικά αφού ένα μεγάλο μέρος των εκμεταλλεύσεων (31,5%) θεωρείται ότι ανήκει στην κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων και συγχρόνως ανήκουν στην κατηγορία του Υψηλού Εισοδήματος, δηλαδή υπερκαλύπτουν τις μέσες δαπάνες διαβίωσης των αγροτικών νοικοκυριών και μπορούν να σχηματίσουν άμεσα το αναγκαίο κεφάλαιο για την ανανέωση αλλά και την αύξηση του παραγωγικού τους δυναμικού.

Επιπλέον, υπάρχουν και άλλα οκτώ (8) νοικοκυριά που ανήκουν στις εν δυνάμει οικονομικά βιώσιμες εκμεταλλεύσεις, υπερκαλύπτοντας τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης και συνεπώς μπορούν, να σχηματίσουν το απαραίτητο κεφάλαιο ως ίδια συμμετοχή στην πραγματοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου (Σχέδια Βελτίωσης) που θα τις καταστήσει βιώσιμες. Οι εν δυνάμει βιώσιμες εκμεταλλεύσεις αποτελούν την «ομάδα στόχου» του διαρθρωτικού Κανονισμού που στοχεύει στην επίτευξη της οικονομικής βιωσιμότητας.

Στην κατηγορία των φθινουσών εκμεταλλεύσεων ανήκουν δέκα πέντε (15) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις που μόλις και καλύπτουν τις ελάχιστες δαπάνες διαβίωσης τους, με αποτέλεσμα αυτές να μη μπορούν να σχηματίσουν μέσω αποταμιεύσεων τα κατάλληλα κεφάλαια για να συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα επενδύσεων, που θα είχε στόχο να τις καταστήσει βιώσιμες. Οι εν λόγω εκμεταλλεύσεις πρέπει να είναι στόχος κοινωνικών προγραμμάτων ώστε να ανέλθουν κατηγορία.

Τέλος υπάρχουν δέκα τρεις (13) μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις που δεν κατατάσσονται σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες. Στόχος των εκμεταλλεύσεων αυτών είναι η σταδιακή ή άπαξ βελτίωση των δεικτών , ώστε να αποκτήσουν τα κριτήρια των βιώσιμων εκμεταλλεύσεων

7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων

Συνοψίζοντας βάσει των αποτελεσμάτων της επιτόπιας έρευνας παρατηρούμε ότι το 1/3 των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στα νησιά των Κυκλάδων ανήκουν στην κατηγορία των Βιώσιμων Ανταγωνιστικών. Παρατηρούμε δηλαδή ότι η μελισσοκομία είτε σαν κύρια απασχόληση, είτε σαν δευτερεύουσα απασχόληση αυξάνει το οικογενειακό εισόδημα των νησιωτών κατοίκων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι αυξάνει κατά πολύ το εισόδημα κυρίως των επαγγελματιών μελισσοκόμων, αυτών δηλαδή που κατέχουν πάνω από 150 μελίσσια. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αυξημένη ποσότητα παραγωγής αλλά και στην παραγωγή και άλλων προϊόντων (π.χ. κεριά Κύθνου, «διπλέρια») που σε συνδυασμό με την υψηλή τιμή που απολαμβάνει το κυκλαδίτικο θυμαρίσιο μέλι κατατάσσει αυτή την κατηγορία των μελισσοκόμων στους πλέον προνομιούχους σε ότι αφορά το Γεωργικό εισόδημα.

Το θυμαρίσιο μέλι είναι γνωστό παγκοσμίως τόσο για το άρωμά του όσο και για τις ευεργετικές του επιδράσεις στην υγεία του ανθρώπου, λόγω των αντιμικροβιακών του ιδιοτήτων. Αυτό έχει αποτέλεσμα να παράγεται σε τούτα τα νησιά προϊόν υψηλής ποιότητας. Θεωρώντας ως δεδομένο ότι οι Κυκλαδίτες μελισσοκόμοι δεν έχουν το κόστος της μεταφοράς των μελισσιών τους που έχουν οι υπόλοιποι μελισσοκόμοι της χώρας που ασκούν νομαδική μελισσοκομία και ότι ένα μεγάλο μέρος ή όλο του κόστους των μελισσοτροφών τους καλύπτεται από τον Κανονισμό για τα μικρά νησιά του Αιγαίου, ήδη βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση.

Συνοψίζοντας, η άσκηση της μελισσοκομίας στις Κυκλάδες:

1. Δίνει απασχόληση και αυξάνει το εισόδημα παραγωγών που ζουν στα νησιά, που χαρακτηρίζονται τα περισσότερα σαν περιοχές ορεινές μειονεκτικές, με πληθυσμό συνήθως τα περισσότερα κάτω από 2.000 κατοίκους και απομακρυσμένες από την κεντρική αγορά περιοχές.
2. Διατηρείται η πολιτισμική ταυτότητα του νησιού και συνδέεται η τουριστική ανάπτυξη με την παραγωγή υψηλής ποιότητας προϊόντων.
3. Υπάρχουν προοπτικές βελτίωσης της τυποποίησης και της συσκευασίας μέσω των συνεταιρισμών που ανήκει η πλειονότητα των μελισσοκόμων των Κυκλάδων, ώστε το κυκλαδίτικο μέλι να έχει κάποια ταυτότητα, αυξάνοντας την αξία του.
4. Υπάρχει η δυνατότητα επέκτασης στην παραγωγή και άλλων προϊόντων της μέλισσας εκτός από το μέλι, όπως βασιλικού πολτού, κερί, γύρη, πρόπολη, δηλητήριο. Η παρούσα έρευνα έδειξε ότι οι επαγγελματίες μελισσοκόμοι που έχουν διαφοροποιήσει το προϊόν τους και παράγουν και άλλα προϊόντα εκτός από μέλι αυξάνουν κατά πολύ το εισόδημά τους.
5. Να διατηρηθεί και να προστατευθεί το περιβάλλον και να εμπλουτιστεί με μελισσοχλωρίδα. Σημαντικό ρόλο σε αυτό τον τομέα μπορεί να παίξει η συνεργασία μεταξύ των φορέων (Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί, Οικολογικοί Σύλλογοι, Τοπική Αυτοδιοίκηση).
6. Δύναται να παραχθούν πιστοποιημένα προϊόντα με συγκριτικά πλεονεκτήματα, αφού στον τομέα αυτό δεν φαίνεται να έχουν γίνει σημαντικά βήματα στο Νομό Κυκλάδων.

7.3. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας είναι τα εξής:

Σε ένα χώρο νησιωτικό όπως είναι οι Κυκλάδες με τα πολλά θετικά όπως είναι το τοπίο που προσελκύει εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο είναι συγχρόνως ανάγκη η διατήρηση της πρωτογενούς παραγωγής.

Η μελισσοκομία μία τέχνη που ασκείται χιλιάδες χρόνια σε αυτά τα νησιά φαίνεται ότι συνεχίζει να είναι ένας δυναμικός κλάδος της ζωικής παραγωγής. Ο αριθμός των μελισσοκόμων φαίνεται να αυξάνει από τα δεδομένα της παρούσας μελέτης. Περισσότεροι μελισσοκόμοι συμμετέχουν κάθε χρόνο σε δράσεις Εθνικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

Οι μελισσοκόμοι επενδύουν σε πάγιο και ημιπάγιο κεφάλαιο, προσπαθώντας να εκσυγχρονίσουν τις εκμεταλλεύσεις τους, όπως φαίνεται και από τα πορίσματα της παρούσας έρευνας.

Νέοι μελισσοκόμοι εισέρχονται στον κλάδο συνήθως μετά από παρακολούθηση εξειδικευμένων σεμιναρίων ή από εμπειρία που απόκτησαν οι ίδιοι .

Το 90% των εκμεταλλεύσεων είναι ερασιτεχνικές, κατέχουν δηλαδή λιγότερες από 150 κυψέλες. Το προϊόν τους το διαθέτουν κυρίως μόνοι σε αρκετά υψηλή τιμή.

Το θυμαρίσιο μέλι, το κυριότερο και πιο γνωστό από τα προϊόντα της κυκλαδίτικης μελισσοκομίας συνεχίζει να είναι ένα προϊόν που αποφέρει σημαντικά κέρδη στις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, εφόσον βέβαια το επιτρέπουν κυρίως οι κλιματολογικές συνθήκες, οι κατάλληλες μελισσοκομικές πρακτικές κ.α.

Τα στοιχεία της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι οι μελισσοκόμοι δεν εγκαταλείπουν τη μέλισσα, είτε από αγάπη προς αυτή, είτε από όφελος αφού τα στοιχεία δείχνουν πως όταν υπάρχει παραγωγή ο μελισσοκόμος δράττει σημαντικούς καρπούς από αυτή.

Ενσωματώνεται ο κυκλαδίτης μελισσοκόμος σε συνεταιρισμούς για να ωφεληθεί των Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα και με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας το μεγαλύτερο μέρος των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων των Κυκλάδων είναι ανταγωνιστικές και βιώσιμες, Αλλά και αυτές που δεν είναι, με την κατάλληλη προσαρμογή ορισμένων δεικτών έχουν τη δυνατότητα να βελτιωθούν και να αναβαθμιστούν με την εφαρμογή κατάλληλων εθνικών και κοινοτικών πολιτικών.

Επίσης η πλειονότητα (46,3%) των αγροτικών νοικοκυριών ανήκει στην κατηγορία με υψηλά εισοδήματα, το 42,6% ανήκει στην κατηγορία με μεσαία εισοδήματα και μόνο το 11,1% έχει χαμηλά εισοδήματα.

Παρατηρούμε επίσης ότι μία εκμετάλλευση μπορεί να μην είναι βιώσιμη και όμως να διατηρείται εν ζωή. Μπορεί μάλιστα να στηρίζεται και σε μισθωτή εργασία (χαμηλού κόστους) ενώ το μέλος ή μέλη της εκμετάλλευσης μπορούν να αξιοποιούν καλύτερα τον ελεύθερο χρόνο τους ασκώντας ένα εξωγεωργικό επάγγελμα (π.χ. οικοδόμος, υδραυλικός, κ.λ.π.). Επίσης σημασία έχει ο αυτοπροσδιορισμός του μελισσοκόμου. Έτσι για παράδειγμα κάποιος να δηλώνει σαν κύρια απασχόληση μελισσοκόμος γιατί δεν μπορεί να κάνει κάποια άλλη δουλειά, ενώ κάποιος άλλος με περισσότερα μελισσοσμήνη και με περισσότερες ΜΑΕ αφιερωμένες στην εκμετάλλευση να μη θεωρεί ως κύρια απασχόληση τη μελισσοκομία, ίσως γιατί έχει μεγαλύτερο εξωγεωργικό εισόδημα.

Η άσκηση λοιπόν της μελισσοκομίας στο Νομό Κυκλάδων, είτε σαν κύρια απασχόληση, είτε σαν παράλληλη απασχόληση στα πλαίσια της πολυδραστηριότητας των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων, είναι ένας δυναμικός κλάδος που εκτός από τα οικονομικά οφέλη για τις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, συντελεί στη συγκράτηση των κατοίκων σε μειονεκτικές και ορεινές περιοχές όπως είναι πολλά νησιά με ελάχιστους κατοίκους και συμβάλλει πολλαπλάσια στην οικολογική ισορροπία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) Ελληνική

Ακαδημία Αθηνών, Γραφείο Οικονομικών Μελετών, (2004), Οικονομικά χαρακτηριστικά και στρατηγική ανάπτυξης της νησιωτικής Ελλάδος, Αθήνα.

Βακάκης Φ., (2007), Ο ρόλος της κτηνοτροφίας στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, Αθήνα, Τεύχος 4°, Γεωργία-Κτηνοτροφία.

Θωμαΐδης Ξ., (1979), Αφιέρωμα στην ελληνική μελισσοκομία, Αθήνα, Εκδόσεις Presfot.

Καρανικόλας Π., (2008), Εισήγηση στο 10^ο Συνέδριο της ΕΤΑΓΡΟ, Προς μια Πολιτική Οικονομία της Γεωργίας. Μεθοδολογία και Αναλυτικό Πλαίσιο, Θεσσαλονίκη.

Καρανικόλας Π., Μαρτίνος Ν., (1999), Χωρική διαφοροποίηση της Ελληνικής Γεωργίας με ορίζοντα το 2010, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, ΓΠΑ.

Καταγάς Κ.,(2007), Τα φυτά των Κυκλάδων, Σύρος, Εκδόσεις Α. Καταγά -Anima Studios

Κιτσοπανίδης Γ., (2006), Οικονομική Ζωικής Παραγωγής, Αρχές, Εφαρμογές, Τεχνικοοικονομική Ανάλυση, Θεσσαλονίκη, σελ.563-597, Εκδόσεις Ζήτη.

Κόνσολας Ν., Παπαδασαλόπουλος Α., Πλασκοβίτης Η., (2000), Η εξέλιξη και οι προοπτικές της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα, Αθήνα, Οικονομικός Ταχυδρόμος –ΙΠΑ, Η Οικονομία των Ελληνικών Περιφερειών, Ειδικό Τεύχος, 17-2-2000.

Κόνσολας Ν., (1997), Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Κουναβός Κ., (2004), Η αξία των μελισσοκομικών προϊόντων, Λάρισα, Η αξία των μελισσοκομικών προϊόντων, Τεύχος 7°, Μελισσοκομικό Βήμα.

Μανίκης Ι., (2008) Ο ρόλος της Εθνικής Διεπαγγελματικής Οργάνωσης Μελιού- Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού μελιού, Θεσσαλονίκη, σελ. 58-60, Τεύχος Ιαν.-Μαρ. 2008, Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Μαρτίνος Ν., (2005), Το νησιωτικό τοπίο που χάνεται, Διμηνιαίο Περιοδικό «άρδην»

Μαρτίνος Ν., Λουλούδης Λ., (1990), Οδηγός διάγνωσης της Αγροτικής Οικονομίας σε Τοπικό Επίπεδο, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα.

- Μπάτζιος Χ., (2001),** Οικονομία Ζωικής Παραγωγής, Θεσσαλονίκη, Τεύχος Α΄, Εκδόσεις Σύγχρονη Παιδεία.
- Μπίστη Μ., (2005),** Τεράστιες οι προοπτικές για τις εξαγωγές του ελληνικού μελιού, σελ. 22-23, Τεύχος 16^ο, Μελισσοκομικό Βήμα.
- Μπρακατσούλας Κ., (2003),** Η Ελληνική Γεωργία τα τελευταία χρόνια, 1950-2003, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, (2002),** Περιφερειακός Προγραμματισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπαλυμέρου Σ., (2006),** Το ελληνικό μέλι «αντεπιτίθεται», Αγροτικός Συνεργατισμός, σελ.44-46. Τεύχος 48.
- Παπάς Ε., Μάγειρα Κ.,(2006),** Η Μέλισσα ως Απεικόνιση σε αρχαία νομίσματα Σικίνου, Θεσσαλονίκη, Τεύχος Μαΐου-Ιουνίου, Μελισσοκομική Επιθεώρηση.
- Ρισσάκη Μ., (2006),** Η ανταγωνιστικότητα του μελιού έναντι των εισαγόμενων (ποσότητες, τιμές, εξελίξεις), εγχειρίδιο Γ.Π.Α.
- Σοφούλης Μ., (1991),** Για ένα κοινοτικό πρόγραμμα ανάπτυξης των νησιών, Μυτιλήνη, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Τσέλιος Δ., (2005),** Η μελισσοκομική χλωρίδα στα νησιά, Θεσσαλονίκη, Τεύχος Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου, Μελισσοκομική Επιθεώρηση.
- Τσιμπούκας Κ., Τσουκαλάς Στ., Σπαθής Π., Καρανικόλας Π., Νέλλας Ελ., (2002),** Οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα στο πλαίσιο της γεωργικής διαρθρωτικής πολιτικής. Εκτιμήσεις με βάση τα στοιχεία του RICA, 671-686, Αθήνα, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.
- Τσιμπούκας Κ., (2005),** Αθήνα, Σημειώσεις του Μαθήματος «Εισαγωγή στη Γεωργική Οικονομική».
- Φωτόπουλος Χ., Φουσέκης Π., Τζουβελέκας Ε., (2001),** Πολυδραστηριότητα και Τεχνική Αποτελεσματικότητα των Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα, Αθήνα, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.
- Χαριζάνης Π., (1996),** Μέλισσα και Μελισσοκομική Τεχνική, Θεσσαλονίκη, Τεύχος 16(3), σελ. 158-162, Εκδόσεις Μελισσοκομική Επιθεώρηση.
- Χαριζάνης Π., (2002),** Οργάνωση Μελισσοκομικής Επιχείρησης, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Μελισσοκομική Επιθεώρηση.
- Χριστοφάκης Μ., (2001),** Τοπική ανάπτυξη και περιφερειακή πολιτική, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

B) Διεθνής

Arkleton Trust , (1990), Agrarina Change and Farm Household Pluriactivity in Europe: Second Research Report for the Comission of the Communitiew on Structural Change, Pluriactivity, and the Use MADE OF Structure Policies by Farm Household in the European Communtiy. Vol. I: European Analysis. ATR/90/19. Nethy Bridge, Inverneww-shire: Arkleton Trust (Research) Ltd.

Eurisles, (2000), What statuuus for Europe's Islands, ed. Hartmann.

Fennell R., (1997), Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, Συνέχεια και Αλλαγή, Επιμέλεια Ν. Μαραβέγιας, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, ΓΠΑ.

Galeski B., Wilkening E., (1987), Introduction. In: Galeski B., and Wilkening E., Family Farming in Europe and America, Boulder, Colorado:Westview Preww, pp.1-4.

Gasson R., Errington A., (1993), The Farm Family Business, Cab International, Wallingford: Cab International, pp. 1-77.

Hache J.D., (1987), The Islands Question: Problems and Prospects, Ecistics, 54(323-324):88-92.

Hill B., (1991) Measuring farmers' incomes and business performance: farm-level (FADN) data analsis, present and future. Green Europe 3/91.

Γ) Ιστότοποι

<http://europa.eu/eurostat>

www.agrotypos.gr

www.agrotikianaptixi.gr

www.beekeeping.com

www.fao.org

www.melinet.gr

www.minagric.gr

www.statistics.gr

www.omse.gr

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
Ευχαριστίες.....	12
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1^ο	17
Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο	17
1.1. Γενικά.....	17
1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού	19
1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού	19
Κεφάλαιο 2^ο	21
2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα	21
2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου	21
2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία	24
2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)	25
2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής	26
2.2.3. Νέοι Αγρότες (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	26
2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	27
Κεφάλαιο 3^ο	28
Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων	28
3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων	28
3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων.....	31
Κεφάλαιο 4^ο	35
4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες	35
4.1. Γενικά.....	35
4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων.....	36
4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί	42
4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.	44
4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων.....	46
4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία	48
4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων.....	50

4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων.....	51
4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων	51
Μέρος Β΄	53
Κεφάλαιο 5^ο	53
Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας	53
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο	53
Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	56
Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:	56
5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία	61
Κεφάλαιο 6^ο	66
6. Αποτελέσματα Έρευνας.....	66
6.1. Γενικά στοιχεία	66
6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων.....	66
6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος	67
6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης	67
6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση	69
6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος.....	70
6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)	71
6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία	74
6.1.8. Γεωργική Απασχόληση	74
6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια).....	74
6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου	75
6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο.....	76
6.1.12. Κτίσματα	76
6.1.13. Έγχειρες βελτιώσεις.....	78
6.1.14.. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο.....	79
6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών	83
6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων.....	83
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	84
6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού.....	84
6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα	85
6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά.....	86
6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής	86
6.2.1. Μέλι	87
6.2.2. Γύρη	88
6.2.3.. Κερί.....	89
6.2.4.. Βασιλικός Πολτός.....	90

6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης	90
6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης.....	91
6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων	95
6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις(A1)	95
6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2).....	97
6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)	97
6.5.4. Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)	98
6.5.5. Φθίνουσες.....	99
6.5.6. Λοιπές (Οριακές)	101
6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών	104
6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού.....	104
Κεφάλαιο 7 ^ο	107
7. Συζήτηση - Συμπεράσματα	107
7.1. Συζήτηση.....	107
7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων.....	111
7.3. Συμπεράσματα.....	113
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
Α) Ελληνική	115
Β) Διεθνής.....	117
Γ) Ιστότοποι	117

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
Ευχαριστίες.....	12
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1 ^ο	17
Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο	17
1.1. Γενικά.....	17

1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού	19
1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού	19
Κεφάλαιο 2 ^ο	21
2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα	21
2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου	21
2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία	24
2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)	25
2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής	26
2.2.3. Νέοι Αγρότες (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	26
2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	27
Κεφάλαιο 3 ^ο	28
Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων	28
3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων	28
3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων.....	31
Κεφάλαιο 4 ^ο	35
4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες	35
4.1. Γενικά.....	35
4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων.....	36
4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί	42
4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.	44
4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων.....	46
4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία	48
4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων.....	50
4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων.....	51
4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων	51
Μέρος Β'	53
Κεφάλαιο 5 ^ο	53
Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας	53
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο	53
Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	56
Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:	56

5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία	61
Κεφάλαιο 6^ο	66
6. Αποτελέσματα Έρευνας.....	66
6.1. Γενικά στοιχεία	66
6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων.....	66
6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος	67
6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης	67
6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση	69
6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος.....	70
6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)	71
6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία	74
6.1.8. Γεωργική Απασχόληση	74
6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια)	74
6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου	75
6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο.....	76
6.1.12. Κτίσματα	76
6.1.13. Έγχειρες βελτιώσεις.....	78
6.1.14.. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο.....	79
6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών	83
6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων.....	83
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	84
6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού.....	84
6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα	85
6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά.....	86
6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής	86
6.2.1. Μέλι	87
6.2.2. Γύρη	88
6.2.3.. Κερί	89
6.2.4.. Βασιλικός Πολτός.....	90
6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης	90
6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης.....	91
6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων	95
6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A1)	95
6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2).....	97
6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)	97
6.5.4. Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)	98
6.5.5. Φθίνουσες.....	99
6.5.6. Λοιπές (Οριακές)	101
6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών	104

6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού.....	104
Κεφάλαιο 7 ^ο	107
7. Συζήτηση - Συμπεράσματα	107
7.1. Συζήτηση.....	107
7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων.....	111
7.3. Συμπεράσματα.....	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
Α) Ελληνική	115
Β) Διεθνής.....	117
Γ) Ιστότοποι	117

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	9
Ευχαριστίες.....	12
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1 ^ο	17
Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο.....	17
1.1. Γενικά.....	17
1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού	19
1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού	19
Κεφάλαιο 2 ^ο	21
2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα	21
2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου.....	21
2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία	24
2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)	25
2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής	26
2.2.3. Νέοι Αγρότες (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006).....	26
2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	27

Κεφάλαιο 3^ο	28
Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων	28
3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων	28
3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων	31
Κεφάλαιο 4^ο	35
4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες	35
4.1. Γενικά.....	35
4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων.....	36
4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί	42
4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.	44
4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων.....	46
4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία	48
4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων.....	50
4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων.....	51
4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων	51
Μέρος Β΄	53
Κεφάλαιο 5^ο	53
Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας	53
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο	53
Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	56
Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:	56
5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία.....	61
Κεφάλαιο 6^ο	66
6. Αποτελέσματα Έρευνας	66
6.1. Γενικά στοιχεία	66
6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων.....	66
6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος	67
6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης	67
6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση	69
6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος.....	70
6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)	71
6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία	74
6.1.8. Γεωργική Απασχόληση	74

6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια)	74
6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου	75
6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο	76
6.1.12. Κτίσματα	76
6.1.13. Έγχειρες βελτιώσεις	78
6.1.14. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο	79
6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών	83
6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων	83
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	84
6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού	84
6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα	85
6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά	86
6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής	86
6.2.1. Μέλι	87
6.2.2. Γύρη	88
6.2.3. Κερί	89
6.2.4. Βασιλικός Πολτός	90
6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης	90
6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης	91
6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων	95
6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A1)	95
6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2)	97
6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)	97
6.5.4. Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)	98
6.5.5. Φθίνουσες	99
6.5.6. Λοιπές (Οριακές)	101
6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών	104
6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού	104
Κεφάλαιο 7^ο	107
7. Συζήτηση - Συμπεράσματα	107
7.1. Συζήτηση	107
7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων	111
7.3. Συμπεράσματα	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	115
A) Ελληνική	115
B) Διεθνής	117
Γ) Ιστότοποι	117

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
Ευχαριστίες.....	12
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1^ο	17
Η μελισσοκομία στην Ευρώπη και στον Κόσμο.....	17
1.1. Γενικά.....	17
1.2. Η Παγκόσμια Αγορά του μελιού	19
1.3. Η Ευρωπαϊκή Αγορά μελιού	19
Κεφάλαιο 2^ο	21
2. Η μελισσοκομία στην Ελλάδα	21
2.1. Η γενική εικόνα του κλάδου	21
2.2. Το νομικό πλαίσιο για την ελληνική μελισσοκομία	24
2.2.1 Κανονισμός 797/2004 (πρώην Καν. 1221/97)	25
2.2.2. Κανονισμοί 1405/2006 του Συμβουλίου και 1914/2006 της Επιτροπής	26
2.2.3. Νέοι Αγρότες (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006).....	26
2.2.4. Σχέδια Βελτίωσης (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006)	27
Κεφάλαιο 3^ο	28
Η έννοια της νησιωτικότητας και ο Νομός Κυκλάδων	28
3.1. Γενικά για το νομό Κυκλάδων	28
3.2. Οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Κυκλάδων.....	31
Κεφάλαιο 4^ο	35
4. Η μελισσοκομία στις Κυκλάδες	35
4.1. Γενικά.....	35
4.2. Δευτερογενή στοιχεία για τη Μελισσοκομία του Νομού Κυκλάδων.....	36
4.3. Μελισσοκομικοί Συνεταιρισμοί	42
4.4. Συμμετοχή στις Δράσεις των Κανονισμών της Ε.Ε.	44
4.5. Ηλικιακή κατανομή Μελισσοκόμων του Νομού Κυκλάδων.....	46
4.6. Έτη απασχόλησης με τη μελισσοκομία	48
4.7. Αριθμός κυψελών και αριθμός ενεργών μελισσοκόμων στο Ν. Κυκλάδων.....	50

4.8. Βιολογική Μελισσοκομία στο Νομό Κυκλάδων.....	51
4.9. Σχέδια Βελτίωσης – Νέοι Αγρότες στο Νομό Κυκλάδων	51
Μέρος Β΄	53
Κεφάλαιο 5^ο	53
Θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία της έρευνας	53
5.1 Θεωρητικό πλαίσιο	53
Κατηγορίες μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων	56
Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις κατηγοριοποιήθηκαν στα εξής επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:	56
5.2. Μεθοδολογία έρευνας- Δειγματοληψία	61
Κεφάλαιο 6^ο	66
6. Αποτελέσματα Έρευνας.....	66
6.1. Γενικά στοιχεία	66
6.1.1. Χαρακτηριστικά των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων.....	66
6.1.2. Μορφωτικό Επίπεδο των αρχηγών του δείγματος	67
6.1.3.. Διακρίσεις των εδαφών της εκμετάλλευσης	67
6.1.4. Αριθμός μελών οικογένειας που απασχολούνται στην οικογενειακή μελισσοκομική εκμετάλλευση	69
6.1.5. Γεωργική και Εξωγεωργική Απασχόληση του Δείγματος.....	70
6.1.6.. Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (σε ώρες)	71
6.1.7. Ξένη μόνιμη ή εποχική εργασία	74
6.1.8. Γεωργική Απασχόληση	74
6.1.9. Τριτογενής Τομέας (Αγροτουρισμός-Εστιατόρια).....	74
6.1.10. Αξία και χρήση παγίου (ιδιόκτητου) κεφαλαίου	75
6.1.11. Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο.....	76
6.1.12. Κτίσματα	76
6.1.13. Έγχειρες βελτιώσεις.....	78
6.1.14.. Ημιμόνιμο ή ημιπάγιο κεφάλαιο.....	79
6.1.15. Υπολογισμός Λοιπών Δαπανών	83
6.1.16. Συντήρηση Κτισμάτων.....	83
6.1.17. Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	84
6.1.18. Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού.....	84
6.1.19. Δαπάνες για Ηλεκτρικό Ρεύμα	85
6.1.20. Δαπάνες για Καύσιμα και Λιπαντικά.....	86
6.2. Ακαθάριστο κέρδος κλάδων παραγωγής	86
6.2.1. Μέλι	87
6.2.2. Γύρη	88
6.2.3.. Κερί.....	89
6.2.4.. Βασιλικός Πολτός.....	90

6.3. Δάνεια Εκμετάλλευσης	90
6.4. Τρόπος διάθεσης των πωλουμένων προϊόντων της εκμετάλλευσης.....	91
6.5. Η Οικονομική βιωσιμότητα των Μελισσοκομικών Εκμεταλλεύσεων	95
6.5.1. Βιώσιμες Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις(A1)	95
6.5.2. Βιώσιμες Μη Ανταγωνιστικές Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (A2).....	97
6.5.3. Εν Δυνάμει Βιώσιμες Μελισσοκομικές Εκμεταλλεύσεις (B1)	97
6.5.4. Εν Δυνάμει Βιώσιμες (B2)	98
6.5.5. Φθίνουσες.....	99
6.5.6. Λοιπές (Οριακές)	101
6.6. Το εισοδηματικό επίπεδο των Αγροτικών νοικοκυριών	104
6.7. Συνδυασμός θεώρησης της βιωσιμότητας της μελισσοκομικής εκμετάλλευσης και του αγροτικού νοικοκυριού.....	104
Κεφάλαιο 7^ο	107
7. Συζήτηση - Συμπεράσματα	107
7.1. Συζήτηση.....	107
7.2. Προοπτικές της Μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων.....	111
7.3. Συμπεράσματα.....	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
Α) Ελληνική	115
Β) Διεθνής.....	117
Γ) Ιστότοποι	117